

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Psychologický ústav

Mgr. Petra Chvojková

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY AKULTURACE VIETNAMCŮ V ČR

DISERTAČNÍ PRÁCE

Školitelka: doc. PhDr. Martina Hřebíčková, Dr., DSc.,

2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a jiné prameny, které jsem použila. Některé kapitoly vycházejí ze studií a článků publikovaných ve spoluautorství¹ a jsou použity se souhlasem spoluautorky.

v Brně dne

Podpis

¹ Chvojková, P., Hřebíčková, M. (2016). Akulturační stres a osobnostní rysy Vietnanců žijících v České republice. In Millová, K., Slezáčková, A., Humpolíček, P., Svoboda, M. *Sociální procesy a osobnost 2015*. Brno: Masarykova univerzita, 130-13.

Chvojková, P., Hřebíčková, M. (2017). Kulturní orientace českých Vietnanců. In Pitel, L.. *Sociální procesy a osobnost' 2016*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 194-202.

Chvojková, P., Hřebíčková, M. (v tisku). Kulturní orientace českých Vietnanců s odlišným generačním statusem. In *Sociální procesy a osobnost 2017*.

Chvojková, P., Hřebíčková, M. (2018). Psychologická akulturace: teoretické přístupy a metody měření. *Československá psychologie*. 62(2), 153-172.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Martině Hřebíčkové, Dr., DSc., za možnost zapojit se do výzkumného projektu PsÚ AV ČR věnovaného druhé generaci Vietnamců v ČR a za vedení a podporu v průběhu celého doktorského studia. Mé poděkování patří i celému týmu podílejícímu se na realizaci výzkumu a všem zapojeným respondentům. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a blízkým, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla.

Abstrakt

V disertační práci jsme se zaměřily na akulturaci Vietnamců žijících v ČR do naší společnosti. Dotazovaly jsme se především 1,5. a druhé generace českých Vietnamců, tedy mladých Vietnamců, kteří se v ČR narodili nebo do ní přišli jako děti a hovoří plyně česky. Zajímalo nás, jak se vyrovnávají se svojí příslušností k české i vietnamské kultuře (bikulturní identita a kulturní orientace) a negativními jevy s tím souvisejícími (akulturační stres). Předpokládáme roli osobnostních vlastností (podle modelu Velké pětky) jako jednoho z významných prediktivních faktorů.

Výzkum je součástí širšího grantového projektu Psychologického ústavu Akademie věd, který se zabývá rovněž kontaktem a postoji mezi majoritou a vietnamskou minoritou a hodnotovou orientací Vietnamců v ČR. V disertační práci analyzujeme data získaná z dotazníků měřících osobnostní charakteristiky (BFI-44), integraci bikulturní identity (BIIS), akulturaci cestou kulturní orientace (GEQ) a akulturační stres (RASI). Vycházíme zejména z konceptu integrace bikulturní identity Benetové-Martinezové a z jejích výzkumů minorit v USA.

V teoretické části disertační práce nejdříve vymezíme a následně i podrobněji pojednáme o zkoumaných konstruktech akulturaci, bikulturní identitě, akulturačním stresu a osobnosti. Představíme základní způsoby měření akulturace a stav zkoumání akulturace u nás i v zahraničí. Jednu kapitolu věnujeme rovněž komunitě Vietnamců žijících v ČR. V empirické části nejdříve s využitím základních analýz (korelační analýza, t-testy) ověříme vztahy mezi jednotlivými proměnnými. Poté s využitím hierarchické regresní analýzy uvedeme proměnné do vzájemných souvislostí. Pro data české a vietnamské kulturní orientaci provedeme faktorovou analýzu a určíme důležité oblasti kulturní orientace pro české Vietnamce. Faktorové řešení porovnáme s řešením Benetové-Martinezové na populaci asijských minorit v USA. Totéž provedeme i s proměnnými akulturační stres a bikulturní identita. V diskusi a závěru shrneme naše výsledky a porovnáme je s výsledky zahraničních výzkum, kriticky zhodnotíme náš výzkum a navrhneme možnosti pro jeho pokračování.

Abstract

In the dissertation we focused on the acculturation of Vietnamese living in the Czech Republic into our society. We addressed the 1,5th and 2nd generation of Czech Vietnamese, ie young Vietnamese who came to or were born in the Czech Republic as children and speak fluent Czech. We were interested in how they cope with their belonging to both Czech and Vietnamese culture (bicultural identity, cultural orientation) and related negative phenomena (acculturation stress). We assume the role of personality traits (according to the Big Five) as one of the most important predictors.

The research is part of grant project of the Psychological Institute of the Academy of Sciences, which also deals with the contact and attitude among the majority and the Vietnamese minority and the value orientation of the Czech Vietnamese. In the dissertation we analyse the data obtained from questionnaires measuring the personality characteristics (BFI-44), bicultural identity integration (BIIS), culture orientation (GEQ) and acculturation stress (RASI). We build on the concept of Benet-Martinez's bicultural identity and her minority research in the USA.

In the theoretical part of the dissertation we first define the studied constructs of acculturation, bicultural identity, acculturation stress and personality and then we discuss it in more detail. We will introduce the basic ways of measuring acculturation and the state of the acculturation research in our country and abroad. We also devote one chapter to the community of Vietnamese living in the Czech Republic. In the empirical part we verify first the relations between the variables using basic analyses (correlation analysis, t-tests). Then, using the hierarchical regression analysis, we put the variables into context. For the Czech and Vietnamese cultural orientation we will perform factor analysis and identify important areas of cultural orientation for Czech Vietnamese. We compare the factor solution with Benet-Martinez's solution to the Asian minority population in the US. We will do the same with varying acculturation stress and bicultural identity. In the discussion and conclusion we summarize our results and compare them with the results of foreign research, critically evaluating our research and propose options for its continuation.

Obsah

1	Akulturace	10
1.1	Psychologické modely	12
1.1.1	Modely akulturace založené na kontaktu	12
1.1.2	Modely akulturace založené na přijetí hostitelské kultury	15
1.1.3	Modely akulturace zaměřené na identitu	17
1.1.4	Kritické zhodnocení psychologických modelů	18
1.2	Sociologické teorie	18
1.3	Antropologické teorie	20
1.4	Kulturní orientace	22
1.5	Akulturační stres	23
1.6	Měření akulturace	23
1.7	Výzkumy akulturace v ČR a na Slovensku	26
1.8	Generační status	27
2	Bikulturní identita	29
3	Osobnost a akulturace	34
3.1	Osobnost a adaptace	36
3.2	Osobnost, akulturace a kulturní orientace	37
3.3	Osobnost a akulturační stres	38
3.4	Osobnost a bikulturní identita	39
4	Vietnamští migranti v ČR	41
4.1	Vietnamská migrace	41
4.2	Vietnamská kultura a hodnoty	46
4.3	Vietnamská kultura v Hofstedeových dimenzích kultur	46
4.4	Výzkumy akulturace Vietnamců v ČR a ve světě	49
5	Metoda	51
5.1	Vzorek	51
5.2	Sběr dat	52
5.3	Měřicí nástroje	52
5.4	Postup analýzy dat	54
5.5	Výzkumné cíle, otázky a hypotézy	54
6	Výsledky	55

6.1	Psychometrické charakteristiky použitých metod	55
6.2	Kulturní orientace českých Vietnamců	56
6.2.1	Faktorová struktura GEQ – specifické faktory	56
6.2.2	Srovnání kulturní orientace generací na základě specifických faktorů	60
6.2.3	Faktorová struktura GEQ – společné faktory	61
6.2.4	Srovnání kulturní orientace generací na základě společných faktorů	62
6.2.5	Orientace na českou vs. vietnamskou kulturu	63
6.2.6	Vliv demografických proměnných na kulturní orientaci	63
6.3	Akulturační stres (RASI)	64
6.3.1	Faktorová struktura inventáře RASI	64
6.3.2	Vliv demografických proměnných na akulturační stres	66
6.4	BII	66
6.4.1	Faktorová analýza BIIS	66
6.4.2	Vliv demografických proměnných na harmonii a blízkost bikulturní identity	67
6.5	Korelační analýzy	68
6.6	Regresní analýzy	70
6.6.1	Kulturní orientace	70
6.6.2	Bikulturní identita	73
7	Diskuse a shrnutí	76
7.1	Kulturní orientace českých Vietnamců	76
7.2	Akulturační stres a bikulturní identita	79
7.3	Osobnost a kulturní orientace	80
7.4	Osobnost a akulturační stres	82
7.5	Osobnost a bikulturní identita	83
7.6	Kulturní orientace a bikulturní identita	83
7.7	Akulturační stres a bikulturní identita	84
7.8	Akulturační stres a kulturní orientace	85
7.9	Prediktory kulturní orientace a bikulturní identity	85
7.10	Shrnutí a přínos	86
7.11	Limity výzkumu	87
7.12	Směry dalšího výzkumu	88
7.13	Etické aspekty	88

8	Literatura	90
9	Seznam obrázků a tabulek	106

Pod vlivem událostí poslední doby dochází k nárůstu počtu imigrantů, uprchlíků a žadatelů o azyl. Lidé opouštějí válkou a konflikty zasažená území, migrují do zahraničí za prací a lepšími ekonomickými vyhlídkami, studenti vyjíždějí na výměnné pobyty do jiných zemí nebo absolvují studium v zahraničí. Dochází k setkávání a ovlivňování příslušníků různých kultur, majorit a etnických minorit, zástupců hostitelské kultury a nově příchozích, prolínání původní kultury a kultury nové hostitelské země. Pro některé to může přinést konflikt hodnot, zvyků, stylů jednání, a také rozhodování, do které kultury patří nebo chtějí patřit. Avšak život v multikulturní společnosti představuje vzájemné obohacování, lepší chápání vlastní i cizí kultury, rozšíření spektra vlastního chování a možnost využívat podněty z dvou nebo více kultur.

V České republice je migraci a akulturaci minorit doposud věnováno jen málo pozornosti odborné veřejnosti, proto jsme se v tomto našem výzkumu zaměřily na akulturaci 1,5. a druhé generace Vietnamců do české společnosti. Především nás zajímá, jaký vliv na ni mohou mít jejich osobnostní charakteristiky (podle pětifaktorového modelu osobnosti). Snažíme se zodpovědět otázku, jak Vietnamci prožívají a vyrovnávají se se svojí příslušností ke dvěma různým kulturám (bikulturní identita) a s negativními jevy provázejícími začleňování do jiné kultury (jako je akulturační stres, vnímaná diskriminace, jazyková kompetence, kulturní izolace). Výzkum je součástí širšího grantového projektu Psychologického ústavu Akademie věd, který se zabývá rovněž kontaktem a postoji mezi majoritou a vietnamskou minoritou a hodnotovou orientací Vietnamců v ČR.

1 Akulturace

V této kapitole se budeme věnovat především psychologické akulturaci, ale naši perspektivu doplníme i o sociologickou a antropologickou perspektivu. Množství psychologických modelů akulturace jsme rozdělily na základě způsobu konceptualizace akulturace na modely založené na kontaktu, na přijetí hostitelské kultury a modely zaměřené na identitu. V závěru modely porovnáme a kriticky zhodnotíme. V části věnované sociologickým teoriím akulturace se budeme odkazovat především na nejznámější asimilační teorii Gordona a jeho následníků. Představíme si rovněž některé způsoby měření akulturace a současný stav bádání v této oblasti v ČR a na Slovensku. Blíže se budeme věnovat konceptu kulturní orientace, který s akulturací úzce souvisí a mnohdy bývá používán synonymně.

Podle původní a nejpoužívanější definice Redfielda, Lintona, Herskovitze z roku 1936 je akulturace procesem kulturní změny, který nastává, když se jedinci z různých kulturních zázemí dostanou do vzájemného přímého déle trvajících kontaktu. Změny kulturních vzorců pak nastávají na obou stranách. Druhá nejcitovanější definice akulturace považuje akulturaci za progresivní přijímání elementů cizí kultury (myšlenky, výrazy, hodnoty, normy, chování, instituce) jedincem, skupinami nebo třídami (International Organisation for Migration, 2004; podle Sama, Berryho, 2006). Berry (2003) popisuje akulturaci jako proces kulturní a psychologické změny v důsledku interkulturního kontaktu. Ačkoli odborníci nejsou v definici akulturace jednotní, většina definic obsahuje následující charakteristiky: 1) akulturace je výsledkem kontaktu dvou a více kultur, 2) na obou stranách dochází v průběhu času ke změnám, 3) akulturace se může projevit na úrovni jedince i skupiny (Chirkov, 2009).

Původně byla akulturace chápána jako fenomén projevující se na úrovni skupin (Linton, 1949; Redfield, Linton, Herskovits, 1936, podle Berryho et al., 2011), teprve později se o akulturaci začalo hovořit také na úrovni jedince (Devereux, Loeb, 1943; Thurnwald, 1932, podle Berryho et al., 2011). Akulturace na úrovni jedinců se kvůli odlišení od akulturace na úrovni skupin nazývá psychologickou akulturací. Oba druhy akulturace spolu úzce souvisí. Akulturační změny skupin v demografické, kulturní, ekonomické a politické oblasti připravují půdu pro individuální psychologické změny, které jsou podmíněny rozdílnými psychologickými charakteristikami jedinců. Berry se spolupracovníky (2011) vyčleňuje šest skupin, kterých se týká akulturace nejvýrazněji. První skupina zahrnuje původní obyvatelstvo (např. Aboriginové v Austrálii, Indiáni v Americe). Do druhé patří etnokulturní skupiny, které

žijí v nové zemi již delší dobu, ale jsou rozpoznatelné, protože se identifikují s původní zemí a používají její jazyk (např. vietnamská minorita v ČR). Zatímco první dvě skupiny jsou již v hostitelské zemi usazené, třetí skupina, imigranti, teprve do hostitelské země přicházejí, obvykle za lepším životem. Ve čtvrté skupině se nacházejí lidé, kteří přicházejí do hostitelské země na omezenou dobu (angl. sojourners), jedná se o např. o studenty, diplomaty, pracovníky nadnárodních firem nebo dělníky. Čtyři výše uvedené skupiny přicházejí do hostitelské země na základě vlastního rozhodnutí. Pátou a šestou skupinu tvoří lidé, kteří se k odchodu z vlastní země nerozhodli dobrovolně. Jedná se o uprchlíky (angl. refugees) a žadatele o azyl², kteří přicházejí do země na kratší či delší dobu kvůli politickému pronásledování nebo válečným konfliktům ve své vlasti. V praxi se ovšem jedinci nedají tak jednoznačně zařadit, někdy může být příslušník etnické minority imigrantem nebo uprchlíkem.

Abychom lépe rozuměli akulturaci, objasníme si nyní některé související termíny jako je kultura nebo etnická identita. Zkoumání akulturace a bikulturní identity vychází z předpokladu, že kultury se odlišují, a proto můžeme rozdíly mezi nimi smysluplně popisovat a měřit. Kultura bývá nejčastěji chápána jako síť procedurálních a deklarativních znalostí (Benet-Martinez, Oishi, 2008). Etnická identita, která je rovněž v akulturačních výzkumech často zmiňovaným pojmem, je ve srovnání s akulturací vymezena úžeji. Etnická identita je aspektem akulturace, který vyjadřuje subjektivní pocit přináležení ke skupině nebo kultuře (Phinney, 1990; Phinney et al., 2001). Výzkumně bylo ověřeno, že zapojení se do majoritní kultury na úrovni chování automaticky neznamena identifikaci s majoritní populací na úrovni etnické identity (Snauwaert et al., 2003). Snauwaert se spolupracovníky (2003) zjistili, že většina respondentů (Turků a Marokánců v Belgii) se chtěla angažovat v majoritní kultuře (akulturace), ale pouze menšina respondentů se identifikovala s majoritní populací (etnická identita). Ke změně etnické identity dochází často až na závěr procesu akulturace (Liebkind, Jasinskaja-Lahti, 2000).

První ucelenější psychologická teorie akulturace³ pochází ze studie Polish Peasant in

² Státní příslušník třetí země (nečlenský stát EU), jemuž bylo přiznáno právní postavení uprchlíka ve smyslu Ženevské úmluvy, a který je oprávněn pobývat na území členského státu (Ministerstvo vnitra ČR, 2015).

³ První zmínky vypovídající o tom, co je později nazýváno akulturací, nalézáme např. již ve starověkých textech hovořících o ochraně vlastní kultury a vyzývajících k omezení kontaktu s cizinci (Gadd, 1971). Platon uvádí ve svých spisech názor, že akulturace (především ve smyslu kontaktu a spolupráce s cizími národy) vede k sociálnímu nepořádku a je třeba se jí spíše vyhýbat. Termín akulturace poprvé v historii použil roku 1880 J. W. Powell ve smyslu psychologické změny způsobené

Europe, která byla vydána roku 1918 Thomasem a Znanieckim o polských imigrantech v Chicagu. Autoři definovali tři typy „akulturačních strategií“, způsobů, jakými imigranti přistupují ke své akulturaci a střetu dvou kultur. Bohémský typ (Bohemian) přijme hostitelskou kulturu a vzdá se původní, filištínský typ (Philistine) si udržuje původní kulturu, ale selhává v adaptaci na novou, a kreativní typ (Creative) zvládá adaptaci na novou kulturu při současném udržení si původní. V popsanych strategiích můžeme vidět zárodky čtyř akulturačních strategií Johna Berryho (asimilace, separace, integrace a marginalizace), kterým se budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách.

1.1 Psychologické modely

V následující části představíme podrobněji nejznámější, nejvlivnější a nejpřínosnější psychologické teorie akulturace, které zastupují různé způsoby operacionalizace akulturace a různé přístupy k jejímu zkoumání. Podle Snauwearta a spolupracovníků (2003) mohou být akulturace a akulturační strategie obecně vymezeny (operacionalizovány) třemi rozdílnými způsoby. Mohou být založeny na kombinaci postojů k udržení původní kultury a kontaktu s příslušníky hostitelské společnosti (contact conceptualization) jako v Berryho modelu akulturačních strategií. Druhý způsob zdůrazňuje přijetí kultury většinové společnosti (adoption conceptualization), protože namísto kontaktu s hostitelskou společností nebo participace v ní pracuje s přijetím hostitelské kultury. Příkladem je Bourhisův IAM model. Třetí způsob vymezení akulturačních strategií je založen na identifikaci s hostitelskou majoritní skupinou a její kulturou (identification conceptualization), jak je zdůrazněno v modelu Hutnikové. Pro imigranty je snazší a častější být v kontaktu s členy majority a zapojit se do majoritní kultury než přijmout její prvky nebo se s majoritou identifikovat.

1.1.1 Modely akulturace založené na kontaktu

Autorem nejznámějšího a nejcitovanějšího modelu akulturace, jenž byl opakovaně zkoumán a jehož terminologie je obecně užívána, je Kanadčan John W. Berry (Čtyřsložkový model, Fourfold model, 1997). Podle Berryho není nutné vzdát se původní kultury, aby se člověk mohl identifikovat s novou. Akulturace je v Berryho modelu popisována v rámci dvou dimenzí. První dimenzi tvoří *udržení vs. ztráta původní kultury*, druhou *vyhledávání kontaktu s příslušníky nové kultury*. V závislosti na tom, nakolik jedinci udržují svoji původní kulturu a nakolik současně vyhledávají kontakt s příslušníky hostitelské kultury, rozlišuje Berry čtyři

interkulturní nápodobou.

akulturační strategie. *Marginalizace* znamená, že jedinci netouží udržovat původní kulturu a ani nevyhledávají kontakt s příslušníky hostitelské společnosti. *Separace* se projevuje udržováním původní kultury, ale odmítáním kontaktu s příslušníky hostitelské kultury. *Asimilace* se projeví odmítnutím původní kultury a vyhledáváním kontaktu s příslušníky hostitelské kultury. Poslední akulturační strategie, *integrace* znamená udržení původní kultury a vyhledávání kontaktu s hostitelskou společností.

Integrace je považována za neadaptivnější akulturační strategii, která ve srovnání s ostatními strategiemi nejvíce prospívá subjektivně prožívanému pocitu osobní pohody (well-being) a mentálnímu zdraví imigrantů. Je také nejpreferovanější akulturační strategií (Berry, 1997; Berry, 2003; Berry et al., 1987; Phinney et al., 2001, Ward, 2008). Marginalizace je naopak nejméně výhodnou a nejméně preferovanou strategií. Pozitivní psychologické zisky (např. nižší míra stresu, vyšší pocit subjektivní životní pohody) pozitivně korelují se silnou identifikací s etnickou skupinou i majoritní společností (Jasinskaja-Lahti et al., 2003). K měření preferovaných akulturačních strategií Berry zkonstruoval Acculturation Attitudes Scale (Berry, Sam, 1995; revize 2010), kterou spolu s dalšími metodami měření akulturace představíme v kapitole věnované měření akulturace.

Berry, Phinneyová a jejich spolupracovníci (2006) na základě mezinárodní studie dospívajících imigrantů doplnili čtyři akulturační strategie o čtyři akulturační profily. Akulturační profily zahrnují kromě akulturační strategie jedinců navíc jejich kulturní identitu, jazykové schopnosti, vztahy s vrstevníky a hodnoty sdílené v rodině. Strategii asimilace odpovídá národní profil (national⁴), strategii separace odpovídá etnický profil (ethnic), strategii integrace představuje integrovaný profil (integration) a strategii marginalizace odpovídá difuzní profil (diffuse).

⁴ Pro národní profil je typická silná orientace na hostitelskou společnost, silná národní identita, ale slabá etnická identita, preference strategie asimilace. Takoví jedinci mají mnoho kontaktů se členy majoritní společnosti a dobře ovládají její jazyk, který rovněž často používají. Etnický profil zahrnuje silnou orientaci na vlastní etnickou skupinu a častý kontakt s jejími členy, silnou etnickou identitu, výbornou znalost původního jazyka a jeho časté užívání. Jeho zástupci preferují strategii separace. Zástupci integračního profilu silně preferují strategii integrace na úkor ostatních strategií, jsou zapojeni v etnické i národní kultuře a mají silnou etnickou i národní identitu. Výborně ovládají jazyk majority a současně poměrně dobře i svůj jazyk etnický, protože komunikují oběma jazyky. Jsou v kontaktu se zástupci majority i své etnické skupiny. Zástupci difuzního profilu sice ovládají a využívají svůj původní jazyk a málo ovládají ten hostitelský, mají ale slabou etnickou i národní identitu a málo kontaktů s majoritní společností. Preferují strategie asimilace, marginalizace i separace. Adolescenti odpovídající tomuto profilu jsou nejistí ohledně svého místa ve společnosti, mohou toužit být součástí většinové společnosti, ale postrádají potřebné dovednosti k tomu, aby se do ní zapojili.

Mishra, Sinha a Berry (1996) zaznamenali u národu Adivasi v Indii další akulturační strategii koexistence. Strategie koexistence se nachází mezi asimilací a integrací. U lidí praktikujících strategii koexistence je více výrazná snaha žít v souladu s oběma kulturami než samotné pozitivní hodnocení těchto kultur nebo identifikace s nimi. Strategie koexistence pozitivně koreluje se strategií integrace. Objevení strategie koexistence dokazuje existenci prázdných míst v akulturačním prostoru, která mohou být dále doplňována.

Akulturační strategie se může v průběhu života jedince měnit. Mohou se lišit i strategie preferované v privátním a veřejném životě. Např. jedinec může odmítat hodnoty a normy dominantní kultury ve svém osobním životě (strategie separace), ale přijímat dominantní kulturu ve veřejném životě (např. v zaměstnání), kde uplatňuje strategii integrace nebo asimilace.

Na úrovni celé společnosti odpovídá strategii integrace u minority multikulturalismus. Jedná se o stav, kdy majoritní kultura preferuje integrační strategii minority a přijímá ji, obě kultury se vzájemně přizpůsobují. Asimilační strategii u minority odpovídá na úrovni společnosti tzv. tavící kotlík (melting pot) nebo tlakový hrnec (pressure cooker), podle toho, zda si minorita asimilaci zvolí sama nebo je k ní tlačena. Pokud je minorita nucena k separační strategii, dochází k segregaci, pokud je minorita nucena k marginalizaci, pak dochází k exkluzi (sociálnímu vyloučení příslušníků minority).

Kritika Berryho modelu

Berry navázal na Thomase a Znanieckeho a zavedl obecně užívanou terminologii a rámec, jakým operacionalizujeme akulturaci a její důsledky, třídíme akulturační postoje, orientace a typy akulturačních skupin. To následně přejali např. Birman (1994, podle Rudmina, 2003), Bourhis (např. Bourhis et al., 1997), Hutniková (1986), Phinney (např. Phinney, Horenczyk, Liebkind, Vedder, 2001), Wardová (např. Ward et al., 1994, 1999). Jeho model je založen na systematické analýze velkých souborů dat v četných výzkumech imigrantů, uprchlíků i minorit původního obyvatelstva (Ward, Rana-Deuba, 1999). Berryho závěry byly mnoha výzkumníky potvrzeny⁵.

Přesto existuje více kritických poznámek k Berryho akulturačnímu modelu (van

⁵(1) Dvě dimenze akulturace jsou na sobě nezávislé (Ben-Shalom, Horenczyk, 2003; Ward, Kennedy, 1994, podle Wardové, 2008); (2) integrace je nejvíce preferovanou strategií (Berry et al., 1989, 2006, podle Wardové, 2008), (3) integrace je psychologicky i sociokulturně nejadaptivnější strategií (Berry et al., 1987; Dona, Berry, 1994; Sam, Berry, 1995; Ward, Kennedy, 1994; Ward, Rana-Deuba, 1999, podle Wardové, 2008).

Oudenhoven, Ward, 2013). Kritizována je zejména strategie marginalizace. Migranti si sami nevybírají být marginalizováni, ale spíše ji nedobrovolně přijímají jako důsledek neúspěšné akulturace (Bourhis et al., 1997; Rudmin, 2003). Imigranti se také nemusí přímo identifikovat ani s původní ani s hostitelskou kulturou, ale mohou zvolit více individualistickou cestu, při níž si selektivně vybírají a přejímají elementy více různých kultur, aniž by cítili závazek a přináležení k některé konkrétní kultuře (Bourhis et al., 1997; Van Oudenhoven, Ward, 2013), nebo si vytváří více globální, multikulturní identitu (Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008). Weinreich (2009) např. pracuje s konceptem enkulturace, kdy se jedinci vědomě a selektivně identifikují pouze s některými prvky nové kultury, zachovávají si některé prvky původní kultury a tímto způsobem si vytváří svoji vlastní etnickou identitu.

Berryho modelu akulturace je rovněž vytýkáno, že se málo zaměřuje na postoje majoritní skupiny, ačkoli akulturace je definována jako obousměrný proces (Berry, 1997; Rudmin, 2003). Kritizována je nedostatečná vysvětlující a predikční síla Berryho modelu a špatné psychometrické vlastnosti škály na měření akulturačních strategií. Škály měřící jednotlivé akulturační strategie nejsou na sobě dostatečně nezávislé, ve skutečnosti odpovídají spíše jednodimenzionálnímu modelu akulturace s integrací na jednom pólu a ostatními strategiemi na druhém pólu (Boski, Kwast-Welfeld, 1998; Escobar, Vega, 2000, podle Wardové, 2008; Rudmin, 2003; Schmitz, 1998; van de Vijver, 1999; Weinreich, 1998). Rudmin (2003) reanalýzou Berryho dat dokonce zpochybňuje i tvrzení, že strategie integrace je nejvíce adaptivní strategií. Podle jeho analýz se původní obyvatelé a imigranti lépe adaptují na život v majoritní společnosti a vykazují vyšší subjektivní spokojenost, pokud zvolí strategii asimilace.

Dále je Berrymu vytýkáno zaměření spíše na akulturační postoje (v rámci jeho modelu se mluví většinou o akulturačních postojích nebo strategiích). Kritici výzkumu postojů v sociální psychologii (např. Wallace et al, 2005) a v oblasti meziskupinových postojů (např. Dixon, Levine, 2012) upozorňují na fakt, že se postoje mohou od reálného chování výrazně lišit. Rudmin (2003) se rovněž vyjadřuje kriticky ke dvoudimenzionálnímu modelu akulturace a čtyřem akulturačním strategiím. Imigranti si podle něj mohou vybrat mezi dvěma kulturami, dvěma jazyky, dvěma identitami a dvěma soubory postojů, což vytváří až 16 kategorií. Takto mohou být konfrontováni i s více než dvěma kulturami, jazyky, identitami, soubory postojů.

1.1.2 Modely akulturace založené na přijetí hostitelské kultury

Akulturační strategii si sice mohou akulturovaní zvolit, je ale ovlivňována i postoji a

očekáváním většiny. Z interakce majoritní a minoritní skupiny vychází Bourhisův *Interaktivní akulturační model* (Interactive Acculturation Model, IAM, Bourhis et al., 1997). Na základě souladu či nesouladu akulturačních strategií imigrantů a majority považují autoři výsledný vztah mezi majoritou a minoritou za *konsensuální* (konkordance), *problematický* nebo *konfliktní* (diskordance). Konkordance nastává, pokud se majorita a minorita shodují v preferovaných akulturačních strategiích, diskordance, pokud se naopak neshodují. Problematické meziskupinové vztahy se vytvářejí, když majorita a minorita zakouší částečnou shodu a částečný rozdíl, respektive shodu v primárně preferované strategii akulturace a neshodu ve strategii preferované na druhém místě (Horenczyk et al., 2013; Jasinskaja-Lahti et al., 2003). Konfliktní meziskupinové vztahy (diskordance) mohou podněcovat vznik skupinových negativních stereotypů, diskriminaci, komunikační obtíže především vůči minoritě, mohou zvyšovat akulturační stres a snižovat životní pohodu minority.

V Interaktivním akulturačním modelu Bourhis dále rozpracovává Berryho model a nabízí integrativní pohled zahrnující akulturační strategie minority i majority, navíc v rámci širšího sociopolitického kontextu. Bourhis zdůrazňuje, že akulturační preference minority jsou často ovlivněny více reálnými nebo dokonce pouze předpokládanými preferencemi majority než vlastními preferencemi. Pokud majorita preferuje asimilaci, minorita si ji také často zvolí.

V praxi často nacházíme rozpor mezi reálně využívanou strategií (co reálně imigranti nebo příslušníci minorit dělají) a preferovanou ideální strategií akulturace (co by chtěli dělat). Tento rozpor koresponduje s rozdíly mezi postoji a chováním (Fishbein, Ajzan, 2010, podle Berryho et al, 2011). Rozdíly mezi reálně přijatými akulturačními strategiemi a ideální strategií u imigrantů i majority se zabývá *Rozšířený model relativní akulturace* (Relative Acculturation Extended Model, RAEM, Navas et al., 2005). Navasová se spolupracovníky zdůrazňuje sociokulturní realitu, ve které se akulturace projevuje. Zabývají se akulturací v různých sférách života imigrantů (politika, zaměstnání, ekonomika, rodina, náboženství a způsoby myšlení).

Navasová ve svém *Relative Acculturation Extended Model* (RAEM) navazuje na Berryho a Bourhise dvoudimenzionálním pojetím akulturace. Detailněji zachycuje komplexitu a variabilitu vzájemného vztahu mezi majoritou a minoritou v procesu akulturace. Oproti předešlým modelům nově přidává rozlišování dílčích sfér akulturace jako je např. práce, rodina nebo náboženství a také odlišuje reálné a ideální strategie. Nevýhodou je, že RAEM byl ověřován převážně ve Španělsku.

1.1.3 Modely akulturace zaměřené na identitu

Novozélandčanka Colleen Wardová (2008) vychází z Berryho modelu akulturace, o jehož významu nepochybuje. Ve svých výzkumech (např. Ward, Rana-Deuba, 1999) potvrzuje dvoudimenzionální strukturu akulturace a výhodnost strategie integrace pro snížení distresu, protože pro bikulturní jedince jsou dostupné způsoby zvládání stresu z obou kultur. Vyšší pocit životní spokojenosti přitom přináší identifikace s původní kulturou, lepší sociokulturní adaptaci zase identifikace s hostitelskou kulturou. Pro měření akulturace zavádí Wardová nový nástroj *Acculturation Index* (Ward, Kennedy, 1994) založený na Berryho dvou dimenzích a čtyřech akulturačních strategiích.

Wardová se ptá, jak probíhá integrace prakticky. Uvažuje o způsobech skládání identit a navrhuje možné rozšíření Berryho akulturačního modelu o konflikt etnokulturní identity (*ethno-cultural identity conflict*), který se velmi podobá konstruktu integrace bikulturní identity u Benetové-Martinézové, o němž pojednáme v dalších kapitolách. U Wardové se jedná o konflikt různých identit, které jsou vzájemně nekompatibilní. Pro měření konfliktu identit Wardová vyvinula vlastní škálu *Ethno-cultural Identity Conflict Scale* (Ward, Stuart, Kus, 2011). Podle Wardové konflikt etnické identity prožívají více jedinci, kteří vnímají větší vzdálenost mezi původní a hostitelskou kulturou, více diskriminace a více mezigeneračních rozdílů hodnot v rodinách (Lin 2006, 2008; Ward, 2007; podle Wardové, 2008). Imigranti preferující integraci vykazují nižší míru konfliktu identity (Ward, 2008). Konflikt identity pozitivně koreluje s depresí, psychopatologickými symptomy, sociálními těžkostmi a negativně se životní spokojeností a sociokulturní adaptací (Lin 2006, 2008; Ward, 2007; podle Wardové, 2008). Wardová navrhuje rovněž zahrnout mezi tradiční skupiny, na něž aplikujeme akulturační teorie, také turisty a jejich hostitele, protože i oni zažívají akulturační stres, interkulturní kontakt a získávají specifické kulturní dovednosti (Ward, 2008).

Obvykle se akulturace a etnická identita zkoumají samostatně (Liebkind, 2001; Nguyen, Messé, Stollak, 1999). Hutniková (2003) na základě výzkumů imigrantů ve Velké Británii navrhla akulturační model zdůrazňující etnickou identitu. Rozlišuje v něm čtyři typy etnické identity: *akulturativní*, *disociativní*, *asimilační* a *marginalizační*. *Akulturativní identita* odpovídá Berryho strategii integrace, protože jedinci s akulturativní identitou se identifikují s původní i s novou kulturou, a koresponduje také s konceptem bikulturní identity Benetové-Martinézové (2005), o které pojednáme obšírněji v dalších kapitolách. Jedinci s *asimilační identitou* se identifikují s majoritou na úkor vlastní minority, jedinci s *disociativní identitou* se

zase více identifikují s vlastní minoritní skupinou na úkor majoritní a představitelé marginální identity se s majoritou i minoritou identifikují v minimální míře. Strategie se podle Hutnikové uplatňují jednak jako strategie sebe kategorizace (self-categorization) ve smyslu etnické příslušnosti, jednak jako styly kulturní adaptace např. v preferencích jazyka, jídla, přátel, literatury dané kultury (Hutnik, Barret, 2003).

1.1.4 Kritické zhodnocení psychologických modelů

Na základě kritické metaanalýzy metodologických postupů používaných v psychologických výzkumech akulturace Chirkov (2009) vyvozuje, že neodpovídají povaze akulturace, protože nedokáží zachytit její komplexní, dynamický a procesuální charakter. Dosavadním výzkumům vytýká zejména univerzalistický a pozitivistický přístup, kdy se s akulturací pracuje stejně jako s jakýmkoli jiným fenoménem přírodních věd, který má objektivně měřitelnou povahu. Chirkov kritizuje používání převážně kvantitativních, průřezových metod na úkor metod kvalitativních a longitudinálních. Poukazuje na zanedbávání role jazyka, opomíjení konceptu kultury, který tvoří jádro akulturace, včetně jejího přesnějšího definování, a absenci multidisciplinárního přístupu k akulturaci. Jazyk se přitom podílí na vytváření a reprezentaci kultury, je nástrojem, kterým imigranti konstruují svůj nový kulturní kontext. Ve výzkumech akulturace není často uvedeno, zda byly prováděny v mateřském nebo hostitelském jazyce a role jazyka není vůbec diskutována. Téměř výlučně využívané kvantitativní škály nemohou postihnout komplexní povahu, dynamiku a multidimenzionalitu procesu akulturace (Chirkov, 2009). Akulturace je dynamický proces probíhající v čase, přesto až na výjimky chybí longitudinální výzkumy a srovnávací studie (Schwartz et al., 2015; Zagefka, et al., 2015).

1.2 Sociologické teorie

Akulturaci na úrovni jedince popisuje častěji psychologie, na úrovni skupin sociologie. V sociologických studiích bývá termín akulturace častěji nahrazován termínem asimilace nebo méně často termínem integrace. Brown a Bean (2006) ve své přehledové práci vymezují asimilaci jako proces, kterým se charakteristiky členů skupiny imigrantů a nové společnosti začnou vzájemně podobat. Tento proces začíná u první generace imigrantů a pokračuje ve druhé a dalších generacích.

Asimilační model je původním a uznávaným sociologickým paradigmatem pro výzkum akulturace a adaptace nově příchozích imigrantů do hostitelské společnosti (Alba, Nee, 1997;

Bagby, 2009; Bernard, Mikešová, 2014; Brown, Bean, 2006; Brubaker, 2001; Drbohlav, 2001, 2005; Gans, 1997; Morawska, 1994; Walters, Phytian, Anisef, 2007). Je založen na americké zkušenosti evropské migrace do Spojených států v první polovině 20. st. a není plně aplikovatelný na pozdější migrační proudy (např. Bankston, Zhou, 1996; Kim, 2004; podle Bagby, 2009), proto je dnes často kritizován pro svou jednosměrnost, nezvratnost a etnocentričnost. Proces plného opuštění původní kultury a asimilace do nové probíhá dle modelu progresivně, nezvratně a ve více generacích. V současnosti zažívá svoji renesanci a rehabilitaci modifikovaná teorie asimilace (např. Alba, Nee, 1997; Bagby, 2009; Morawska, 1994), která již americkou společnost vidí jako stratifikovanou a heterogenní, v níž není lehké definovat majoritní kulturu a její normu (Brown, Bean, 2006; Portes, Zhou, 1993). Asimilování imigrantů do majoritní společnosti vyvolá rovněž změny na straně této majoritní společnosti (Alba, Nee, 1997).

Pokud začneme nejstarší teorií asimilace od Gordona, proces asimilace má sedm fází a akulturaci je nazývána první z nich. Ve fázi akulturace (Gordonem nazývána též kulturní asimilací) dochází nejdříve k asimilaci vnějších (extrinsic) znaků kultury většinové společnosti (jako styl oblékání, znalost jazyka), následně vnitřních (intrinsic, jako kulturní zvyky a hodnoty). Akulturace může proběhnout samostatně bez ostatních fází. Druhou klíčovou fází, bez které by nemohl proces proběhnout, je strukturální asimilace, kdy se imigranti integrují do institucí většinové společnosti. (Alba, Nee, 1997; Bagby, 2009; Bernard, 2014; Brubaker, 2001; Gordon, 1964). Pokud už proběhne fáze strukturální asimilace, musí zbylé fáze nevyhnutelně následovat (Gordon, 1964). Dalšími fázemi procesu asimilace jsou fáze manželské asimilace nebo také amalgamace (uzavírání smíšených manželství), identifikační asimilace (přijetí smyslu lidského bytí založeného na pohledu majoritní společnosti, identifikace a přináležení k dominantní kultuře), asimilace postojů (absence předsudků), asimilace chování (absence diskriminace) a občanská asimilace (absence konfliktů ohledně hodnotových orientací a norem). Identifikační asimilace by mohla být chápána jako ztráta původní etnické identity (Alba, Nee, 1997). Nejzdravější je dle Gordona dosažení poslední fáze asimilace, a to úplné splynutí a identifikace s majoritou (Gordon, 1964).

Dalšími sociologickými modely (např. model etnicizace) je akulturace nahlížena ne jako nahrazování starých vzorců novými, ale jako kombinování původních vzorců s novými (Morawska, 1994). Podle teorie kulturního pluralismu může být etnicita viděna nejen jako překážka, ale i jako zdroj pro dosažení ekonomické mobility (Glazar, Moynihan, 1963; podle

Browna, Beana, 2006). Průběh asimilace není přímý a rovnoměrný, ale může probíhat i skokově (Gans, 1997). Proces asimilace navíc probíhá u jednotlivých členů etnické skupiny odlišně a s odlišnou úspěšností (Brown, Bean, 2006). Podle teorie segmentované asimilace (Portes, Zhou, 1993) záleží na charakteristikách minority a kontextu, do nějž imigranti přicházejí. Ti nejvíce znevýhodnění členové skupiny jsou např. strukturními bariérami společnosti (např. nemožnost naučit se hostitelský jazyk ve škole) zpomalení v procesu asimilace a mohou se vůči majority naopak úmyslně vymezit (negativní asimilace), zatímco u zbylých členů jejich kulturní skupiny asimilace probíhá normálně.

1.3 Antropologické teorie

Pojem akulturace původně zavedli antropologové, v poslední době jej však opouštějí a nahrazují jej termínem inkorporace, integrace nebo asimilace (Guarnaccia, Hausmann-Stabile, 2016). Na rozdíl od psychologů se antropologové ve svých výzkumech nezaměřují pouze na imigranty v zemích západního kulturního okruhu, ale zajímají je jedinci z jiných kulturních okruhů (např. původní etnické skupiny podléhající kolonizaci). Antropologové poukazují na fakt, že definice akulturace Redfielda, Lintona a Herskovitse (1936) od začátku upozorňovala na obousměrnost procesu akulturace a ovlivnění obou stran. Podněcovala k podrobnějšímu rozlišování typu kontaktu, např. zda jedinci procházející akulturací reprezentují celou kulturní skupinu nebo pouze její specifickou část (např. misionáři, studenti), a zdůrazňovala důležitost dobrovolnosti či nucenosti procesu akulturace a s tím související stupeň sociální nerovnosti mezi skupinami (Guarnaccia, Hausmann-Stabile, 2016). Tyto aspekty byly v psychologickém výzkumu akulturace dlouhá léta opomíjeny. V akulturačním procesu sehrává, jak antropologové upozorňují, důležitou roli jazyk, protože prostřednictvím jazyka jsou přenášeny kulturní prvky. Příkladem jsou např. pravidla používání jazyka v rámci domácnosti, která vedou k bilingvistu, multilingvistu a vzniku kreolizovaných jazyků (Guarnaccia, Hausmann-Stabile, 2016).

Antropologové zdůrazňují, že akulturace se vždy odehrává v širším společenském, ekologickém a ekonomickém kontextu v interakci jedince a jeho prostředí⁶. V procesu

⁶ Jako příklad Herskovits uvádí kult voodoo na Haity, který vznikl kombinací specifických prvků kultury přivezených africkými otroky a francouzskými kolonisty na Haity, nikoli pouze kombinací africké a francouzské kultury (Guarnaccia, Hausmann-Stabile, 2016).

akulturace bývá v současnosti často opomíjena role stigmatizace, diskriminace a celkově politiky státu vůči imigrantům, včetně role jak státních, tak lokálních institucí. Jedinci se mohou snažit odolat tlaku státních institucí na plné začlenění do společnosti tím, že se více přikloní ke své rodině, víře a kulturním praktikám původní kultury sloužícím jako nárazník a ochrana (buffer) proti diskriminaci. Imigranti mohou také vytvářet různé typy vlastních institucí (spolková činnost, svépomocné organizace), které napomáhají podržení původní kultury a odolání asimilačnímu tlaku státních institucí (Guarnaccia, Hausmann-Stabile, 2016; Lášticová, Petrojánošová, 2014; Ozyrut, 2013). Úlohu stigmatizace a diskriminace v procesu akulturace velmi dobře ilustrují některé kvalitativní studie (např. Ozyrut, 2013).

Tabulka 1. Přehled významných akulturačních teorií a modelů.

Český název	Originální název	Rok vzniku	Autor	Způsob konceptualizace	Převažující vzorek	Výhody	Slabiny
Berryho model akulturačních strategií	Fourfold Model	1989	J. W. Berry, následovníci C. Wardová, J. Phineyová	Contact conceptualization	Imigranti a etnické minority v Kanadě	Na základě analýzy velkých vzorků Zavedl rámec a terminologii Dvoudimenzionální model Naznačuje oblasti akulturace	Strategie marginalizace Opomíjí možnosti individualistických akulturačních strategií Opomíjí selektivní enkulturace Opomíjí postoj majority Špatné psychometrické charakteristiky škály Postoje x chování
Interaktivní akulturační model	Interactive Acculturation Model (IAM)	1997	R. Bourhis	Adoption conceptualization	Minority ve Francii, USA, Izraeli	Zaměření na majoritu, vztah mezi majoritou a minoritou Sekundárně preferovaná strategie Širší sociopolitický kontext	Ponechává si většinu slabin Berryho modelu, ze kterého vychází (např. opomíjení enkulturace, individualistických strategií a transnacionalismu)
Rozšířený model relativní akulturace	Relative Acculturation Extended Model (RAEM)	2005	M. Navasová	Adoption conceptualization	Imigranti ve Španělsku	Vztah mezi majoritou a minoritou Sféry akulturace Strategie v reálné x ideální situaci	Ověřováno pouze v jedné zemi

1.4 Kulturní orientace

Termín kulturní orientace bývá obvykle v psychologii používán jako synonymum pro akulturaci (Tsai, Ying, Lee, 2000). Dle Tsaiové (Tsai, Chentsova-Dutton, 2002) se ale kulturní orientace liší od akulturace, která je chápána jako adaptace a přizpůsobení imigrantů, a rovněž od etnické identity, která odkazuje na identifikaci jedince s určitou kulturní skupinou (Tajfel, 1981; podle Tsaiové, Chentsové-Duttonové, 2002). Jedinci mohou být na danou kulturu silně orientováni, ale nemusí se identifikovat s danou kulturní skupinou. Tsaiová popisuje kulturní orientaci jako míru toho, jak orientováni jsou jedinci na danou kulturu v dílčích oblastech života, např. v oblasti znalosti a užívání jazyka nebo zapojení do kulturních aktivit (Tsai, Ying, Lee, 2000). Ying (1995, podle Yinga, Leeho, Tsaiové, 2000) navrhuje z důvodu nekonzistentního používání termínu akulturace zavést termín kulturní orientace pro vyjádření míry afiliace daného jedince k původní a hostitelské kultuře.

Většina výzkumníků se shoduje v tom, že akulturace a potažmo i kulturní orientace může probíhat v různých oblastech života odlišně (Laroche, Kim, Hui, 1997; Navas et al, 2007; Padilla, Perez, 2003; Tsai, Ying, Lee, 2000; van Oudenhoven, Ward, 2013) a pokusila se zkonstruovat vlastní výzkumné metody postihující tyto oblasti. Většina škál měřících kulturní orientaci zahrnuje oblast postojů k vlastní a majoritní kultuře, afiliaci k majoritní a vlastní kulturní skupině, preferenci jídla, hudby, aktivit, způsobů rekreace, médií, kulturních praktik, zvyků a tradic, a především používání a znalost jazyka (Kang, 2006). Výzkumníci nejsou ale ve vymezení těchto oblastí jednotní. Laroche analyzoval předchozí výzkumy a sestavil škálu akulturace, kterou uplatnil při výzkumu italských a řeckých imigrantů v Kanadě. Škála postihovala čtyři oblasti života imigrantů: jazyk, média, sociální interakce, identifikace s kulturou a citová vazba k ní. Třífaktrové řešení vzniklé z faktorové analýzy zahrnovalo kulturní orientaci rodiny (zejména používání původního jazyka nebo angličtiny v rodině), sledování médií a sociální vztahy ke členům původní a hostitelské kultury (Laroche, Kim, Hui, 1997; Laroche et al, 2001). Škála Padilly (Padilla et al, 1985) zase měřila kulturní zázemí imigrantů, jejich stravovací zvyklosti, preference médií, oblast přátelských vztahů, kulturní preference a hrdost. Navasová (Navas et al, 2007) se afrických imigrantů ve Španělsku dotazovala na zájem o udržení původní kultury a přijetí kultury majoritní v sedmi různých oblastech jejich života (politika, práce, ekonomika, náboženství, hodnoty, sociální vztahy a rodina). Rovněž Berry uvádí, že imigranti během akulturace prochází procesem změny minimálně v šesti oblastech svého psychického fungování (jazyk, kognitivní styl, osobnost,

identita, postoje a akulturační stres) (van Oudenhoven, Ward, 2013).

1.5 Akulturační stres

V našem výzkumu dále zjišťujeme, jak prožívají čeští Vietnamci proces akulturace a negativní jevy s ním související jako je akulturační stres. Proto se v druhé kapitole krátce zaměříme na jeho teoretické objasnění. Akulturační stres bývá definován jako fyziologický a psychologický stav způsobený kulturně specifickými stresory souvisejícími s procesem akulturace, je reakcí lidí na událost vzniklou z interkulturního kontaktu, projevuje se zvýšenou úrovní deprese a anxiety (podobné kulturnímu šoku) (Berry et al, 1987; Berry, 2003). Jedinec zažívá během akulturace vážné změny ve svém životě a nedokáže se jim často přizpůsobit změnou svého chování, to pak vyústí v akulturační stres. Ne všechny události během akulturačního procesu však musí vyústit ve stres, protože je zde celá řada moderujících a mediujících faktorů (jako zdroje, soc. opora, osobnostní charakteristiky, copingové strategie) mezi procesem akulturace a jeho důsledky (Berry, 1997; Berry et al, 2006). Stresory mohou být spojeny se situací v rodině, na pracovišti i v oblasti mezilidských vztahů. Akulturační stres se projeví výrazněji, když se původní a hostitelská kultura více odlišují (Chirkov, Lynch, Niwa, 2005; Suanet, Van de Vijver, 2009; Zlobina et al., 2006, podle Millera, Kima, Benetové-Martinezové, 2011). Početné výzkumy prokázaly, že akulturační stres se pojí s adaptačními potížemi a vede k psychosomatickým symptomům, úzkosti a depresi (Hwang, Ting, 2008; Lee et al, 2002; Sales, 2004; Ying, 2005; podle Millera, Kima, Benetové-Martinezové, 2011). Akulturační stres dle řady výzkumů negativně souvisí s kulturní orientací na hostitelskou kulturu (Berry et al, 2006; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Chen, Sheldon, 2012) i orientací na původní kulturu (Chen, Sheldon, 2012) a rovněž s integrací bikulturní identity (Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Chen, Sheldon, 2012).

1.6 Měření akulturace

V předešlých kapitolách jsme si teoreticky vymezily akulturaci a představily základní způsoby, jak uchopit a zkoumat proces akulturace. Nyní se zaměříme na různé přístupy k měření akulturace a uvedeme konkrétní metody, které se pro měření akulturace používají. Akulturaci lze měřit na úrovni skupiny (etnografický a sociologický výzkum) a na úrovni jedince (psychologický výzkum). Na úrovni jedince se zkoumají osobnostní charakteristiky před akulturací a po ní (protože individuální odlišnosti mohou ovlivňovat, jak akulturace

probíhá), zvolené akulturační strategie (orientace, styly a postoje), změny v identitě, postojích, chování, psychologická adaptace a akulturační stres (akulturační zisky). Akulturace může být měřena specificky např. v jedné oblasti (zaměstnání) nebo ve více oblastech současně (vícedoménově, např. oblasti rodina, škola, zaměstnání).

V minulosti byla akulturace považována za proces učení se nebo přejímání nové kultury a odmítání původní (Nguyen, Benet-Martinez, 2007). Byla chápána jako jednodimenzionální a jednosměrný nevratný proces směřování od původní etnické kultury ke kultuře majoritní (Trimble, 2003, podle Nguyenové, Benet-Martinezové, 2007). Pro měření akulturace byly do 70. let minulého století používány bipolární, jednodimenzionální škály s polaritami udržení původní kultury versus přijetí nové kultury („One-statement method“). Jednalo se vlastně o výběr mezi kulturami. Nevýhoda užití jednodimenzionálních škál spočívá v tom, že strategie integrace může být zaměněna se strategií marginalizace. Integrace i marginalizace odpovídá na škále středním skórum, takže jsou vzájemně od sebe nerozlišitelné, zatímco separace se projevuje nízkými a asimilace vysokými skóry na škále.

Od 70. let se začaly používat dvoudimenzionální škály. Přijetí nové kultury (adoption) a udržení původní (maintenance) jsou pojímány jako dvě na sobě nezávislé dimenze. Jedna škála měří orientaci na původní kulturu, druhá na hostitelskou („two-statements method“, Arends-Toth, Van de Vijver, 2006, podle Berryho et al., 2011). Bikulturní jedinci preferující integraci dosahují vysokých hodnot na obou škálách. Příklady dnes častěji používaných dvoudimenzionálních škál jsou např. Acculturation Attitudes Scale (Berry, Sam, 1995; revize Berry, 2010), Stephenson Multigroup Acculturation Scale (SMAS, Stephenson, 2000), Vancouver Index of Acculturation (VIA, Ryder et al, 2000), nebo Bicultural Identity Integration Scale (BIIS, Benet-Martinez, 2005). Metaanalýzu 66 výzkumných studií měřících akulturaci formou bidimenzionálních škál u imigrantů a minoritních skupin provedli Huynh a jeho spolupracovníci (2009). Mnozí výzkumníci ale preferují přímé měření akulturace čtyřmi samostatnými škálami pro každou akulturační strategii zvlášť („Four statements methods“, Berry et al., 1987; Bourhis et al., 1997; Unger et al., 2002). Jedinci preferující integraci dosahují nejvyššího skóru na škále integrace.

Škály k měření akulturace můžeme kategorizovat např. na základě jejich popisu (autor, cílová skupina, věková skupina, počet subškál, počet položek) nebo konceptuálních a teoretických struktur, z nichž vycházejí (zaměření na akulturační podmínky, orientace, zisky, postoje, chování) (Celenk, Van de Vijver, 2011). Výhradně na věkovou skupinu adolescentů je

zaměřena např. Acculturation, Habits and Interests Multicultural Scale for Adolescents (Unger et al., 2002), na akulturaci dětí Children's Acculturation Scale (Franco, 1983). Akulturační podmínky (conditions) jako charakteristiky původní a hostitelské společnosti, které se projevují např. v pocíťované diskriminaci nebo jako osobnostní charakteristiky, jsou obsaženy např. v Children's Hispanic Background Scale (Martinez, Norman, Delaney, 1984). Akulturační postoje (attitudes) a orientace, tedy preference ohledně akulturačního procesu vyjádřené výrazy „rád/nerád“ a „preferoval bych“, měří např. Stephenson Multigroup Acculturation Scale (Stephenson, 2000) a také již zmiňovaná Berryho Acculturation Attitudes Scale (Berry, Sam, 1995; revize 2010). Akulturační zkušenost v podobě akulturačního chování (behavior) měří např. Short Acculturation Scale for Hispanic Youth (Barona, Miller, 1994) a také známý a již zmiňovaný General Ethnicity Questionnaire (Tsai, Ying, Lee, 2000), který rovněž zahrnuje i akulturační postoje. GEQ měří akulturaci prostřednictvím měření participace imigranta v původní a hostitelské kultuře a postihuje více samostatných oblastí akulturace (užití a znalost jazyka, sociální afiliace, kulturní participace, kulturní hrdost, vystavení se kultuře, preferenci médií a jídla). Akulturační zisky a výsledky (outcomes) v podobě psychologické a sociální adaptace měří např. Sociocultural Adaptation Scale (Ward, Kennedy, 1994). Specificky zaměřené na akulturační stres jsou např. Multidimensional Acculturative Stress Inventory (Rodriguez et al., 2002), a Acculturative Stress Inventory for Children (Suarez-Morales, Dillon, Szapocznik, 2007). Riversidský inventář akulturačního stresu⁷ (Riverside acculturation stress inventory, RASI, Benet-Martinez, 2003) měří prožívaný akulturační stres v oblasti jazykových dovedností, pracovních výzev, interkulturních vztahů, vnímané diskriminace a kulturní izolace.

Klasická a dříve hodně používaná Berryho dvoudimenzionální Acculturation Attitudes Scale (Berry, Sam, 1995; revize 2010) je určena dětem a mládeži různých etnických skupin. Měří akulturační podmínky, postoje a chování. Na dvoudimenzionální škále respondent vyjadřuje míru souhlasu s 10 výroky o různých oblastech života. Např. „Přál bych si, aby lidé nevěděli, že jsem cizinec.“ „Ačkoli žiji v Norsku (hostitelská země), myslím, že bychom měli žít tak, jako v naší vlasti“. Přepřacovaná verze již není určena pro určitou věkovou skupinu, zaměřuje se výhradně na akulturační postoje a obsahuje 16 nově naformulovaných položek (např. „Preferuji společenské aktivity, které zahrnují pouze členy mé etnické skupiny“) (Berry,

⁷ Dotazník byl přeložen do češtiny a použit v českých výzkumech, proto název překládáme.

2010)⁸.

Akultura je nejčastěji měřena jednoškálovými sebesupozovacími dotazníky. Tyto metody jsou často konstruovány pro konkrétní minoritu a měří převážně akulturační zisky, postoje, případně chování. Přitom akulturační postoje (na úrovni preferencí) a reálné akulturační chování je v nich však často smíšené. Minimum metod se věnuje čistě akulturačnímu chování nebo akulturačním podmínkám. Metody jsou určeny pro imigranty a příslušníky minority a nepostihují majoritu, která je rovněž součástí a činitelem akultury. V praxi se nejlépe osvědčily bidimenzionální akulturační škály, které nejlépe postihují povahu akultury. Holanští výzkumníci Celenk a Van der Vijver vytvořili volně dostupnou on-line databázi metod měřících akulturu rozřazených podle různých kritérií⁹.

Čeští a slovenští výzkumníci používají přeložené a adaptované zahraniční metody jako Škálu integrace biculturní identity (BIIS, Benet-Martinez, 2005), Riversidský inventář akulturačního stresu (RASI, Benet-Martinez, 2003) a Obecný dotazník etnicity (GEQ, Tsai, 2000) (Chvojková, Hřebíčková, 2015, 2017). Dále využívají strukturované a polostrukturované rozhovory a metody kvalitativní analýzy (Drbohlav, 2012; Freidingerová 2014), širší sociologická šetření (Bernard, Mikešová, 2014; Matysová, 2012- MIPEX¹⁰ I-III) nebo Hofstedeho dimenze kultury¹¹ (Matysová, 2012).

1.7 Výzkumy akultury v ČR a na Slovensku

V ČR byla doposud akultura, kulturní orientace a integrace cizinců zkoumána zejména kvalitativními studiemi na základě rozhovorů (např. Brouček, 2003, Rákozcyová, Trbola, 2009). Na teoretické rovině téma akultury zmiňují psychologové Čeněk, Smolík a Vykoukalová (2015) nebo Průcha (2010). Dále se akulturaci věnují spíše ekonomové, etnologové, sociologové a pedagogové. Etnologický ústav AV ČR vydal v roce 2008 sborník věnovaný migraci pod názvem *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v ČR*, jehož součástí je i studie *Sociabilita*

⁸ <http://uvtapp.uvt.nl/fsw/spits.ccis.frmIndex?scale=6>

⁹ <http://uvtapp.uvt.nl/fsw/spits.ccis.frmIndex>

¹⁰ Migrant Integration Policy Index. Studie porovnává integrační politiky 31 zemí Evropy a Severní Ameriky pomocí 148 ukazatelů. Projekt je založen na výzkumu veřejných zákonů a politik v sedmi oblastech: mobilita pracovního trhu, slučování rodiny, vzdělání, účast na politickém dění, trvalý pobyt, přístup ke státnímu občanství a ochrana proti diskriminaci.

¹¹ Viz <http://geert-hofstede.com/countries.html>

vietnamského etnika v Praze. Akulturací vietnamské minority v České republice se dlouhodobě zabývá etnolog Stanislav Brouček (např. 2003, 2016). Vietnamské migraci se věnuje také kulturní antropoložka Freidingerová (2014). V Sociologickém časopise publikoval Bernard (2014) článek o procesu integrace vietnamských a ukrajinských imigrantů do české společnosti se zaměřením na socio-kulturní aspekty. Také pedagogové reagují na nárůst počtu vietnamských žáků v českých školách, kde se začíná vyučovat multikulturní výchova zahrnující rovněž téma akulturace (např. Gulová, 2008; Jarkovská et al., 2015; Kocourek, 2007; Šišková, 2008). Jak aplikovat teoretické poznatky v práci s etnickými menšinami radí Kajanová se spolupracovníky (2009).

Výzkumy akulturace se provádějí také na Slovensku. Sociální antropologové Miller a Búriková zkoumali adaptaci a život slovenských au-pair v Anglii (Miller, Buriková, 2013). O etnické identitě na Slovensku báda např. Bačová (1996). Řadu odborných studií zabývajících se např. identitou a komunitními aktivitami Slováků pracujících v zahraničí publikovaly Petrjánošová a Lášticová (např. 2013, 2014) nebo Hlinčíková (2015).

1.8 Generační status

V našem výzkumu porovnáváme kulturní orientaci u 1,5. a druhé generace českých Vietnamců, proto nyní krátce objasníme, co se pod termínem generační status rozumí. Generační status bývá imigrantům a jejich potomkům přiřazován na základě údajů o věku, délce pobytu a místu narození, vymezení generací není mezi autory jednotné. Do druhé generace bývají obecně řazeni imigranti, kteří se v hostitelské zemi buď narodili, nebo do ní přišli jako děti, do první generace imigranti, kteří do země přišli v dospělosti nebo adolescenci (Gans, 1992; Portes, 1996; podle Zhoua, 1997). Děti do 4 let bývají přiřazovány ještě k druhé generaci, protože s ní sdílí mnoho jazykových a vývojových zkušeností (Zhou, 1997). Rumbaut poprvé (1988, 1991; podle Zhoua, 1997) zavádí označení 1,5. generace pro děti, které vyrůstaly na pomezí staré a nové kultury, ale plně nenáležejí k žádné z nich. Řadí se do ní děti přichozí do nové vlasti ve věku 6 až 13 let, nebo rovněž během prvního stupně školní docházky (Kang, 2004). Rovněž Zhou (1997) rozlišuje 1,5. generaci, která do hostitelské země přišla ve věku maximálně 12-13 let. Kang (2004) uvádí, že sami korejští imigranti v USA používali termín 1,5. generace pro své krajany, kteří přišli do USA před dosažením dospělosti, přesto odborníci používají někdy pouze rozdělení na první a druhou generaci (Cheung, 1992; Chiang, 2000; Li, 1995; podle Kanga, 2004).

Podle Tsaiové (Tsai, Ying, Lee, 2001) jsou potomci imigrantů, kteří se již narodili v hostitelské zemi (a většinou v ní i celou dobu žijí), označováni jako druhá generace. Pod 1,5. generací se rozumí imigranti, kteří se narodili ve své zemi původu, ale do hostitelské země přišli ve věku 12 let a méně let. Imigranti z první generace se narodili ve své zemi původu a do hostitelské země přišli ve věku 13 let a více (Tsai, Ying, Lee, 2001). Tsaiová dále hovoří o 2,5. a vyšší generaci migrantů, jejichž alespoň jeden rodič se narodil v zemi původu (oni sami se přitom již narodili v hostitelské zemi a jejich druhý rodič se zde narodil také). Rozdělení odráží rozdílnou míru kulturní zkušenosti. Ve 12 letech je již ukončen jazykový vývoj. Děti, které přicházejí do hostitelské země mladší 12 let, se snáze učí nový jazyk, a to jim umožňuje rychlejší zapojení do hostitelské kultury. Také ještě nemají pevně zformovanou svoji kulturní identitu a snáze se tak mohou začít identifikovat s novou hostitelskou kulturou.

Tsaiová se spolu s dalšími (Ghuman, 1998; Oetting, Beavais, 1991; Sayegh, Lasry, 1992; podle Tsaiové, Chentsovavé-Duttonové, 2002) přiklání k názoru, že na specifických dané kulturní skupiny záleží, zda je akulturace a kulturní orientace popisována jako jednodimenzionální nebo dvoudimenzionální, za důležitý prediktor Tsaiová považuje zemi narození a generaci. U imigrantů první generace probíhá akulturace dle Tsaiové podle unidimenzionálního modelu a dimenze udržení původní a přijetí nové kultury nejsou na sobě nezávislé (naopak záporně korelují). Způsoby chování a prvky původní kultury jsou postupně nahrazovány novými, aby jedinec mohl v nové kultuře efektivně fungovat. Zatímco u dalších generací už povahu akulturace lépe vystihují bidimenzionální modely (Tsai, Ying, Lee, 2000), protože další generace kombinují kulturní prvky, které jim byly předány rodiči i které získaly z prostředí majoritní kultury, kterou jsou obklopeni (Tsai, Ying, Lee, 2000). Bernard (2014) ve výzkumu českých Vietnamců rozlišuje své respondenty do tří skupin podle věku příchodu do ČR (věk mladší 18 let, 18–35 let, více než 35 let) na základě kombinace věcného a statistického hlediska (dostatečný počet respondentů ve všech skupinách).

2 Bikulturní identita

Situaci života na pomezí české a vietnamské kultury spolu s potřebou identifikovat se s nějakou kulturou popisuje konstrukt bikulturní identity autorky Benetové-Martinézové, který je rovněž jednou z našich měřených proměnných, a proto se ním nyní budeme zabývat blíže. Zkušenost, kdy je jedinec vystaven a internalizuje dvě nebo více kultur, bývá označována jako bi- nebo multikulturalismus (Hong et al., 2000; Nguyen, Benet-Martínez, 2007). O multikulturalismu mluvíme rovněž v souvislosti s politickou ideologií popisující a propagující vzájemné soužití různých etnických skupin ve společnosti a udržení původní kulturní a etnické odlišnosti. Výzkumy ukazují, že nejužívanější a také nejadaptivnější strategií v procesu akulturace je integrace, která zahrnuje uchování tradiční kultury i efektivní účast v širší hostitelské komunitě (van Oudenhoven, Ward, 2013). Již La Fromboise, Coleman a Gerton (1993) referují o této strategii jako o bikulturalismu, Veronica Benetová-Martinézová o ní hovoří jako o bikulturní identitě. Bikulturní identita je v současnosti široce aplikovatelným a funkčním teoretickým konstruktem popisujícím a vysvětlujícím situaci imigrantů na pomezí dvou kultur. Je založena na kognitivním přístupu k akulturaci a teorii sociálních identit. Vymezuje, jak bikulturní jedinci uvažují o svém přináležení ke dvěma kulturám a jak je prožívají. Bikulturní identita se stala v posledním desetiletí součástí řady výzkumných studií za účasti různých minorit (např. Benet-Martínez, Haritatos, 2005; Devos, 2006; Haritatos, Benet-Martínez, 2002; Chen, Benet-Martínez, 2008; Cheng, Lee, Benet-Martínez, 2006; Miramontez, Benet-Martínez, Nguyen, 2008; Mok, Morris, Benet-Martínez, 2007; Mok, Morris, 2010; Saad, Damian, Benet-Martínez, 2012).

Bikulturní identitu (BI) lze zařadit mezi sociální identity jedince (viz Social Identity Theory, SIT, Tajfel, 1981). Naplňuje obecnou potřebu jedince identifikovat se s někým/něčím (need for identification, Mayhew, Gardner, Ashkanasy, 2010), někam patřit (členství) a potřebu blízkosti (affinity, relatedness). Bikulturní identita zahrnuje identifikaci (self-identification) s dvěma etnickými skupinami, pocit přináležení (feelings of belongingness) a závazku (commitment) k oběma kulturám, sdílení hodnot a postojů dvou etnických skupin. Častěji se vyskytuje u druhé a dalších generací migrantů (Phinney, 2003, podle Sama, 2006).

V Berryho modelu je integrace zachycena jako strategie, kdy si jedinec uchovává původní kulturu a současně přijímá novou kulturu. Ve skutečnosti může integrace, která je nejčastější akulturační strategií, probíhat komplikovaněji. Podle Benetové-Martinézové dochází v rámci integrace k prolínání a vyvažování dvou kultur/identit jedince s různou mírou

jejich vzájemné integrace. Integrovaná bikulturní identita je pak považována za nejvíce adaptivní formu etnické identity (Benet-Martinez, 2005; LaFromboise, Coleman, Gerton, 1993). Koncept integrace bikulturní identity tvoří dvě dimenze. První zahrnuje *kulturní prolínání* vs. *odstup*. Na jednom pólu jsou obě kulturní identity vnímány jako propojené, překrývající se a sloučené, na opačném pólu dimenze jsou identity vnímány jako vzájemně oddělené a rozlišitelné (angl. *blendedness* vs. *compartment*). Druhou dimenzi tvoří *kulturní harmonie* vs. *kulturní konflikt*. Jeden pól reprezentuje pocit, že obě kulturní identity jsou slučitelné, na opačném pólu dominuje pocit rozpolcenosti mezi dvěma kulturními identitami (angl. *harmony* vs. *conflict*). Jedinec může kultury vnímat jako samostatné a oddělené, ale vzájemně slučitelné nebo naopak jako vzájemně se prolínající, ale přitom konfliktní. Dimenze kulturního *prolínání* více souvisí s myšlením, chováním a postoji. Dimenze kulturní *harmonie* pak odpovídá spíše změnám na úrovni prožívání (Míramontez, Benet-Martinez, Nguyen, 2008).

Testem implicitních asociací (Implicit Association Test, IAT) se podařilo výzkumně prokázat na souboru mexických a asijských Američanů, že bikulturní identita může být měřena a možnost identifikace respondentů současně s oběma kulturami (americkou i mexickou). (Devos, 2006). Existence bikulturní identity tak byla potvrzena implicitní technikou nepodléhající volní kontrole. Při ní byly na obrazovce participantům prezentovány podněty související s americkou kulturou (americká vlajka, Cosmopolitan), mexickou kulturou (býčí zápasy, sombrero) a neutrální podněty (sfinga, mapa Lucemburska).

Bikulturní identita může být zdrojem pýchy, pocitu unikátnosti, zahrnuje bohatost obou komunit a jejich historie. Současně ale může přinášet nenaplněné očekávání, zmatení a střet hodnot. Benetová-Martínézová se domnívá, že záleží na prožívání BI nikoli na BI samotné. Zohledňuje proto i individuální osobnostní vlastnosti a také vnější společenské okolnosti jako je homogenita komunity nebo sociální politika. Osobnostní vlastnosti ovlivňují u bikulturních jedinců způsob, jakým jedinci organizují své kulturní identity. Konkrétně má Benetová-Martínézová na mysli zpracování kulturních znalostí a vhodnou interpretaci sociálního chování, tedy sociální atribuci. Většina bikulturních jedinců má na počátku přání udržet si kontakt s oběma kulturami, průběh procesu akulturace a rovněž integrace obou identit je však ovlivněna individuálními osobnostními vlastnostmi a psychosociálním tlakem. Jedinci tak dosahují různé míry psychologické a sociální adaptace.

Jedním ze způsobů, jak účinně měřit bikulturní identitu, je integrace bikulturní identity (bicultural identity integration, BII). Jedná se o míru vnímané slučitelnosti a blízkosti nebo

naopak protichůdnosti a vzdálenosti mezi původní etnickou a novou hostitelskou kulturní orientací a identitou (Benet-Martinez, Haritatos, 2005). U bikulturních jedinců s dobře integrovanými identitami (vysoký stupeň BII) je sociální percepce sebe a obou kulturních skupin bližší (vnímají původní a novou etnickou skupinu jako více podobné), což odpovídá teorii sociálních identit (Miramontez, Benet-Martinez, Nguyen, 2008). Jedinci s nízkou BII mají problém integrovat etnickou a hostitelskou kulturu (spojit svou příslušnost k původní a současně nové kultuře). Může to vést k vnitřnímu konfliktu, problémům s kulturní orientací, a z toho vyplývajícimu nízkému pocitu životní pohody (well-being) (Miramontez, Benet-Martinez, 2008). Jak jedinci s vysokou, tak nízkou BII preferují Berryho strategii integrace, ale liší se ve schopnosti vytvořit si integrovanou kulturní identitu (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Benet-Martinez, Lee, Leu, 2006; van Oudenhoven, Benet-Martinez, 2015). Pro měření integrace bikulturní identity vyvinula Benetová-Martínezová *Škálu integrace bikulturní identity* (Bicultural Identity Integration Scale, BIIS, 2005).

Bikulturní jedinci mohou přepínat mezi jednotlivými kulturními rámci a identitami (cultural frame switching, CFS; Hong, Chiu, Kung, 1997) na základě každodenních kulturních klíčů (symboly, sociální role a očekávání). Přepínání je tím snazší, čím jsou identity (původní a nová) kompatibilnější a více integrované. Integrace bikulturní identity moderuje proces tohoto přepínání (van Oudenhoven, Benet-Martinez, 2015). Jedinci s vysoce integrovanou bikulturní identitou asimilují kulturní klíče a chovají se podle nich, zatímco jedinci skórující v BII nízko mají tendenci jednat v rozporu s kulturními vodítky (Benet-Martinez et al., 2002; Liu et al., 2012; Mok, Cheng, Morris, 2010; van Oudenhoven, Benet-Martinez, 2015). Důsledkem přepínání je větší kognitivní komplexita bikulturního jedince, tedy schopnost konstruovat plastické komplexní reprezentace lidí, objektů a myšlenek. U bikulturních jedinců rovněž narůstá abstraktnost myšlení a složitost organizace informací (information clustering). Myšlenková schémata jsou více organizovaná, abstraktní, integrovaná, multidimenzionální (Brannen, Peterson, 2009; Benet-Martínez, Lee, Leu, 2006; Tadmor et al., 2009). Odborníci to pokládají za pozitivní důsledek bikulturní identity (Benet-Martínez, Lee, Leu, 2006). Větší komplexita kulturních reprezentací (např. systém hodnot a přesvědčení) zvyšuje schopnost detekovat, organizovat a zpracovávat každodenní kulturní významy. Obě kultury jsou ve výsledku u bikulturního jedince lépe a plastičtěji reprezentovány a jedinec si je více vědom rozdílných způsobů chování, zvyků, norem v různých kulturních prostředích (Benet-Martínez, Lee, Leu, 2006).

Ve studii Benetové-Martinezové, Lea a Leua (2006) byli monokulturní bílí Američané a bikulturní čínští Američané rozděleni do skupin, z nichž jedna měla za úkol popsat americkou kulturu, druhá čínskou a třetí kontrolní skupina neutrální přírodní krajinu. Předtím jim byly ukázány obrázky typických amerických a čínských symbolů nebo obrázky kulturně neutrálních krajin za účelem vyvolání kulturně relevantních reakcí. Jejich popisy byly následně kódovány a hodnoceny podle míry kognitivní komplexity. Američtí a čínští hodnotitelé posuzovali, např. zda popisy kultur a krajiny srovnávají různé úhly pohledu, zmiňují ukázané obrázky, odkazují k něčemu abstraktnímu, kolik čítají slov, a zda obsahují časové určení. Na základě faktorové analýzy byly extrahovány tři faktory kognitivní komplexity: hutnost (density), abstrakce (abstraktness), a diferenciacie-integrace (differentiation-integration). Popisy kultury (jak americké, tak čínské) byly u bikulturních jedinců hutnější, abstraktnější a více diferencované, tedy více komplexní ve všech faktorech ve srovnání s monokulturními jedinci. V popisech krajiny nebyl nalezen žádný významný rozdíl, čímž bylo prokázáno, že větší komplexnost u bikulturních jedinců je specifická pouze pro kulturní reprezentace.

Větší komplexnost kulturních reprezentací u bikulturních jedinců a jev přepínání mezi kulturními rámci lze vysvětlit specifickým kognitivním procesem, který byl zaznamenán u vykonávání vícenásobných úloh (multiple task). Do procesu vnímání kulturních klíčů a volby správných výkladových schémat vstupuje systém exekutivní kontroly (supervisory attentional system), který monitoruje, jaká schémata mají být použita a kdy. Tímto způsobem je umožněno efektivnější kognitivní zpracování kulturních klíčů, což vede k odpovídající reakci (Rubinstein et al., 2001, podle Benetové-Martinezové, 2006). Podle další teorie jsou kulturní znalosti bikulturním jedincům více dostupné díky multikulturnímu prostředí, v němž žijí (Benet-Martinez, Lee, Leu, 2006). Bikulturní jedinci mají s kulturně specifickými znalostmi více zkušeností. Kulturní znalosti jsou u bikulturních jedinců v porovnání s jedinci monokulturními rovněž důležitější součástí jejich sebepojetí, což se projevuje pozitivním vlivem na paměť (informace týkající se nás samých si lépe zapamatujeme i vybavíme, viz autoreferenční efekt; Rogers, Kuiper, Kirker, 1977). Bikulturní jedinci tak paradoxně mohou ve výsledku dosáhnout i lepšího porozumění majoritní kultuře než její trvalí příslušníci (monokulturní jedinci), u kterých se to tradičně předpokládalo (Benet-Martínez, Lee, Leu, 2006).

Bikulturní jedinci na rozdíl od monokulturních využívají styly řešení konfliktů (conflict resolution styles) typické pro obě kultury. Například Korejci žijící v USA v závislosti na situaci využívali soutěživost (competing), typický styl řešení konfliktů pro individualistické kultury,

stejně jako přizpůsobení se nebo vyhnutí se (avoiding, accommodating), typické řešení pro kultury kolektivistické (Benet-Martinez, 2008). Rovněž v případě atribucí (tedy prisuzování příčin událostem) biculturní jedinci využívají atribuční styl odpovídající kultuře, v níž se právě nacházejí. Podle toho prisuzují událostem a jednání druhých vnitřní (západní atribuční styl) nebo vnější příčiny spíše závislé na situacích (východní atribuční styl). V jedné ze studií byly čínským Američanům předkládány obrázky s typickými čínskými a americkými symboly, následně pak měli vysvětlit chování imaginární osamělé ryby (Haritatos, Benet-Martinez, 2002). Vysvětlení jejího chování odpovídalo atribučnímu stylu kultury prezentovaných symbolů. Jednání ryby bylo vysvětlováno vnitřními, stabilními příčinami v případě prezentace obrázků s americkými motivy a situačně závislými příčinami v případě obrázků s čínskými motivy.

3 Osobnost a akulturace

V empirické části výzkumu měříme vliv osobnostních vlastností na proces akulturace, proto se nyní budeme věnovat osobnostním vlastnostem a rysům. Dnes se většina badatelů shoduje na tom, že osobnost člověka nejlépe vystihuje pět vlastností neboli rysů osobnosti (extraverze, neuroticismus, přívětivost, svědomitost, otevřenost zkušenosti), pro které se vžilo označení „Big Five“ (Blatný, 2010). Rysy osobnosti jsou v Big Five jak obecnými popisnými vlastnostmi osobnosti, tak i vnitřními příčinami chování, jednání a prožívání. Přístupy ke zkoumání rysů nebo vlastností osobnosti lze rozdělit na lexikální (nebo lexikálně-taxonomické) a dotazníkové (nebo též dispoziční).

Obecná lexikální hypotéza (např. Galton, 1884; podle Goldberga, 1993) předpokládá, že podstatné interindividuální rozdíly jedinců jsou zachyceny v jazyce. Zastánci lexikálního přístupu proto nejdříve ze slovníků shromáždili všechna slova používaná pro popis osobnosti a s využitím faktorové analýzy z nich odvodili dimenze vyššího řádu. Např. Catell faktorovou analýzou identifikoval dvanáct šikmých faktorů (Catell, 1945), které se staly základem jeho teorii osobnosti i metod jejího měření (16PF, Šestnáctifaktorový osobnostní dotazník). Goldberg (1993) faktorovou analýzou odvodil pět dimenzí vyššího řádu (velká pětka, Big Five), které popisují osobnost na nejvyšší úrovni abstrakce, ale přitom každá dimenze obsahuje množství dalších specifických charakteristik.

Extraverze jako osobnostní rys byla popsána již C. G. Jungem. Na jednom svém pólu představuje společenskost, snadnou sociální adaptaci, činorodost a sebeprosazování, na druhém pólu spíše zaměření do vlastního nitra, přemýšlivost, potřebu klidu a soukromí. Neuroticismus znamená na jednom pólu stabilní, vyrovnané a přiměřené reakce, na druhém naopak nepřiměřené emocionální reakce, zvýšenou úzkostnost a kolísání nálad. Přívětivost v sobě zahrnuje zájem a péči o druhé a bývá vyjadřována přídavnými jmény jako dobrosrdečný, snášenlivý. Svědomitost postihuje zejména vztah k práci a vlastnosti jako pečlivost nebo zásadovost. Nejdiskutovanějším bodem teorie je pátý faktor, který bývá v různých výzkumech označován jako otevřenost vůči zkušenosti (Costa, McCrae, 1992), kultura (Norman, 1963), intelekt (Goldberg, 1990), imaginace (Saucier, 1992), autonomie (Hendriks, 1999). Tento faktor zahrnuje kultivovanost, zvědavost, tvořivost, nekonvenčnost, citlivost na estetické podněty.

Cílem dispozičního (dotazníkového) přístupu (zejména práce Costy a McCraea) je vytvoření rysové teorie, která by vysvětlila vnitřní dynamiku, motivy a fungování osobnosti.

Dispoziční přístup je na rozdíl od lexikálního založen na analýze dotazníkových položek. Costa a McCrea shlukovou analýzou Catellova dotazníku 16PF identifikovali tři skupiny škál (neuroticismus, extraverte a otevřenost zkušenosti) a sestavili NEO inventář (Costa, McCrea, 1985). Na základě rozšíření svých analýz o Goldbergovy lexikální škály později doplnili do NEO osobnostního inventáře ještě faktory přívětivost a svědomitost (více viz např. Blatný, 2010; Costa, McCrae, 1985; 1992; Goldberg, 1990, 1993).

Pětifaktorová teorie osobnosti založená na dispozičním přístupu vychází z předpokladu, že lidská přirozenost je poznatelná, variabilní a aktivní. Systém osobnosti je rozdělen na biologicky dané bazální tendence, kterými jsou vrozené a biologicky podmíněné schopnosti a dispozice jedince, které odpovídají rysům Velké pětky. Druhou složku tvoří kulturně podmíněné charakteristické adaptace, které jsou vlastním projevem bazálních tendencí. Mezi charakteristické adaptace patří dovednosti, zvyky, postoje a vztahy, které jsou výsledkem interakce individua a prostředí. Další součástí systému je objektivní biografie, která obsahuje podstatné životní události jedince. Sebepojetí zaujímá místo čtvrtého prvku a zahrnuje znalosti, představy a hodnocení sebe sama. Do systému vstupují i nejrůznější situační i obecné vnější vlivy. (Hřebíčková, podle Blatného, 2010).

Rysy tedy bazální tendence jsou charakteristikami temperamentu, které jsou vrozené a v průběhu života se mění poměrně málo. Jsou zkoumatelé napříč kulturami. Vývoj osobnosti je ale dle odborníků ovlivňován jak zráním v průběhu života (některé rysy se s věkem částečně mění), tak obecnými historickými a sociokulturními změnami prostředí, které tak určují podmínky, za nichž se osobnost vyvíjí a projevuje. Různé bazální tendence se projevují odlišně v různých kulturách. Rozdíly v osobnostních vlastnostech souvisí i s pohlavím.

Pětifaktorový model jako nepoužívanější teoretické východisko a existence pěti obecných dimenzí osobnostních vlastností byly potvrzeny v lexikálních analýzách i analýzách položek dotazníků, v sebeposuzování i posuzování jiných, pro různý věk, pohlaví i odlišné jazyky a kultury (Hřebíčková, podle Blatného, 2010; McCrae, Costa, 1985, Goldberg, 1990). Bývá považován za univerzálně platný napříč různými kulturami (McCrae, Costa, 1997), stejnou strukturu pěti faktorů vykazoval model např. v německé, portugalské, hebrejské, čínské, korejské a japonské verzi. Jeho univerzálnost byla dále ověřena rozsáhlou srovnávací studií ve 48 zemích světa s využitím osobnostního dotazníku NEO-PI-R a National Character Survey (Terracciano, McCrae et al, 2005; Schmitt et al, 2007). Alternativní pohled na rysy vedle lexikálních a dispozičních přístupů nabízí dále např. evoluční perspektiva (např. Buss, 1997),

socioanalytická perspektiva (např. Hogan, 1996), diadicko-interakční přístup (např. Wiggins, Trapnell, 1997).

3.1 Osobnost a adaptace

Podle mnohých autorů mají osobnostní vlastnosti vliv na akulturaci a adaptaci jedinců v hostitelské kultuře (Berry, 1997, 2003; Chen et al, 2008; Ones, Viswesvaran, 1997; Padilla, Perez, 2003; Swagler, Jome, 2005). Konkrétně otevřenost, svědomitost, přívětivost a extraverte mají pozitivní vliv a neuroticismus negativní vliv na psychologickou adaptaci (Bakker, van Oudenhoven, Van der See, 2004; Bardi, Ryff, 2007; Brisset et al, 2010). Výsledky studií jsou ale často nekonzistentní, některé studie vliv osobnosti nepotvrzují, jinde osobnostní faktory vysvětlují jen zanedbatelnou část variability (např. Kosic, 2006; Ones, Viswesvaran, 2001; Ward, Leong a Low, 2004; Wimmer, Soehl, 2014;). Jednou z příčin může být velké množství proměnných podílejících se na procesu akulturace. Jednotlivé škály modelu Big Five mohou být také příliš široké pro přesnou predikci konkrétních výsledků akulturace (Van Oudenhoven, Van der Zee, 2002).

Ve svém výzkumu singapurských a australských studentů Wardová, Leong a Low (2004) demonstrovali, že čtyři osobnostní faktory z pětifaktorového modelu osobnosti (neuroticismus, extraverte, přívětivost a svědomitost, měřené NEO-FFI) statisticky významně souvisí s psychologickou a sociokulturní adaptací (měřenými Zung Self-rating Depression Scale a Sociocultural Adaptation Scale). U singapurských studentů v Austrálii korelovaly obtíže v psychologické adaptaci (tedy příznaky deprese) a sociokulturní obtíže s neuroticismem pozitivně, se svědomitostí, extravertí a přívětivostí negativně. Všechny korelace byly slabé. U Australanů v Singapuru byly zjištěné obdobné výsledky v oblasti psychologické adaptace, sociokulturní obtíže korelovaly pozitivně s neuroticismem a s extravertí. Opakovaně byl nalezen kladný, i když ne příliš těsný vztah mezi svědomitostí, přívětivostí a psychologickou adaptací obecně (např. Costa, McCrae, 1992).

Neuroticismus a otevřenost predikovaly rovněž sociokulturní adaptaci u zahraničních studentů v Německu (Zhang, Mandl, Wang, 2010), přívětivost pozitivně souvisela s obecným přizpůsobením a svědomitost s přizpůsobením akademickým. Neuroticismus a svědomitost pozitivně souvisely se všemi složkami psychologické adaptace, zatímco extraverte a otevřenost pozitivně souvisela se self-esteemem a životní spokojeností. Vztah mezi osobností (měřeno BFI) a interkulturním přizpůsobením u zahraničních studentů a pracovníků v Austrálii a

Singapuru zkoumali i Searle a Wardová (1990). S adaptací v jejich výzkumu souvisel neuroticismus a extraverte. Svědomitost a přívětivost souvisela s psychologickým well-beingem. Neuroticismus negativně koreloval s adaptací měřenou jako souhrn spokojenosti se životem (měřené Satisfaction With Life Scale), nízké úrovně osamělosti (měřené UCLA Loneliness Scale) a nepřítomnosti symptomů deprese a úzkosti (měřené Symptom Checklist-90-Revised; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008).

Výsledky studií naznačují, že v krátkodobém horizontu pobyt v cizí kultuře urychluje maturaci, což je spojeno s růstem přívětivosti, svědomitosti a extraverte a poklesem neuroticismu. V dlouhodobém kontextu se osobnostní rysy imigrantů přibližují osobnostním rysům obyvatel hostitelské země (Ward, Chang, 1997), jak tvrdí hypotéza kulturní shody (Cultural fit hypothesis), a míra shody mezi osobnostními charakteristikami jedince a charakteristikami majoritní populace je také prediktorem úspěchu adaptace. Další výzkumy (Ward, Leong, Low, 2004), ale hypotézu kulturní shody nepotvrzují.

Van Oudenhoven a Van der Zee (2002) se zaměřili na osobnostní charakteristiky, které predikují efektivní zvládání interkulturních situací. Snažili se tak najít optimální vlastnosti adaptivní osobnosti a vytvořili dotazník k jejich měření (Multicultural Personality Questionnaire, MPQ). Identifikovali faktory kulturní empatie, nepředpojatost (open mindedness), sociální iniciativa, flexibilita a emoční stabilita.

Výzkumně byl dále zkoumán vztah mezi akulturací a osobnostními proměnnými jako self-esteem (Sam, Virta, 2003; Valentine, 2001; podle Sama, 2006), potřeba kognitivního uzavření (need for cognitive closure), locus of control, závislost na poli (field dependence), motivace, copingové strategie, self-orientation, sebe-monitorováním (Sam, 2006).

3.2 Osobnost, akulturace a kulturní orientace

Akulturace bývá definovaná jako přijetí orientace na hostitelskou kulturu (Rudmin, 2009), proto jsme si ji i my rozhodly operacionalizovat jako kulturní orientaci na hostitelskou kulturu. Mnohé studie uvádějí souvislost mezi osobnostními charakteristikami imigrantů a jejich akulturací. Např. ve výzkumu smíšených párů Leeho, Balkina a Fernandez (2017) vykazovali vyšší stupeň akulturace Asiaté s vyšší úrovní otevřenosti, svědomitosti a extraverte. Akulturace byla v tomto případě měřena 21položkovou škálou pro americké Asiaty SL-ASIA, která postihovala akulturaci v oblasti chování, jazyka, identity, sociálních vztahů, zázemí a postojů. Měřené oblasti jsou v tomto podobné oblastem zahrnutým při měření kulturní

orientace.

Dle výzkumu Swaglera a Jomeho (2005) u amerických zaměstnanců v zahraničí souvisí akulturace na hostitelskou kulturu pozitivně s extraverzí, negativně s neuroticismem. Oproti tomu orientace na původní kulturu souvisí pozitivně rovněž s extraverzí, negativně pak s otevřeností.

Huang, Chi, Lawler (2005) našli u amerických pracovníků na Taiwanu významný vztah mezi jejich adaptací a osobnostními rysy extraverze a otevřenosti zkušenosti. Kontakt s příslušníky nové kultury pozitivně souvisel s vyšší extraverzí a přívětivostí, pracovní přizpůsobení s otevřeností zkušenosti. Adaptace byla měřena Blackovým dotazníkem (1988), kdy respondenti odpovídali, zda se cítí adaptováni v oblasti jídla a bytových podmínek, kontaktu se členy hostitelské společnosti a pracovních povinností. V Ryderově výzkumu na asijských migrantech v Kanadě (Ryder, Alden, Paulhus, 2000) otevřenost zkušenosti pozitivně souvisela s akulturační strategií asimilace. Vyšší svědomitost a nižší neuroticismus souvisel s orientací na původní kulturu, ale vyšší svědomitost, nižší neuroticismus rovněž spolu s extraverzí a otevřeností zkušenosti pozitivně souvisela i s orientací na novou kulturu. Neuroticismus i v dalších výzkumech (Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008) souvisel záporně, jak s orientací na původní, tak na hostitelskou kulturu. Svědomitost podporovala udržení původní kultury, extraverze s orientací na původní kulturu souvisela spíše negativně (Ozer, Benet-Martínez; 2006, Ryder, Alden, Paulhus, 2000; Söldner, 2013).

3.3 Osobnost a akulturační stres

Benetová-Martínézová a spolupracovníci (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008) ve svých výzkumech akulturace, akulturačního stresu a biculturní identity u Mexičanů a Latinoameričanů v USA prokázali, že neuroticismus souvisí s akulturačním stresem pozitivně, další osobnostní vlastnosti (extraverze, svědomitost a otevřenost zkušenosti) negativně. Nejvýznamnějším prediktorem akulturačního stresu byl neuroticismus. Akulturační stres v oblasti jazyka významně souvisí s vyšší úrovní neuroticismu a nižší otevřeností zkušenosti, stres v oblasti interkulturních vztahů rovněž s vyšší úrovní neuroticismu a s nižší přívětivostí, kulturní izolace pak s nižší přívětivostí (Haritatos, Benet-Martinez, 2002). Lidé s vyšší úrovní emocionální stability pozitivněji vnímají svoje fyzické i psychické zdraví (van Oudenhoven, van der Zee, 2002), zatímco vyšší úroveň neuroticismu zvyšuje riziko deprese (Ward et al., 2004). Lidé s vyšší úrovní otevřeností snáze zkouší nové

aktivity, jsou více otevřeni novým myšlenkám a hodnotám (Ward et al., 2004).

Větší míra neuroticismu a menší přívětivost byly signifikantními prediktory mentálních problémů u mladých Korejců v USA (Kim et al, 2016), zatímco akulturace (měřena Stephenson Multigroup Acculturation Scale) hrála zanedbatelnou roli. Otevřenost zkušenosti umožňující lepší přijetí amerických hodnot byla protektivním faktorem duševních onemocnění migrantů (Kim et al, 2016). Ve výzkumu vztahu mezi osobnostními vlastnostmi (měřenými BFI), demografickými charakteristikami a akulturačním stresem u zahraničních studentů ve Spojených státech (Poyrazli, Thukral, Duru, 2010) byla nalezena pouze pozitivní souvislost mezi neuroticismem a akulturačním stresem s jeho škálami. Shodně tak ve výzkumu tureckých studentů v USA (Duru, Poyrazli, 2007), kde otevřenost korelovala s akulturačním stresem dokonce pozitivně. Park, Song a Lee (2014) ve svém výzkumu vlivu sociálních sítí na adaptaci asijských studentů navíc potvrdili slabý záporný vztah extraverze (měřené upravenou škálou Johna, Naumanna a Sota, 2008) a akulturačního stresu (měřeného škálou Sandhwa a Asradadiho, 1994) a naopak kladný vztah extraverze a well-beingem.

3.4 Osobnost a bikulturní identita

Byla nalezena rovněž souvislost mezi osobnostními vlastnostmi a bikulturní identitou. Podle výzkumů Schmitze (1994) extraverze, svědomitost, otevřenost zkušenosti, a navíc i emoční stabilita pozitivně korelují se strategií integrace, odpovídající bikulturalismu. Se strategií integrace koreluje kladně z dalších proměnných ještě nezávislost na poli, sociabilita a hledání vzrušení (sensation seeking). Neuroticismus spolu s agresivitou, impulsivitou, anxietou a závislostí na poli se strategií integrace koreluje negativně (Schmitz, 1994).

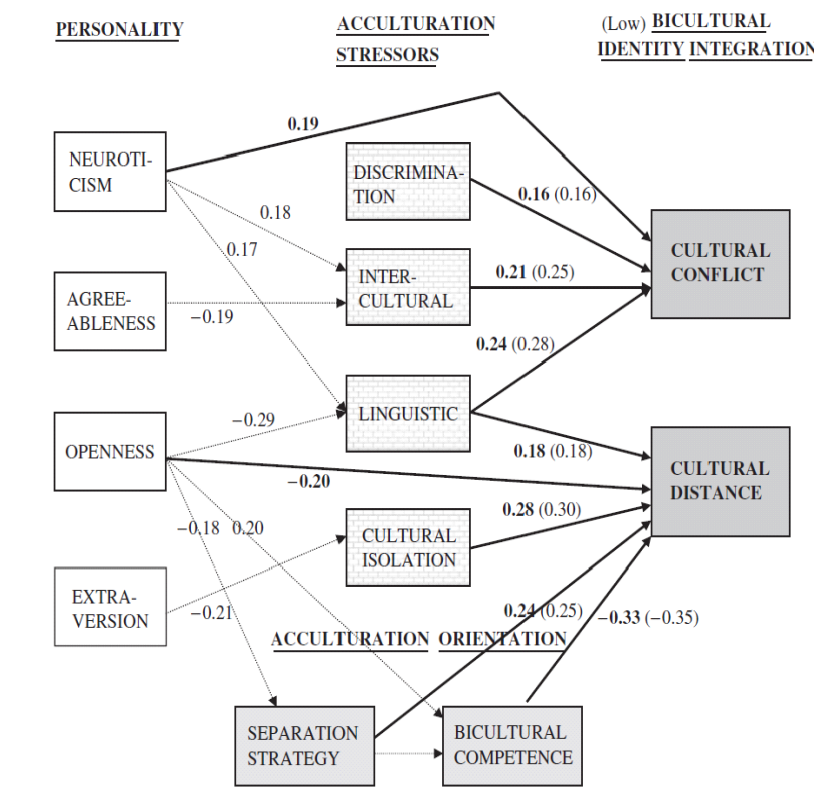
V modelu Benetové-Martinézové u první generace čínských Američanů (Haritatos, Benet-Martinez, 2002; Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008) pak neuroticismus predikuje konflikt bikulturních identit (oproti jejich harmonii) a otevřenost zkušenosti predikuje blízkost a vzájemné překrývání bikulturních identit. Převaha odstupu oproti blízkosti (v dimenzi blízkosti) se projevuje uzavřeností novému, nižší kulturní kompetencí (menší znalost jazyka dominantní kultury, jejich zvyků a tradic), preferencí homogenní komunity (Chen, Benet-Martinez, 2008). Převaha konfliktu nad harmonií (v dimenzi harmonie) pak souvisí s vyšší mírou neuroticismu, očekáváním diskriminace, omezenými interkulturními vztahy. Naopak harmonie podle výzkumů negativně koreluje s neurotismem, akulturačním stresem nebo zážitkem diskriminace. Dále bylo zjištěno, že

blízkost identit pozitivně koreluje s otevřeností vůči zkušenosti z pětifaktorového modelu osobnosti a tradičními akulturačními proměnnými jako je znalost jazyka hostitelské země a homogenita kulturního prostředí (Chen, Benet-Martinez, 2008; van Oudenhoven, Benet-Martinez, 2015). Toto bylo prokázáno u různých skupin bikulturních jedinců (čínských imigrantů i filipínských dělníků v Hong Kongu i hongkongských a čínských studentů).

Další výzkum Benetové-Martínezové u první generace čínských Američanů (Benet-Martinez, Haritatos, 2005) potvrzuje vliv tradičních akulturačních proměnných (délka pobytu, znalost jazyka, orientace na hostitelskou kulturu) a proměnných souvisejících s kognitivní flexibilitou (tedy otevřeností zkušenosti), emocionální stabilitou (nízkým neuroticismem) a sociálními dovednostmi (souvisejícími s extravertí) na integraci bikulturní identity. Z osobnostních proměnných byly nejdůležitějšími prediktory otevřenost a neuroticismus. Lidé uzavření novým zkušenostem a rigidní více preferují strategii separace, jsou méně bikulturně kompetentní a snáze oddělují svoje identity, vnímají je jako vzdálené a neslučitelné. Neurotičtí jedinci mnohem častěji zažívají úzkost, nervozitu a nejistotu v procesu akulturace, získávají tak negativní akulturační zkušenost a snáze vnímají obě identity jako vzájemně konfliktní (Haritatos, Benet-Martinez, 2005).

Obrázek 1. Model vztahů osobnostních proměnných, akulturačního stresu a biculturní identity Benetové Martínézové.

Statistiky modelu: $\chi^2/df = 1,65$, CFI=0,99, RMSEA=0,07

Obrázek č.1. Haritatos, J., & Benet-Martínez, V. (2002). Bicultural identities: The interface of cultural, personality, and socio-cognitive processes. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 598-606.

4 Vietnamští migranti v ČR

Cílem této kapitoly je shrnout stručnou historii a širší společenský kontext vietnamské migrace, jak světové, tak migrace do ČR, vysvětlit podmínky a motivace jednotlivých migračních vln. V další části kapitoly porovnáme vietnamskou a českou kulturu s využitím Hofstedeho dimenzí kultury a v závěru zrekapitulujeme výzkumy zabývající se akulturací Vietnamců v ČR, částečně již zmíněné v kapitole věnované výzkumům akulturace v ČR.

4.1 Vietnamská migrace

Podle sčítání obyvatel v roce 2012 (MV ČR, 2012) bylo v ČR 57 762 Vietnamců, ve skutečnosti se ale může jednat až o 100 000 Vietnamců, protože mnoho z nich je zde nelegálně (Brouček, 2016). Vietnamci v současnosti představují po Slovácích a Ukrajincích třetí největší cizineckou skupinu na našem území. V roce 2013 získali statut národností menšiny a svého zástupce v Radě vlády pro národnostní menšiny.

Tři vlny vietnamské migrace do světa

První velká vlna migrace Vietnamců do celého světa nastala po dobytí Saigonu v roce 1975, kdy stahující se americká armáda pomohla v evakuaci svým spolupracovníkům a lidem ohroženým perzekucí po nástupu komunistického režimu v jižním Vietnamu. V druhé migrační vlně (vrchol 1979-81) se přes moře snažili z Vietnamu emigrovat desetitisíce až statisíce lidí hledajících lepší život (tzv. boat people). Často se jednalo o chudé rolníky, kteří mnohdy končili v uprchlických táborech v zemích prvního zachytu, jako byla Malajsie, Singapur, Hong Kong, a teprve postupně byli relokováni do USA a západní Evropy (nazýváno jako indočínská uprchlická krize). Příslušníci této první i druhé vlny odcházeli z Vietnamu s myšlenkou, že už se nikdy nevrátí, postupně utvářeli Vietnamské komunity¹² a nové domovy v zahraničí, a tomu odpovídal i jejich vstřícný přístup k integraci (a jistá tabuizace návštěv ve Vietnamu i v dnešní době). Do třetí vlny mezinárodní migrace Vietnamců (1975-89, nejintenzivnější v 80. letech) můžeme zařadit i příchod Vietnamců do tehdejšího Československa v rámci mezivládních dohod o hospodářské pomoci. Stejně tak byly v rámci vládního Orderly Departure Programu vysílány kohorty vietnamských učňů a dělníků do SSSR a dalších socialistických států. Tito dělníci odcházeli skupinově a státem organizovaně na určitý časový úsek, po němž očekávali návrat do Vietnamu. Současně byli poměrně pečlivě vybíráni a disponovali dobrým sociálním i osobním kapitálem. V hostitelských zemích proto neměli důvod snažit se o integraci (Freidingerová, 2014).

1. Vlna migrace Vietnamců do ČR (1950-1989)

Počátky vietnamské migrace do ČR spadají do 50. let 20. století, kdy v rámci pomoci tehdejšího Československa válkou postiženému severnímu Vietnamu k nám začaly proudit desítky mladých Vietnamců. Mladí Vietnamci se u nás měli vyučit různým řemeslům a získat kvalifikovanou praxi (ukázalo se totiž, že pouze poskytování materiální pomoci v té době málo rozvinutému Vietnamu není efektivní a lepší bude vyškolení kvalifikovaných pracovníků), případně studovat vysoké školy. Asi stovka válečných siroteků byla umístěna do českých dětských domovů (tzv. chrastavské děti). Nejpočetnější byla tato migrace koncem 70. a v 80. letech, kdy dosahovala několika tisíců ročně. První vlna migrace byla organizovaná a regulovaná mezivládními dohodami mezi ČSR a VSDR, omezovala se na několikaleté učební

¹² komunita bývá nejčastěji definována jako souhrn osob žijících na určitém vymezeném prostoru a tvořících autonomní jednotku (Encyklopedický slovník, 1993)

a pracovní pobyty, zpočátku pouze mužů, později i žen. Ženy a muži často bydleli odděleně na ubytovnách pro zahraniční pracovníky, nebylo podporováno vzájemné navazování vztahů mezi muži a ženami ani kontakty s majoritou. Vietnamci pracovali i trávili volný čas společně např. formou organizovaných výletů na zámky a hrady, sportovních turnajů nebo politických školení. Výhodou pro ně oproti pozdějším migrantům bylo, že po příjezdu absolvovali základní kurz češtiny a orientace v českých pracovních podmínkách. Měli regulérní pracovní dobu, po níž se mohli seznámit s českými způsoby trávení volného času (Brouček, 2016; Freidingerová, 2014).

2. a 3. Vlna migrace Vietnamců do ČR (1989 - současnost)

Jako druhá vlna bývá někdy označováno období mezi lety 1985/9-1991, kdy Vietnamci do ČR přicházeli ještě na základě mezivládních dohod, ale již neprobíhal důkladný výběr pod vedením státních institucí a nově příchozí byli motivováni hlavně vidinou snadného výdělků (Brouček, 2003).

Po Sametové revoluci a vypovězení dohod mezi Vietnamem a ČSR se část Vietnamců z ČR vrátila do Vietnamu (někteří z nich poté do ČR znovu přijeli za podnikáním), část emigrovala do jiných evropských zemí, a další si pořídili živnostenské listy a začali podnikat v maloobchodě. Využili zkušeností, kdy si během socialismu někteří z nich přivydělávali nelegálním prodejem nedostatkového zboží např. oděvů nebo elektroniky. Na tuto prodejní zkušenost navázali po Sametové revoluci prodejem spotřebního zboží, postupně rozšířili svůj sortiment prodeje i o potraviny.

90. léta znamenala mohutný rozmach vietnamského stánkařského prodeje, zčásti díky dodávce levného čínského zboží od čínských migrantů žijících v ČR. Takovýto prodej prosperoval zejména ve velkých městech jako Praha a v pohraničí. Další Vietnamci do ČR začali přijíždět již z vlastní iniciativy a na vlastní zodpovědnost často s dopomocí zprostředkovatelských agentur. Do tohoto období patří také migrace manželek a dětí za účelem sloučení rodiny. Mnozí Vietnamci přicházeli za svými známými nebo pouze členy širší rodiny na základě jejich referencí.

Motivace u porevolučních migrantů byla vždy stejná, a to získat materiální zajištění pro sebe a svoji rodinu doma ve Vietnamu. Pobyt byl vždy zamýšlen jako dočasný a tomu odpovídaly provizorní podmínky, v nichž Vietnamci žili (např. ubytování), zatímco posílali peníze domů rodině. Tomu odpovídala i absence potřeby se úspěšně integrovat do české majoritní společnosti. Vietnamcům nevadilo vysoké pracovní nasazení a celodenní pracovní doba, pokud se díky tomu mohli stát úspěšnými a konkurenceschopnými obchodníky. Rodina

ve Vietnamu se často dostala kvůli financování cesty pro jednoho ze svých členů do ČR do dluhů, jejichž splácení bylo závislé na úspěchu a výdělku migranta. Do zahraniční většinou neodcházeli nejchudší, ale lidé, kteří si mohli za cestu zaplatit. Vztah s majoritou v této době můžeme popsat rolemi obchodník a zákazník, komunita se uzavřela. Investice času, energie a financí do integrace se zdála Vietnamcům zbytečná. Mezi lety 2006-2008 přišlo v důsledku konjunktury a umožnění zprostředkování práce za úplatu až 20 tisíc Vietnamců jako agenturní pracovníci. Přicházeli nejčastěji Vietnamci, kteří zde neměli žádné rodinné vazby, což otrásl již etablovanou vietnamskou komunitou, která nebyla takové množství schopna pojmout, došlo k její atomizaci (Brouček 2016).

Vietnamská komunita, která se v ČR začala více formovat až v 90. letech, se postupem času stratifikovala. Významným kapitálem v ní byla znalost českého jazyka, kterou zpočátku měli hlavně učni z migrační vlny 80. let. Prudce se začaly rozvíjet služby orientované dovnitř komunity (zprostředkovatelské služby všeho druhu, poradenství, účetnictví, tlumočení, cestovní kanceláře, zdravotní služby, školky a školy), stejně jako služby širší veřejnosti (nehtová studia nebo vietnamská občerstvení a restaurace). Freidingerová (2014) vietnamskou komunitu vnitřně diferencuje (na základě klíče rodiny a rodinných vztahů) na skupinu starousedlíků, potomky vietnamských imigrantů (vietnamští Češi a čeští Vietnamci¹³) a nově přichozí dospělé migranty (rodinní příslušníci nebo pracovní migranti).

Plánovaný návrat domů byl u Vietnamců žijících v ČR často odkládán (např. do doby dospělosti a soběstačnosti dětí), až jim postupně dochází, že pobyt v ČR není jenom dočasným. Časté jsou také jisté cykly respektující lunární rok, kdy období čilé pracovní a obchodní aktivity v ČR je následováno prázdninami ve Vietnamu, po kterých „pokud budou dobré podmínky“ (např. co se týká právních regulativů), obchod v ČR může pokračovat, a někteří Vietnamci jsou tak spíše transmigranty (Brouček, 2016). Teprve relativně nedávno některé rodiny postupně opouští velká vietnamská „ghetta“ (např. SAPA v Praze) a začínají se usazovat v oblastech s převahou majority (Brouček, 2016; Martínková, 2008). Na venkově je kontakt Vietnamců s Čechy častější, protože zde není komunita Vietnamců tak velká. Většina vietnamských rodin si nakonec zvolila za svůj domov Českou republiku a usadila se zde, což dokládá i jejich rodinný způsob života. Mezi lety 1995 a 2011 se v ČR narodilo 8921 vietnamských dětí, narostl

¹³ Vietnamskými Čechy bývá nazývána druhá generace Vietnamců, kteří se v ČR narodili. Naopak za české Vietnamce bývají označováni příslušníci první a 1,5. generace. Vietnamci, kteří se narodili ve Vietnamu.

podíl druhé generace. Děti vychovávané v českém vzdělávacím systému často fungují jako pojítka mezi jejich rodiči a českou majoritou. V roce 2006 75 % Vietnamců vlastnilo povolení k trvalému pobytu v ČR (Brouček, 2016).

Ve vietnamské komunitě vedle sebe existují dvě protichůdné tendence. Na jedné straně snaha separovat se a uzavírat se vůči majoritě, na druhé straně potřeba v rámci rozvoje obchodu jednat s českými představiteli státní správy (která vedla až k získání statusu minority). V rámci komunity se v důsledku toho začalo rozvíjet celé odvětví specializující se na tlumočení a zprostředkování kontaktu s českými autoritami včetně např. lékařů, právníků (dnes už jsou tyto agentury schopné zajistit celý průběh migrace z Vietnamu do ČR). Vietnamci mají dnes možnost uspokojit všechny své potřeby v rámci komunity, nepotřebuje proto ani ovládat nebo zdokonalovat češtinu (zvláště ženy starající se o domácnost a pomáhající manželovi v práci mohou být izolované).

Po roce 2010 nastal útlum pracovní migrace v souvislosti s legislativními změnami, ale celkově zájem Vietnamců o ČR přetrvává. Vietnam přistupuje k exportu pracovních sil v současnosti jako k prospěšná strategii ze tří důvodů: 1) zvýšení socio-ekonomického statusu samotných migrujících; 2) zisk levné pracovní síly pro přijímající zemi a 3) částečné řešení problému nezaměstnanosti a potřeby vzniku nových pracovních míst ve Vietnamu a zisk kapitálu v zahraniční měně díky remitencím. Ve Vietnamu je udržován tzv. mýtus Západu, kdy v rámci pracovních agentur a náborových kampaní jsou podávány často nekriticky zkreslené a idealizované zprávy o jednoduchém získání zaměstnání v zahraničí a rychlém zbohatnutí. Agentury si za toto zprostředkování, případně za další předodjezdová školení a kurzy účtují vysoké sumy, které pak musí migranti zpětně splácet řadu měsíců či let. Migrace se tak v dnešní době stává dostupnou stále širším a chudším vrstvám, čímž klesá sociální a osobní kapitál migrantů, kteří často mají jen základní gramotnost ve vlastním jazyce a žádné specifické dovednosti. Na jedné straně se pak stávají snadnými oběťmi vykořisťování již zmiňovaných pracovních agentur, obchodníků a různých zprostředkovatelů v rámci komunity, na druhé straně nemají dostatečné zdroje (osobnostní, časové, jazykové) pro úspěšnou snahu o integraci nebo vyhledání podpory u majority. Některé neziskové organizace např. La Strada se problematikou vietnamských dělníků zabývají, Vietnamci se ale částečně díky rozdílné kulturní tradici při problémech obrací spíše dovnitř vlastní komunity. Vietnamci např. méně věří psaným informacím než ústní dohodě nebo primárně nevěří službám a informacím poskytovaným zadarmo, a na neziskovou organizaci se tak v případě nouze neobrací.

4.2 Vietnamská kultura a hodnoty

Vietnamská kultura se v mnohém od české odlišuje, jedná se zejména o vyšší význam rodiny a vzdělání. Význam vzdělání ve vietnamské kultuře má své kořeny v konfuciánské tradici. Vzdělání znamená pro vietnamské děti možnost, jak se prosadit v hostitelské zemi a postarat se ve stáří o své rodiče. Ze strany rodičů se tedy jedná o dlouhodobou investici ve prospěch celé rodiny. Vietnamská komunita se snaží prezentovat sebe samu zviditelňováním úspěšných vietnamských žáků a studentů. Vietnamské děti mívají často po škole ještě doučování, aby dosahovali vynikajících školních výsledků. Vyšší nároky jsou přitom kladeny na dívky, které si mají plnit povinnosti v domácnosti i dosahovat dobrých školních výsledků. Na výchově dětí se ve Vietnamu běžně podílejí i prarodiče, jejich absence u nás je nahrazována českými babičkami, kde se vietnamské děti mohou navíc naučit jazyk (Souralová, 2015; 2016). Mladí Vietnamci, kteří přichází do ČR ve věku 16 a více let, ale už do škol nenastupují a vypomáhají většinou svým rodičům v prodeji.

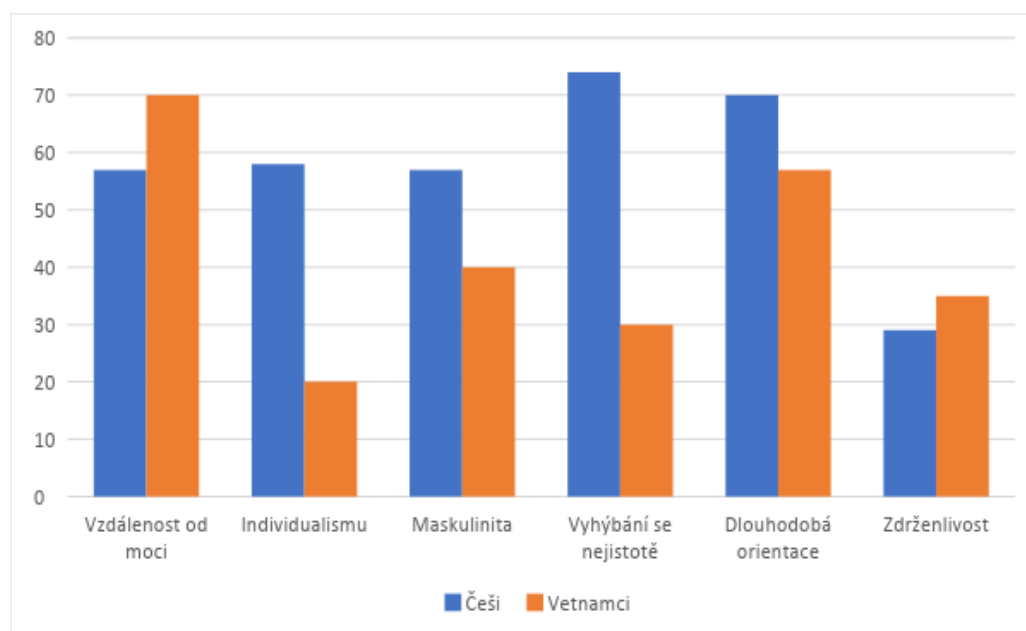
Další důležitou hodnotou pro Vietnamce je rodina a hierarchie v ní. Rodina přitom nemusí žít vždy po hromadě, ale význam sociálního kapitálu a zprostředkovatelské funkce i širší rodinné sítě, bez které by mnohdy Vietnamec nenašel ani práci, je nezanedbatelný. Nově přichozí člen rodiny je zpočátku při příchodu do ČR rodinou automaticky podporován. Časem se ale snaží o osamostatnění a přebrání podniku nebo zařízení vlastního. Dále se členové rodiny pravidelně navštěvují. Vietnamci chápou podporu rodiny, včetně rodiny širší, jako svůj životní úkol (Brouček, 2016). Rodinnému modelu odpovídá i způsob vietnamské migrace, kdy z rodiny odchází nejprve muž, který vytvoří základní podmínky pro život celé rodiny v hostitelské zemi a rodina poté přichází za ním (Freidingerová, 2014). V rodinách jsou patrné rozdílné výchovné styly v závislosti na migrační vlně, Vietnamci, kteří do ČR přišli již před Sametovou revolucí, jsou ve výchově již více liberální a jejich výchova více odpovídá české, pozdější migranti v roli rodičů zastávají autoritativnější styly výchovy, více lpí na tradiční hierarchii a normách chování v rodině (Freidingerová, 2014; Ngo Thi Thuy, 2016). Mezi mladými Vietnamci a jejich rodiči může docházet ke generačním konfliktům způsobeným rozdílnou mírou a rychlostí akulturace (acculturation gap).

4.3 Vietnamská kultura v Hofstedeho dimenzích kultur

Pro detailnější porovnání rozdílů mezi vietnamskou a českou kulturou a hodnotami použijí Hofstedeho dimenze národních kultur. Hofstede provedl rozsáhlé šetření u pracovníků

firmy IBM v různých zemích světa (16tis. dotazníků ze 72 zemí ve 20 jazycích) a na základě explorativní faktorové analýzy extrahoval čtyři dimenze národních kultur (nazývané též národními hodnotami, Hofstede, 1991). Jedná se o dimenze vzdálenosti od moci, individualismu vs. kolektivismu, maskulinity vs. femininity a vyhýbání se nejistotě. Později přidal ještě pátou dimenzi dlouhodobé vs. krátkodobé orientace. V roce 2006 byla doplněna zatím poslední šestá dimenze požitkářství vs. zdrženlivost. Hofstedemu bývá vytýkáno, že pracuje s národy a kulturami jako s homogenními celky (např. Nasif et al.; 1991), všichni respondenti byli zaměstnanci jediné nadnárodní společnosti (IBM) a díky rychlé globalizaci mohou být dnes některá data již zastaralá. Stále se jedná ale o ojedinělý výzkum, který se stal široce známým a jehož výsledky byly potvrzeny v řadě replikací. My nyní představíme a porovnáme, jak v jednotlivých dimenzích národních kultur skórují Češi a Vietnamci.

Obrázek 2. Srovnání Vietnamu a ČR v Hofstedeho šesti dimenzích kultury.

Převzato a upraveno z: Hofstede Insights. Country comparison. Dostupné na: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/czech-republic,vietnam/> (cit. 28. 10. 2017).

Vietnamci skórují oproti Čechům (70 ku 57) výše v dimenzi vzdálenosti od moci (*power distance*). Dimenze vypovídá, jakým způsobem se podřízení členové společnosti vyrovnávají s nerovnováhou moci ve společnosti. Vietnamská společnost je vysoce hierarchizovaná a odráží přirozené společenské rozdíly, každý v ní má své určené místo, které není zpochybňováno. V ČR jsou tyto společenské rozdíly méně zdůrazňovány a více vztahů odpovídá modelu rovnocenných partnerů.

V dimenzi individualismu (*individualism*) skórují Vietnamci výrazně nízko (20). Vietnam můžeme označit za kolektivistickou společnost, v níž je patrná silná příslušnost ke členské skupině a pojmání sebe v kategorii „my“. Vietnamci silně vnímají dlouhodobé závazky a odpovědnost k rodině i širšímu příbuzenstvu. Nad ostatními společenskými pravidly převažuje loajalita, pomoc členům své rodiny a své členské skupiny je samozřejmostí. Přestupek vede k hanbě a ztrátě tváře. Česká společnost se naopak řadí se svým vyšším skórem (58) spíše ke kulturám individualistickým. V nich se jedinci vnímají nezávislí na společnosti, starají se pouze o sobe, případně svoji nukleární rodinu, a jejich sebeobraz je definován termínem „já“.

V dimenzi maskulinity (*masculinity*) jsou Vietnamci (skór 40) spíše femininní společností, dominantními hodnotami jsou zde péče o druhé, mezilidské vztahy a kvalita života. Konflikty jsou řešeny spíše vyjednáváním, jednáním a kompromisy, žádoucí je konsensus ne soupeření. Příliš vybočovat z řady není v takových společnostech žádoucí. ČR (skór 57) naopak patří mezi maskulinní společnosti, v nichž se klade důraz na dosahování cílů, soutěživost, úspěch a potřebu vyniknout.

Co se týká vyhýbání se nejistotě (*uncertainty avoidance*), Vietnamci skórují (30) výrazně níže než Češi (74), rozdíl je zde ze všech dimenzí nejvyšší. Dimenze vypovídá o tom, jak se jednotlivé kultury vyrovnávají s nepředvídatelností budoucnosti, neznámými situacemi a s tím spojenou úzkostí. Vietnamci snáze tolerují odchylky od normy a nelpí striktně na množství nebo dodržování pravidel. Pravidla pro ně nejsou rigidní a neměnná, inovace jsou vítané. Přesnost a preciznost není tak ceněna jako flexibilita. Naopak Češi více lpí na rigidních pravidlech a jsou méně tolerantní k odchylkám. Je zde silná potřeba po pravidlech poskytujících alespoň domnělou ochranu před nejistotou, silnější je potřeba bezpečí, přesnost a preciznost jsou normou.

Vietnamská kultura (skór 57) se řadí v dimenzi dlouhodobé nebo krátkodobé orientace (*long term orientation*) mezi kultury pragmatické, které se orientují na budoucnost. Krátkodobě orientované společnosti jsou více orientované na přítomnost a minulost a preferují hodnoty jako národní hrdost, úcta k tradicím a zachování si tváře. V dlouhodobě orientovaných kulturách je pravda závislá na situačním a časovém kontextu, tradice mohou být přizpůsobeny měnícím se podmínkám. Ceněna je šetrnost a vytrvalost v dosahování výsledků. Češi dosahují v této dimenzi ještě vyššího skóru (70 bodů) a jsou tedy také pragmatickou kulturou orientovanou na budoucnost.

V poslední šesté dimenzi požitkářství vs. zdrženlivost (*indulgence*) dosahují Vietnamci i Češi podobných nízkých skóre (35 a 29). Tato dimenze vypovídá o tom, nakolik je ve společnosti prosazována kontrola a restrikce přirozených tužeb a impulsů. Vietnamci i Češi preferují větší kontrolu, uspokojování potřeb regulují pomocí přísných pravidel, menší důležitost přikládají volnému času a vyhledávání požitků. (Hofstede Insight, cit. 28. 10. 2017)

4.4 Výzkumy akulturace Vietnamců v ČR a ve světě

Výzkumem Vietnamců a jejich migrace se u nás zabývají již zmiňovaný etnolog Brouček (např. Brouček, 2003, 2016) a sociální geografa Freidingerová (2014). Otázky migrace obecně včetně vietnamské migrace se zabývají sociální geografové Drbohlav a Dzúrová (např. Drbohlav, 2001; 2005; Drbohlav, Dzúrová, 2007; 2017). Sýkora a spolupracovníci (Sýkora et al, 2016) popisují soužití Vietnamské minority a české majority (včetně jednotlivých jeho podob a problémů, názorů obyvatel na vietnamské sousedy apod.) v městské čtvrti Praha-Libuš, v níž se nachází tržnice SAPA a větší vietnamská komunita. Socioložka Souralová (2015, 2016) prozkoumala fenomén hlídání vietnamských dětí českými „babičkami“.

Sociolog Bernard (2014) jako jeden z prvních v ČR provedl rozsáhlejší kvantitativní dotazníkové šetření, o jehož výsledcích nyní pojednáme blíže. Dotazníky byly v mateřském jazyce respondentů. Šetření bylo zaměřeno na Ukrajince a Vietnamce různého pohlaví, věku a regionu bydliště. Akulturace byla měřena otázkami na zájem o události v ČR, oblibu českých jídel, znalost češtiny a kontakt s Čechy, převzatými z akulturační škály M. Stephensonové (Stephenson, 2000). Sociální integrace byla zkoumána otázkami na české přátele, sociální podporu ze strany Čechů a partnerskými vztahy s Čechy. Své respondenty rozdělil Bernard do tří skupin podle věku příchodu do ČR, tak aby měl dostatečný počet respondentů ve všech skupinách (věk mladší 18 let, 18–35 let, více než 35 let).

Bernardovy výsledky ukazují vysokou míru integrace dotazovaných Vietnamců (např. 6% z nich má dokonce partnera z ČR). Více než 50 % dotazovaných Vietnamců má české přátele, může se spolehnout na jejich podporu, domluví se česky a zajímá se o události v ČR. To je v rozporu s dřívějšími zjištěními Broučka (2003) a Martínkové (2008), kteří uvádí, že Vietnamci nemají o integraci zájem. Na míru integrace Vietnamců má největší vliv věk příchodu do ČR a sídelní preference (v blízkosti dalších vietnamských migrantů dosahují nižší

integrace). Vietnamci přichozí v nedospělém věku dosahují vyšší míry integrace. Délka pobytu, vzdělání a socioekonomický status před příchodem na rozdíl od předpokladů důležitou roli nehrají. Dle Bernardových zjištění akulturace Vietnamců tedy probíhá spíše v generačních skocích a je závislá na primární socializaci v českém prostředí. Průběh akulturace u Vietnamců je specifický a odlišný například od minority Ukrajinců (Bernard, 2014).

V zahraničí akulturaci Vietnamců popisují stejně jako u nás četné sociologické a sociálně geografické výzkumy (např. Coughlan, 2008; Dorais, 1998; Mazumdar et al, 2000; Wolf, 2007). Otázkou vietnamské identity ve Spojených státech se zabývá práce Aguilar-Sana (2009). Adaptaci Vietnamců v USA, pozitivní roli silné orientace na vietnamskou kulturu a s tím souvisejícího sociálního kapitálu u druhé generace Vietnamců v USA popisují např. Zhou a Bankston (1994, 1998). Vietnamští migranti byli zahrnuti ve výzkumech Berryho, Benetové-Martinézové a Nguyenové (např. Kwak, Berry, 2001; Nguyen, Messé, Stollak, 1999; Nguyen, Benet-Martinez, 2013; Nguyen, Von Eye, 2002), dále v novějších pracích Sala, Birmana (2015), Choa a spolupracovníků (2017).

5 Metoda

5.1 Vzorek

Výzkumu se zúčastnilo 456 respondentů, po odebrání neúplných odpovědí a respondentů, kteří žijí v zahraničí nebo se narodili jinde než v ČR nebo Vietnamu, zůstalo 430 respondentů. V tabulce 2 jsou popsány základní demografické charakteristiky pro celý vzorek i každou z generací. Vzhledem k malému zastoupení první generace jsou v dílčích analýzách mezi sebou porovnávány pouze 1,5. a druhá generace. Faktorová, korelační a regresní analýza je prováděna na celém vzorku zahrnujícím i 1. generaci, abychom využily široké spektrum sesbíraných dat. Vzorek zahrnující i data 1. generace Vietnamců lépe postihuje populaci Vietnamců u nás.

Tabulka 2. Demografické vlastnosti respondentů.

	Celý vzorek			1,5. generace		2. generace			
	N	M	SD	M	SD	M	SD		
	430			119		279			
Věk (v letech)	12-68	20,58	7,66	15-35	22,09	4,56	12-36	17,72	3,20
Věk migrace	0-29	9,22	5,97	0-12	6,70	3,25	-	-	-
Délka pobytu (v letech)	3-40	17,13	4,93	7-26	15,38	4,58	7-36	17,50	3,39
Doba pobytu (% života)	14-100	87	19,23	41-100	69	14,23	100		
Pohlaví (žen)	246 (57%)			71 (60%)			162 (58%)		
Narozeno v ČR	279 (65%)			0			279 (100%)		
Narozeno ve Vietnamu	151 (35%)			118(100%)			0		
Místo narození otce Vietnam	421 (98%)			119(100%)			271 (97%)		
Místo narození matky Vietnam	419 (97%)			118(99%)			269 (96%)		
NÁRODNOST									
vietnamská	300 (70%)			84(71%)			188 (67%)		
česká	19 (4%)			5(4%)			14 (5%)		
vietnamská i česká	104 (24%)			29(24%)			71 (25%)		
OBČANSTVÍ									
vietnamské	185 (43%)			37 (31%)			131 (47%)		
české	81 (19%)			20 (17%)			51 (18%)		
vietnamské i české	161 (37%)			61 (50%)			95 (34%)		
RODNÝ JAZYK									
vietnamština	182 (42%)			84 (71%)			69 (25%)		
čeština	64 (15%)			4(3%)			60 (22%)		

vietnamština i čeština	180 (42%)	30 (25%)	147 (53%)
DOKONČENÉ VZDĚLÁNÍ			
VŠ	69 (16%)	29 (24%)	24(9%)
SŠ	141 (33%)	39 (33%)	91(32%)
vyučen	6 (1%)	1 (1%)	3 (1%)
ZŠ	57 (13%)	5 (4%)	51 (18%)
neuvěd	154 (35%)	44 (37%)	108 (39%)

5.2 Sběr dat

Respondenti byli primárně osloveni prostřednictvím ředitelů středních škol a gymnázií zejména v Praze a Brně. Všechny testové metody byly v češtině. Využita byla papírová i online verze. Sběr dat probíhal rovněž technikou sněhové koule čili oslovení adolescenti mohli odkaz na online dotazník předat komukoli ze svých přátel, známých nebo rodiny. Dále byly kontaktovány vietnamské spolky a organizace, odkaz na on-line verzi dotazníků byl umístěn na vietnamské weby a facebookové skupiny. Jako odměnu za účast získali respondenti svůj osobnostní profil na základě výsledků BFI a byli zahrnuti do soutěže o finanční odměnu.

5.3 Měřicí nástroje

Osobnostní charakteristiky byly měřeny pomocí dotazníku BFI (*Big Five Inventory*, John, Srivatsava, 1999), podrobněji o metodě pojednáme v zápatí. Akulturace bývá definovaná jako přijetí orientace na hostitelskou kulturu (Rudmin, 2009), proto jsme si ji i my rozhodly operacionalizovat jako kulturní orientaci na hostitelskou kulturu. Zvolily jsme tak přístup odlišný od klasických inventářů založených na Berryho akulturačních strategiích a orientaci na českou a současně i orientaci na vietnamskou kulturu v různých oblastech života jsme měřily Obecným dotazníkem etnicity (*General ethnicity Questionnaire*, GEQ) od Tsaiové a kolegů (2000). Originální metoda Benetové-Martinézové Škála integrace bikulturní identity (*Bicultural Identity Integration Scale*, BIIS, 2005) byla v našem výzkumu použita pro měření bikulturní identity, tedy způsobu vnímání své české a vietnamské identity. Riversidský inventář akulturačního stresu (*Riverside Acculturation Stress Inventory*, RASI, 2003) rovněž od Benetové-Martinézové byl použit pro měření akulturačního stresu v různých oblastech života (práce, jazykové znalosti, mezilidské vztahy).

Big Five Inventory BFI-44 (John, Benet-Martinez, 1998)

Metoda měří osobnostní rysy „velké pětky“ extraverci, neuroticismus, přívětivost,

svědomitost a otevřenost zkušenosti a obsahuje 44 položek. Respondenti hodnotí na pětistupňové Likertově škále sami sebe „*Vidím sám sebe jako někoho, kdo ...*“ např. ...*bývá nervózní*. Výsledkem je osobností profil skládající se z pěti dílčích skorů pro pět dimenzí osobnosti. Dotazník je na rozdíl od klasických NEO inventářů tvořen krátkými větami, které popisují jednotlivé vlastnosti obecně používaným jazykem bez záporů a jsou proto jednodušší na pochopení. Reliabilita jednotlivých škál se pohybovala dle zahraničních výzkumů mezi hodnotami 0,73-0,84 (Haritatos, Benet-Martinez, 2005).

Obecný dotazník etnicity (General Ethnicity Scale, GEQ, Tsai, 2000)

Škála etnicity měří akulturaci prostřednictvím zjišťování participace imigranta v původní a hostitelské kultuře a identifikace s nimi. Zachycuje dílčí oblasti akulturace jako užití a znalost jazyka, sociální afiliace, kulturní participace, kulturní hrdost, vystavení se kultuře, preferenci médií a jídla. Obsahuje 38 položek pro vietnamskou a 38 položek pro českou kulturu. Participanti vyjadřují na pětistupňové Likertově škále souhlas s výroky jako např. „*obdivuji Čechy*“ nebo míru (nikdy – velmi část, velmi špatně – velmi dobře) na otázky typu „*Jak dobře čtete česky*“. Výsledkem jsou celkové skory participace v obou kulturách. Pro čínskou a americkou verzi v zahraničních výzkumech dosahovala hodnota koeficientu Cronbachovy alfy 0,92 pro obě škály (Tsai, Ying, Lee, 2000).

Škála integrace bikulturní identity (Bicultural Identity Integration Scale, BIIS, Benet-Martinez, 2005)

Škála integrace bikulturní identity měří míru integrace původní a nové etnické identity. Je tvořena dvěma samostatnými dimenzemi: *harmonie* vs. konflikt a *blízkost* vs. vzdálenost etnických identit jedince, které jsme blíže představily v kapitole věnované bikulturní identitě. Obsahuje 20 položek, kde participanti na pětistupňové Likertově škále (vůbec nesouhlasím – zcela souhlasím) vyznačují „*Do jaké míry charakterizují následující výpovědi Vaše zkušenosti bikulturního jedince?*“ Příkladem položky je: „*Nemíchám svoji vietnamskou a českou kulturu.*“ nebo „*Být bikulturní znamená, že na mne současně působí dva kulturní tlaky.*“ Výsledkem jsou dva dílčí číselné skory pro dimenze vzdálenosti a konfliktu. Reliabilita škály se pohybuje dle zahraničních výzkumů v hodnotách 0,69-0,74 (Haritatos, Benet-Martinez, 2005).

Riversidský inventář akulturačního stresu (Riverside Acculturation Stress Inventory, RASI, Benet-Martinez, 2003)

Škála měří pociťovaný akulturační stres imigrantů celkem v pěti oblastech: práce, jazyk, mezilidské vztahy, vnímaná diskriminace a kulturní izolace. Škála obsahuje 15 položek.

Probandi jsou instruováni, že: „*Někdy může být prolinání více než jedné kulturní orientace nebo identity obtížné*“ a opět vyznačují na pětistupňové Likertově škále míru souhlasu např. na výrok „*Vadí mi, že mluvím s přízvukem.*“ Výsledkem je jeden obecný číselný skor a pět dílčích. Reliabilita jednotlivých škál se pohybovala dle zahraničních výzkumů mezi hodnotami 0,68-0,80 (Haritatos, Benet-Martinez, 2005).

5.4 Postup analýzy dat

K analýze dat jsme využily statistický program SPSS 24, v závislosti na homogenosti vzorku pak parametrickou verzi metod. Konkrétně uvádíme deskriptivní statistiky pro popis proměnných, korelační analýzu pro škály a jejich dimenze, t-testy pro určení vlivu demografických proměnných a porovnání skupin, vícenásobnou regresní analýzu pro pochopení vztahů mezi proměnnými.

5.5 Výzkumné cíle, otázky a hypotézy

V disertačním projektu jsme se zabývaly akulturací 1,5. a druhé generace Vietnamců v ČR. Zaměřily jsme se především na vliv osobnostních charakteristik na akulturaci. Konkrétně nás zajímá vztah mezi osobnostními charakteristikami a kulturní orientací, akulturačním stresem, integrací bikulturní identity. Zajímá nás, jaké jsou hlavní prediktory orientace na českou a vietnamskou kulturu a bikulturní identity českých Vietnamců. Druhým cílem práce bylo blíže prozkoumat a porovnat kulturní orientaci dvou generací Vietnamců na českou a vietnamskou kulturu celkově i v různých oblastech jejich života. Rovněž jsme podrobněji prozkoumaly akulturační stres a bikulturní identitu českých Vietnamců.

Chceme zodpovědět tři hlavní skupiny výzkumných otázek souvisejících s výše naznačenými cíli: 1) Jsou čeští Vietnamci více orientováni na původní vietnamskou kulturu nebo na novou českou kulturu? Které oblasti života jsou pro jejich kulturní orientaci důležité? Liší se v kulturní orientaci Vietnamci druhé a 1,5. generace? 2) Které osobnostní a demografické charakteristiky a jakým způsobem ovlivňují průběh akulturace (tedy českou a vietnamskou kulturní orientaci, bikulturní identitu a prožívaný akulturační stres); 3) Které proměnné nejlépe predikují kulturní orientaci a bikulturní identitu českých Vietnamců? Jak spolu vzájemně souvisí proměnné kulturní orientace, akulturační stres a jeho oblasti a bikulturní identita.

Výzkumné hypotézy jsme rozdělily v souladu s výzkumnými cíli a otázkami na hypotézy týkající se podrobněji kulturní orientace, na skupinu hypotéz týkajících se vlivu osobnostních a demografických proměnných na akulturaci a hypotézy popisující vzájemný vztah

akulturačních proměnných.

Kulturní orientace

Pro kulturní orientaci a její oblasti předpokládáme v souladu s předešlými výzkumy (zejména Tsai, 2000), že druhá generace bude oproti 1,5. generací více orientována na českou kulturu a méně na vietnamskou kulturu celkově i v dílčích oblastech kulturní orientace.

Vliv osobnostních a demografických proměnných na akulturaci

Na základě předchozích výzkumů a teoretických poznatků předpokládáme pozitivní vztahy mezi orientací na českou kulturu a osobnostními proměnnými extraverte, přívětivost, svědomitost, otevřenost; negativní vztah mezi orientací na českou kulturu a osobnostní proměnnou neuroticismus. Dále předpokládáme pozitivní vztah mezi orientací na vietnamskou kulturu a osobnostní proměnnou svědomitost, neuroticismus.

Co se týká vztahů mezi osobnostními proměnnými a akulturačním stresem, na základě předešlých výzkumů předpokládáme negativní vztah mezi akulturačním stresem a osobnostními proměnnými extraverte, svědomitost, otevřenosti zkušenosti a pozitivní vztah mezi akulturačním stresem a osobnostní proměnnou neuroticismus. Nejvýznamnějším prediktorem akulturačního stresu bude neuroticismus.

Na základě předešlých výzkumů předpokládáme pozitivní vztah mezi dimenzemi blízkost a harmonie bikulturní identity a osobnostními proměnnými extraverte, svědomitost, otevřenost zkušenosti a negativní vztah mezi blízkostí a harmonií bikulturní identity a osobnostní proměnnou neuroticismus.

Bikulturní identita a akulturační stres českých Vietnamců

Předpokládáme na základě předešlých výzkumů pozitivní vztah mezi blízkostí a harmonií bikulturní identity a orientací na českou i vietnamskou kulturu, negativní vztahy mezi úrovní akulturačního stresu a orientací na českou i vietnamskou kulturu, mezi akulturačním stresem a blízkostí a harmonií bikulturních identit.

6 Výsledky

6.1 Psychometrické charakteristiky použitých metod

U měřených proměnných jsme určily jejich reliabilitu. Vzhledem k předpokládanému rozložení vlastností v populaci, velikosti a rozložení vzorku jsme neměly důvod předpokládat

abnormalitu rozložení. V samotné analýze dat proto používáme parametrickou variantu testů. Většina použitých škál, jak ukazuje tabulka 3, má reliabilitu vyšší než 0,7, tedy uspokojivou. Mírně nižší reliabilitu mají pouze jednotlivé škály RASI.

Tabulka 3. Průměrné skory, reliabilita a normalita použitých metod.

Škála	M	SD	Cronbachova alfa
BFI Extraverze	3,15	,75	,76
BFI Přívětivost	3,50	,57	,68
BFI Svědomitost	3,16	,63	,76
BFI Neuroticismus	3,08	,75	,80
BFI Otevřenost	3,59	,63	,79
BII Harmonie	3,06	,62	,76
BII Blízkost	3,58	,71	,77
RASI	2,69	,64	,79
RASI Pracovní výzvy	3,34	,89	,57
RASI Jazykové znalosti	2,06	,96	,62
RASI Interkulturní vztahy	2,54	1,02	,66
RASI Diskriminace	3,04	1,05	,75
RASI Kulturní izolace	2,46	,89	,51
GEQ CZ	3,61	,02	,89
GEQ V	3,11	,03	,92

* nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

6.2 Kulturní orientace českých Vietnamců

Při analýze dat jsme se nejdříve blíže zaměřily na proměnnou kulturní orientace (měřená GEQ) a na našich datech jsme provedly faktorovou analýzu těchto inventářů. Rovněž jsme porovnály jejich zavislost na vybraných demografických charakteristikách (pohlaví, věk, generační status a socioekonomický status respondentů).

6.2.1 Faktorová struktura GEQ – specifické faktory

Z faktorové analýzy s následnou rotací Varimax pro položky české a vietnamské kulturní orientace jsme odvodily šestifaktorová řešení zvlášť pro českou a zvlášť vietnamskou kulturní orientaci (nazýváme specifickými faktory). Pro českou kulturní orientaci jsme identifikovaly specifické faktory: 1) jazyk, 2) kontakt, 3) kulturní hrdost, 4) média, 5) kulturní preference, 6) rekreace. Toto řešení vyčerpává v české verzi 50,53 % rozptylu. Faktorové řešení včetně nábojů jednotlivých položek a komunalit uvádíme v tabulce 4.

Faktor *jazyk* postihuje znalost mluvené i psané češtiny i kontext jejího používání (ve škole, práci, s kamarády). Faktor pojmenovaný *kontakt* zahrnuje kontakt s českou kulturou a

sociální vztahy s Čechy (čeští kamarádi v minulosti i nyní). *Kulturní hrdost* reprezentují kladné postoje k české kultuře. Faktor *média* zahrnuje sledování českých filmů, televize, poslouchání rozhlasu a čtení české literatury. Preference českých stylů chování (např. v partnerském vztahu) a českých zvyků a kulturních prvků (např. česká kuchyně) je obsahem faktoru *kulturní preference*. *Rekreace* představuje preferenci českých stylů zábavy a rekreace jako jsou české tance, hudba a české svátky.

Tabulka 4. Faktory české kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.

	JAZYK	KONTAKT	KULTURNÍ HRDOST	MÉDIA	KULT. PREFERENCE	REKREACE	komunality
1) JAZYK							
35. Jak dobře mluvíte česky?	,90						,85
37. Jak dobře píšete česky?	,88						,80
36. Jak dobře čtete česky?	,87						,81
38. Jak dobře rozumíte češtině?	,80						,72
27. Jak často mluvíte česky ve škole?	,55			,33			,53
30. Jak často mluvíte česky s kamarády?	,50	,40		,42			,61
28. Jak často mluvíte česky v práci	,38						,27
2) KONTAKT							
10. Chodím na místa, kde se vyskytují Češi.		,71					,60
22. Nyní mám české kamarády.		,71					,55
21. Když jsem byl/a malý/malá, měl/a jsem české kamarády.	,30	,67					,55
11. Znáám české způsoby a zvyky.		,63					,49
2. Když jsem vyrůstal/a, byl/a jsem vystaven/a vlivu české kultury.	,41	,49					,46
3. Nyní jsem vystaven/a vlivu české kultury	,31	,50				,31	,47
3) KULTURNÍ HRDOST							
6. Na českou kulturu jsem hrdý/á.			,78				,68
7. Česká kultura má na můj život pozitivní vliv.			,74				,60
13. Obdivuji Čechy.			,70		-,31		,55
5. Stydím se za českou kulturu.			,61				,50
4. Ve srovnání s tím, jak kritizují jiné kultury, kritizují českou kulturu méně.			,40				,28
8. Myslím si, že by moje děti měly číst, psát a mluvit česky.			,37				,33
23. Přál/a bych si, aby mě Češi akceptovali.		,35	,36				,37
4) MÉDIA							
32. Jak často sledujete filmy v češtině?				,79			,73
31. Jak často sledujete televizní vysílání v češtině?				,70			,61
33. Jak často posloucháte rádio v				,68			,59

češtině?			
34. Jak často čtete literaturu v českém jazyce?	,44	,48	,48
5) KULTURNÍ PREFERENCE			
9. Jsem přesvědčen/á o tom, že by moje děti měly mít jenom česká jména.		,65	,49
26. Jak často doma mluvíte česky?		,56	,40
24. Chodím s Čechem/Češkou.		,57	,34
14. Raději bych žil/a v české komunitě.	,42	,51	,50
1. Byl/a jsem vychován/a tak, jak je to v Čechách obvyklé.		,48	,29
12. Ke svému partnerovi/partnerce se chovám tak, jak je to v Česku obvyklé.	,37	,39	,35
19. Doma jím česká jídla.	,32	,39	,32
6) REKREACE			
16. Tančím české tance.		,75	,60
15. Poslouchám českou hudbu.		,73	,61
17. Věnuji se českým formám rekreace.		,58	,47
18. Slavím české svátky.	,33	,45	,41
20. V restauracích jím česká jídla.	,32	,36	,32

Faktory vyčerpávají: 1) 21,33 %; 2) 11,28 %; 3) 5,40 %; 4) 4,63 %; 5) 4,06 %; 6) 3,84 % rozptylu, nula před desetinnou čárkou vynechána.

Pro vietnamskou kulturní orientaci jsme identifikovaly specifické faktory: 1) média a rekreace, 2) jazyk, 3) kulturní vlivy, 4) kulturní hrdost, 5) kulturní preference, 6) kontakt. Ve vietnamské verzi 6faktorové řešení vyčerpává 53,14 % rozptylu. Faktorové řešení vietnamské kulturní orientace včetně nábojů jednotlivých položek a komunalit uvádíme v tabulce 5.

Faktor pojmenovaný *média a rekreace* je ve vietnamské kulturní orientaci širší než v české. Zahrnuje kromě sledování vietnamských filmů a televize, poslechu rozhlasu a četby literatury, i některé vietnamské způsoby zábavy jako je poslech vietnamské hudby nebo tančení vietnamských tanců. Faktor pojmenovaný *jazyk* obsahuje položky vztahující se ke znalosti mluvené a psané vietnamštiny. Do faktoru *kulturními vlivy* vstupují položky vyjadřující vystavení vietnamské kultuře a tradicím v minulosti i nyní. *Kulturní hrdost* postihuje kladné postoje (a absenci záporných) k vietnamské kultuře a Vietnamcům. Preferenci vietnamských stylů chování, tradic a jazyka postihuje faktor *kulturní preference*. Položky vztahující se k jazyku se ve vietnamské verzi rozpadly do tří faktorů (*kulturní vlivy*, *kult. preference* a *jazyk*). Kontakt s Vietnamci v současnosti i v minulosti zahrnuje faktor *kontakt*.

Tabulka 5. Faktory vietnamské kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.

	MÉDIA REKREACE	JAZYK	KULTURNÍ VLIVY	KULTURNÍ HRDOST	KULTURNÍ PREFERENCE	KONTAKT	komunality
1) MÉDIA A REKREACE							
16. Tančím vietnamské tance.	,72						,56
15. Poslouchám vietnamskou hudbu.	,71						,63
33. Jak často posloucháte rádio ve vietnamštině?	,70						,53
34. Jak často čtete literaturu ve vietnamštině?	,68	,38					,64
32. Jak často sledujete filmy ve vietnamštině?	,67	,35					,68
31. Jak často sledujete televizní vysílání ve vietnamštině?	,56				,35		,53
17. Věnuji se vietnamským formám rekreace.	,54						,45
2) JAZYK							
35. Jak dobře mluvíte vietnamsky?		,81					,78
38. Jak dobře rozumíte vietnamštině?		,79					,71
36. Jak dobře čtete vietnamsky?	,36	,79					,79
37. Jak dobře píšete vietnamsky?	,39	,77					,78
3) KULTURNÍ VLIVY							
19. Doma jím vietnamská jídla.			,69				,54
2. Když jsem vyrůstal/a, byl/a jsem vystaven/a vlivu vietnamské kultury.			,66			,46	,51
3. Jak často posloucháte rádio ve vietnamštině?			,64			,37	,56
26. Jak často doma mluvíte vietnamsky?			,53		,33		,51
1. Byl/a jsem vychován/a tak, jak je to ve Vietnamu obvyklé.		,36	,53				,48
8. Myslím si, že by moje děti měly číst, psát a mluvit vietnamsky.			,51	,35			,45
18. Slavím vietnamské svátky.			,48	,42			,46
11. Znáám vietnamské způsoby a zvyky.		,42	,45				,53
4) KULTURNÍ HRDOST							
6. Na vietnamskou kulturu jsem hrdý/á.				,74			,63
13. Obdivuji Vietnamce.				,73			,59
5. Stydím se za vietnamskou kulturu.				,60			,42
7. Vietnamská kultura má na můj život pozitivní vliv.			,37	,59			,56
23. Přál/a bych si, aby mě Vietnamci akceptovali.				,50			,31
4. Ve srovnání s tím, jak kritizuji jiné kultury, kritizuji vietnamskou kulturu méně.				,37	,31		,29

5) KULTURNÍ PREFERENCE

27. Jak často mluvíte vietnamsky ve školy?			,61	,31	,53
28. Jak často mluvíte vietnamsky v práci			,57		,46
9. Jsem přesvědčen/á o tom, že by moje děti měly mít jenom vietnamská jména.			,56		,51
30. Jak často mluvíte vietnamsky s kamarády?	,37	,33	,50	,33	,60
14. Raději bych žil/a ve vietnamské komunitě.		,45	,47		,51
24. Chodím s Vietnamcem/Vietnamkou.			,45	,33	,41
12. Ke svému partnerovi/partnerce se chovám tak, jak je to ve Vietnamu obvyklé.			,41		,47
6) KONTAKT					
22. Nyní mám vietnamské kamarády.				,72	,64
21. Když jsem byl/a malý/malá, měl/a jsem vietnamské kamarády.				,61	,50
10. Chodím na místa, kde se vyskytují Vietnamci.			,38	,59	,57
20. V restauracích jím vietnamská jídla.				,46	,36

Faktory vyčerpávají: 1) 26,48 %; 2) 9,37 %; 3) 5,70 %; 4) 4,82 %; 5) 3,46 %; 6) 3,32 % rozptylu, nula před desetinnou čárkou vynechána.

6.2.2 Srovnání kulturní orientace generací na základě specifických faktorů

Poté, co jsme extrahovaly šest specifických faktorů pro českou i vietnamskou kulturní orientaci, rozhodly jsme se porovnat orientaci 1,5. a druhé generace českých Vietnamců na českou a vietnamskou kulturu v těchto specifických oblastech jejich života (viz tabulka 6), k porovnání jsme využily t-testy pro nezávislé výběry. 1,5. a druhá generace se statisticky významně liší v kontaktu s Čechy a českou kulturou, vietnamských médiích a stylech zábavy, znalosti vietnamštiny, vietnamských kulturních vlivech, preferenci vietnamského jazyka a kultury. Druhá generace má více kontaktů s Čechy a českou kulturou, výrazně méně sleduje vietnamská média a věnuje se vietnamským stylům zábavy, výrazně hůře ovládá vietnamštinu, je méně pod vlivem vietnamské kultury a méně preferuje vietnamskou kulturu a jazyk.

Tabulka 6. Popisné statistiky celkové kulturní orientace a specifických faktorů české i vietnamské verze, porovnání generací.

Generace	1,5.		Druhá		t-testy		
	M	SD	M	SD	t	df	p
Jazyk CZ	4,57	,52	4,67	,57	-1,97	395	,050

Kontakt CZ	4,11	,73	4,33	,68	-2,75	396	,006
Kulturní hrdost CZ	3,50	,63	3,42	,60	1,22	396	,225
Média CZ	3,82	,96	3,74	1,02	,65	396	,513
Kulturní preference CZ	2,82	,72	2,88	,69	-,72	396	,474
Rekreace CZ	2,97	,90	2,95	,83	,24	396	,809
Média a rekreace V	3,35	,94	1,80	,70	6,44	396	,000
Jazyk V	3,77	1,04	2,95	,83	8,28	396	,000
Kulturní vlivy V	4,09	,55	3,90	,69	2,57	396	,011
Kulturní hrdost V	3,59	,59	3,61	,68	-,31	395	,758
Kulturní preference V	2,63	,72	2,33	,71	3,90	395	,000
Kontakt V	3,66	,82	3,70	,86	-,29	396	,773

Nuly před desetinnou čárkou byly z důvodu úspory místa vynechány.

6.2.3 Faktorová struktura GEQ – společné faktory

Z faktorové analýzy s následnou rotací Varimax pro položky české a vietnamské kulturní orientace jsme odvodily šestifaktorová řešení zvlášť pro českou i vietnamskou kulturní orientaci, které zmiňujeme výše. Po porovnání těchto faktorů mělo pouze pět z nich stejný obsah v české i vietnamské verzi (nazýváme společnými faktory). Toto pětifaktorové řešení vyčerpává 46,73 % rozptylu u české a 49,82 % rozptylu u vietnamské verze.

V dalším kroku jsme identifikovaly položky, které sytily v české i vietnamské verzi pět společných faktorů. Na základě obsahu položek, které do jednotlivých faktorů vstupovaly, jsme faktory pojmenovaly 1) jazyk, 2) kulturní hrdost, 3) média, 4) sociální afiliace, 5) kulturní preference. V tabulce 7 uvádíme společné faktory a položky, které je sytí, dále faktorový náboj každé položky ve vietnamské a české verzi GEQ. Jednotlivé škály (faktory) dosahují vnitřní konzistence a reliability v rozmezí 0,58 - 0,93.

Tabulka 7. Společné faktory české a vietnamské kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.

1) JAZYK	CZ²	V²
35. Jak dobře mluvíte česky/vietnamsky?	,90	,81
37. Jak dobře píšete česky/vietnamsky?	,88	,77
36. Jak dobře čtete česky/vietnamsky?	,87	,79
38. Jak dobře rozumíte češtině/vietnamštině?	,80	,79
2) KULTURNÍ HRDOST		
6. Na českou/vietnamskou kulturu jsem hrdý/á.	,78	,74
7. Česká/vietnamská kultura má na můj život pozitivní vliv.	,74	,59

13. Obdivuji Čechy/Vietnamce.	,70	,73
5. Stydím se za českou/vietnamskou kulturu.	,61	,60
4. Ve srovnání s tím, jak kritizují jiné kultury, kritizují českou/vietnamskou kulturu méně.	,40	,37
23. Přál/a bych si, aby mě Češi/Vietnamci akceptovali.	,36	,50
3) MÉDIA		
32. Jak často sledujete filmy v češtině/vietnamštině?	,79	,67
31. Jak často sledujete televizní vysílání v češtině/vietnamštině?	,70	,56
33. Jak často posloucháte rádio v češtině/vietnamštině?	,68	,70
34. Jak často čtete literaturu v českém jazyce/ve vietnamštině?	,48	,68
4) SOCIÁLNÍ AFILIACE		
10. Chodím na místa, kde se vyskytují Češi/Vietnamci.	,71	,59
22. Nyní mám české/vietnamské kamarády.	,70	,72
21. Když jsem byl/a malý/malá, měl/a jsem české/vietnamské kamarády.	,67	,61
5) KULTURNÍ PREFERENCE		
9. Jsem přesvědčen/á o tom, že by moje děti měly mít jenom česká/vietnamská jména.	,65	,56
24. Chodím s Čechem/Češkou Vietnamcem/Vietnamkou.	,56	,45
14. Raději bych žil/a v české/vietnamské komunitě.	,51	,47
12. Ke svému partnerovi/partnerce se chovám tak, jak je to v Česku /Vietnamu obvyklé.	,39	,39

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána. Položky byly administrovány zvlášť pro českou a vietnamskou kulturní orientaci. V tabulce je uvedeno znění položek pro obě verze metody.

6.2.4 Srovnání kulturní orientace generací na základě společných faktorů

Poté, co jsme určily pět společných oblastí české a vietnamské kulturní orientace, rozhodly jsme se opět porovnat, jak se 1,5. a druhá generace Vietnamců v ČR liší v orientaci na českou a vietnamskou kulturu v těchto pěti oblastech svého života. Pro porovnání jsme využily t-testy pro nezávislé výběry (viz tabulka 8). 1,5. a druhá generace se statisticky významně liší ve vietnamské kulturní orientaci, kontaktu s Čechy, znalosti vietnamštiny, sledování vietnamských médií a preferencích pro vietnamskou kulturu. Druhá generace je méně orientovaná na vietnamskou kulturu než 1,5, má více kontaktu s Čechy, hůře ovládá vietnamštinu a má menší zájem o vietnamskou kulturu.

Tabulka 8. Porovnání generací v GEQ a společných faktorech.

Generace	1,5.		druhá		t-testy		
	M	SD	M	SD	t	df	p
GEQ CZ	3,59	,48	3,61	,50	,54	396	,592

GEQ V	3,27	,53	2,98	,53	-4,95	395	,000
<i>Jazyk CZ</i>	4,45	,70	4,59	,69	1,86	395	,063
<i>Kulturní hrdost CZ</i>	3,45	,65	3,37	,61	-1,24	396	,217
<i>Média CZ</i>	3,82	,96	3,74	1,02	-,66	396	,513
Kontakt CZ	4,25	,79	4,49	,74	2,88	396	,004
<i>Kulturní preference CZ</i>	2,74	,80	2,70	,78	-,43	395	,668
Jazyk V	3,77	1,04	2,95	,83	-8,28	396	,000
<i>Kulturní hrdost V</i>	3,59	,59	3,61	,68	,31	395	,758
Média V	2,23	1,03	1,64	,71	-6,61	396	,000
<i>Kontakt V</i>	3,76	,92	3,80	,98	,38	396	,708
Kulturní preference V	2,84	,87	2,58	,79	-2,88	395	,004

Nula před desetinnou čárkou byla z důvodu úspory místa vynechána.

6.2.5 Orientace na českou vs. vietnamskou kulturu

Zajímalo nás rovněž, zda se Vietnamci z našeho vzorku orientují více na svoji původní vietnamskou kulturu nebo na kulturu českou, a to celkově i v jednotlivých oblastech jejich života (extrahovaných faktorech). V tabulce 9 uvádíme průměry, směrodatné odchylky, reliabilitu jednotlivých škál a výsledky párových t-testů s uvedenou hladinou významnosti. Vietnamci z našeho vzorku byli celkově více orientováni na českou kulturu než na vietnamskou. Udávali lepší znalost češtiny než vietnamštiny, preferovali více česká než vietnamská média a měli častější kontakt s Čechy než s Vietnamci. Soubor se nelišil v preferenci české a vietnamské kultury, ale vietnamští Češi udávali více hrdosti na vietnamskou než na českou kulturu.

Tabulka 9. Popisné statistiky celkové kulturní orientace a pěti společných faktorů, reliabilita, párové t-testy pro celkovou kulturní orientaci a společné faktory.

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Cronbachova alfa</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Česká kulturní orientace	3,61	,49	,89	12,70	428	<,001
Vietnamská kulturní orientace	3,11	,60	,92			
Jazyk (CZ)	4,47	,75	,93	17,74	428	<,001
Jazyk (V)	3,31	1,03	,91			
Kulturní hrdost (CZ)	3,44	,64	,71	-4,53	428	<,001
Kulturní hrdost (V)	3,62	,65	,71			
Média (CZ)	3,76	,99	,76	28,97	429	<,001
Média (V)	1,88	,87	,84			
Sociální afiliace (CZ)	4,38	,78	,72	10,05	429	<,001
Sociální afiliace (V)	3,82	,94	,66			
<i>Kulturní preference (CZ)</i>	2,73	,80	,58	,71	428	,48
<i>Kulturní preference (V)</i>	2,68	,83	,61			

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

6.2.6 Vliv demografických proměnných na kulturní orientaci

Na závěr této dílčí studie jsme se pokusily zodpovědět otázku, zda se česká nebo

vietnamská kulturní orientace liší v závislosti na demografických proměnných. Nenalezly jsme statisticky významný rozdíl mezi muži a ženami ani v české ani ve vietnamské kulturní orientaci. Dle parametrického Pearsonova koeficientu věk v rámci našeho vzorku koreluje pozitivně jak s českou kulturní orientací ($r=0,15$; $p>0,01$), tak s vietnamskou ($r=0,17$; $p>0,01$). S věkem se zvyšuje orientace respondentů na českou i vietnamskou kulturu. Socioekonomický status významně koreluje s vietnamskou kulturní orientací ($r=0,16$; $p>0,01$), což můžeme interpretovat tak, že Vietnamci s vyšším socio-ekonomickým statusem si spíše ponechávají orientaci na původní vietnamskou kulturu.

6.3 Akulturační stres (RASI)

Pro Riversidský inventář akulturačního stresu (RASI), který je u nás novou a dosud nepoužívanou metodou, jsme rovněž provedly faktorovou analýzu. Následně jsme prozkoumaly závislost akulturačního stresu na pohlaví, věku, generačním a socio-ekonomickém statusu respondentů.

6.3.1 Faktorová struktura inventáře RASI

Pro patnácti položkový dotazník RASI měřící akulturační stres jsme se rozhodly provést faktorovou analýzu na datech získaných od českých Vietnamců. Chtěly jsme tak identifikovat dílčí oblasti akulturačního stresu u našeho vzorku a porovnat faktorovou strukturu vycházející z našich dat s faktorovým řešením autorky metody Benetové-Martinézové, která metodu ověřovala na minoritách v USA. Z faktorové analýzy s následnou rotací Varimax jsme odvodily pětifaktorové řešení, které vysvětluje 61,7 % variace. Jednotlivé položky, jejich faktorové náboje a komunality uvádíme v tabulce 10. V našem řešení jsme extrahovaly faktory: 1)¹⁴ pracovní výzvy, 2) jazykové dovednosti, 3) interkulturní vztahy, 4) vnímaná diskriminace, 5) kulturní izolace. Faktory jsou syceny až na výjimky totožnými položkami jako v původním faktorovém řešení Benetové-Martinézové. Jedna položka (č. 3) sytí podobnou měrou faktor pracovní výzvy i faktor diskriminace, což je logické, protože se položka ptá na diskriminaci v pracovní oblasti. Stejně tak položka č. 6 sytí faktory jazyk a interkulturní vztahy.

Tabulka 10. Faktorová analýza dotazníku RASI, rotace Varimax.

	DISKRIMINACE	JAZYK	VZTAHY	PRACOVNÍ VÝZVY	IZOLACE	komunity
--	--------------	-------	--------	-------------------	---------	----------

¹⁴ Pořadí faktorů je ponecháno podle původní verze RASI.

3) DISKRIMINACE

11. Mám někdy pocit, že mě Češi kvůli mému vietnamskému původu diskriminují. ,78 ,11 ,18 ,26 ,13 ,60

10. Kvůli mému vietnamskému původu se mnou zacházeli hrubě nebo nespravedlivě. ,78 ,12 ,26 ,09 ,13 ,52

3. Při hledání práce mám někdy pocit, že je můj vietnamský původ nevýhodou. ,50 ,15 -,12 ,38 ,12 ,42

2) JAZYK

5. Kvůli svým znalostem češtiny se často v každodenních situacích cítím nepochopen/á nebo omezován/a. ,10 ,90 ,03 ,10 ,05 ,84

4. Kvůli svým znalostem češtiny je pro mě obtížné podávat ve škole nebo v práci dobré výkony. ,16 ,89 -,01 ,13 ,05 ,83

4) VZTAHY

7. Měl/a jsem neshody s jinými Vietnamci (např. s kamarády nebo příbuznými), protože mám rád/a české zvyky nebo způsoby, jak se věci dělají. ,01 -,04 ,81 ,08 -,02 ,59

9. Mám pocit, že moje konkrétní zvyky (vietnamské nebo české) byly příčinou konfliktů ve vztazích. ,19 -,02 ,74 ,16 ,07 ,59

8. Měl/a jsem neshody s Čechy, protože mám rád/a vietnamské zvyky nebo způsoby, jak se věci dělají. ,44 ,09 ,54 ,09 -,04 ,48

6. Vadí mi, že mluvím s přízvukem (v češtině nebo ve vietnamštině). -,02 ,34 ,45 -,18 ,25 ,39

1) PRACOVNÍ VÝZVY

2. Obávám se, že to, co dělám „já“, budou ostatní považovat za typické schopnosti Vietnamců. -,01 -,02 ,14 ,84 ,17 ,50

12. Mám pocit, že si lidé velmi často vykládají moje chování na základě toho, jací jsou typičtí Vietnamci. ,27 ,09 ,19 ,66 ,10 ,52

1. Kvůli svému vietnamskému původu musím pracovat tvrději než většina Čechů. ,31 ,20 -,06 ,52 -,06 ,41

5) IZOLACE

13. Mám pocit, že v mém okolí, nežije dostatečný počet Vietnamců. -,08 ,09 -,01 ,21 ,79 ,54

15. Mám pocit, že prostředí, ve kterém žiji, není kulturně dostatečně bohaté. ,39 -,09 ,03 -,11 ,68 ,60

14. Když jsem na nějakém místě nebo v místnosti jediným Vietnamcem/jedinou Vietnamkou, často se cítím odlišný/á nebo izolovaný/á. ,23 ,32 ,15 ,24 ,49 ,45

Faktory vyčerpávají: 1) 7,87 %; 2) 11,19 %; 3) 27,00 %; 4) 9,08 %; 5) 6,63 % rozptylu, nula před desetinnou čárkou vynechána.

6.3.2 Vliv demografických proměnných na akulturační stres

Porovnali jsme 1,5. a druhou generaci v míře prožívaného akulturačního stresu a stresu v jednotlivých oblastech života (viz tabulka 11). Na základě t-testu pro nezávislé výběry jsme zjistily, že 1,5. a druhá generace se statisticky významně neliší v celkové míře prožívaného stresu. Statisticky významně se liší pouze ve vnímané kulturní izolaci a v jazykových znalostech (škály dotazníku RASI). Druhá generace se cítí méně kulturně izolovaná než 1,5. a zažívá méně stresu v oblasti jazyka.

Tabulka 11. Porovnání generací v RASI, jeho subškálách a BII.

	Celý vzorek		1,5.		druhá		t-testy		
	M	SD	M	SD	M	SD	t	df	p
<i>RASI</i>	2,69	,64	2,75	,65	2,62	,61	-1,85	396	,065
<i>Pracovní výzvy</i>	3,34	,89	3,37	,91	3,32	,89	-,52	396	,607
<i>Jazykové znalosti</i>	2,06	,96	2,13	1,01	1,89	,81	-2,49	396	,013
<i>Interkulturní vztahy</i>	2,54	1,02	2,63	1,11	2,47	,97	-1,39	396	,165
<i>Diskriminace</i>	3,04	1,05	3,00	1,01	3,05	1,07	,24	396	,812
<i>Kulturní izolace</i>	2,46	,89	2,59	,92	2,38	,87	2,21	396	,028

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

Vietnamské ženy a muži se statisticky významně liší ve škále jazykové schopnosti ($t(427)=2,40$; $p<0,05$). Ženy v průměru ($M=1,96$) zažívají méně akulturačního stresu v oblasti jazyka oproti mužům ($M=2,16$). Dle parametrického Pearsonova koeficientu věk v rámci našeho vzorku koreluje pozitivně s celkovým akulturačním stresem ($r=0,12$; $p>0,05$), se škálou jazykové výzvy ($r=0,24$; $p>0,01$) a interkulturními vztahy ($r=0,17$; $p>0,01$). Starší respondenti zažívají více akulturačního stresu, více stresu v jazykové oblasti a více obtíží ve vztazích s majoritou i vlastní minoritou. Socioekonomický status významně koreluje negativně s akulturačním stresem ($r=-0,17$; $p>0,01$), a jeho vybranými subškálami pracovní výzvy ($r=-0,10$, $p>0,05$), interkulturní vztahy ($r=-0,15$; $p>0,01$), diskriminace ($r=-0,15$; $p>0,01$) a kulturní izolace ($r=-0,12$; $p>0,05$). Jedinci s vyšším ekonomickým statutem zažívají méně diskriminace a kulturní izolace, méně obtíží ve vztazích s majoritou a v pracovní oblasti a celkově méně akulturačního stresu. Socioekonomický status slouží tedy jako určitý protektivní faktor před zažívaným stresem.

6.4 BII

6.4.1 Faktorová analýza BIIS

Pro komplexnost jsme provedly faktorovou analýzu s rotací Varimax i u Škály integrace bikulturní identity (BIIS) a určily nejlépe vyhovující dvoufaktorové řešení, které vyčerpává ale

pouze 35,94 % variace. Extrahované faktory odpovídají faktorům Benetové-Martinézové 1) harmonie (vs. konflikt) a 2) blízkost (vs. vzdálenost). Jednotlivé položky, faktorové náboje a komunality uvádíme v tabulce 12. Faktor harmonie vyjadřuje rovnováhu, propojenost, vzájemnou sladitelnost a slučitelnost české a vietnamské kultury oproti rozporu a pocitu uvíznutí. Druhý faktor blízkosti vyjadřuje současnou přítomnost obou kultur, příslušnost ke kombinované vietnamsko-české kultuře oproti jejich striktnímu oddělování. Dvě položky (č.5 a 10) sytí silně oba faktory.

Tabulka 12. Faktorová analýza BIIS.

	1)Harmonie	2)Blízkost
1)HARMONIE		
6.Cítím se být rozpolcený/á mezi vietnamskou a českou kulturou.	,69	-,09
17. Propojování vietnamské a české kultury pokládám za obtížné.	,66	,17
11. Cítím, že jsem uvízl/a někde mezi vietnamskou a českou kulturou.	,63	-,23
1.Je pro mne jednoduché sladit vietnamskou a českou kulturu.	,58	,21
9. Cítím rozpor v tom, jak se věci dělají vietnamským a českým způsobem.	,57	-,19
3.Je pro mě jednoduché udržovat vietnamskou a českou kulturu v rovnováze	,55	,19
7. Mám pocit, že vietnamská a česká kulturní orientace jsou neslučitelné	,51	,20
4.Necítím se být v pasti někde mezi vietnamskou a českou kulturou.	,50	,10
8. Být bikulturní znamená, že na mne současně působí dva kulturní tlaky.	,42	-,24
2.Zřídka pociťuji rozpor v tom, že jsem bikulturní.	,32	,02
2)BLÍZKOST		
13. Cítím se být zároveň Vietnamcem a Čechem / Vietnamkou a Češkou.	,03	,71
16. Cítím se být součástí kombinované kultury, která je směsí vietnamské a české kultury.	,13	,70
14. Patřím spíše do kombinované vietnamsko-české kultury než jenom do vietnamské nebo české.	,13	,67
15. Cítím se být vietnamským Čechem / vietnamskou Češkou.	-,10	,65
12. Nemohu ignorovat vietnamskou nebo českou část sebe sama.	-,29	,55
20. Ve svém životě odděluji vietnamskou a českou kulturu (tj. vzájemně je nepropojuji).	,34	,52
18. Nemíchám svoji vietnamskou a českou kulturu.	,18	,49
19. Cítím se jako Vietnamec / Vietnamka žijící v České republice (to znamená: Necítím se jako vietnamský Čech / vietnamská Češka.).	-,08	,47
10. Cítím se jako někdo, kdo se pohybuje mezi dvěma kulturami.	,40	-,43
5.Mám pocit, že vietnamská a česká kultura se doplňují.	,35	,40

Faktory vyčerpávají: 1) 19,20 %; 2)16,74 % rozptylu, nula před desetinnou čárkou vynechána.

6.4.2 Vliv demografických proměnných na harmonii a blízkost bikulturní identity

Statisticky významný rozdíl v našich výsledcích najdeme v dimenzi BII harmonie ($t(427)=2,02$; $p<0,05$) i dimenzi blízkost ($t(427)=-3,72$; $p<0,01$) mezi průměrnými skóre u mužů a žen. Ženy průměrně dosahují nižšího skóre harmonie ($M=3,01$) než muži ($M=3,13$), ale vyššího skóre blízkosti ($M=3,69$) než muži ($M=3,43$). Ženy spíše vnímají českou a vietnamskou identitu jako vzájemně blízké, přesto mezi nimi mohou vnímat konflikty. Dle parametrického

Pearsonova koeficientu věk v rámci našeho vzorku koreluje pozitivně s dimenzí BII harmonie ($r=0,19$; $p>0,01$). S věkem tedy roste vnímání obou identit jako vzájemně kompatibilních, slučitelných. Na základě t-testu pro nezávislé výběry jsme ale zjistily, že 1,5. a druhá generace se statisticky významně neliší ani v harmonii a ani v blízkosti vietnamské a české identity (viz tabulka 13). Socioekonomický status koreluje slabě s dimenzí harmonie ($r=0,12$; $p>0,05$). Pro Vietnamce s lepšími socio-ekonomickým statusem je snazší vidět své dvě identity jako vzájemně slučitelné a nekonfliktní.

Tabulka 13. Porovnání generací v RASI, jeho subškálách a BII.

	Celý vzorek		1,5.		druhá		t-testy		
	M	SD	M	SD	M	SD	t	df	p
BII Harmonie	3,06	,63	3,12	,60	2,99	,64	1,91	396	,057
BII Blízkost	3,58	,71	3,54	,74	3,60	,72	-,86	396	,388

* $p < 0,05$; nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

6.5 Korelační analýzy

V následující fázi analýz jsme se zabývaly vzájemnými vztahy mezi osobnostními proměnnými, kulturní orientací, akulturačním stresem a bikulturní identitou. Chtěly jsme tak zodpovědět hlavní výzkumnou otázku o vlivu osobnostních proměnných na akulturaci. Naše data jsme nejdříve analyzovaly korelační analýzou (parametrický Pearsonův koeficient), jak ukazuje tabulka 14, abychom zjistily, které proměnné spolu významně souvisejí. Následně jsme využily vícenásobnou hierarchickou lineární regresní analýzu pro podrobnější určení příčinných vztahů.

Tabulka 14. Korelační analýza vztahu kulturní orientace, osobnostních proměnných, bikulturní identity a akulturačního stresu.

	1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.GEQ CZ										
2.GEQ V	-,20**									
3. Extraverze	,09	,22**								
4. Přívětivost	,08	,25**	,16**							
5. Svědomitost	,08	,20**	,34**	,23**						
6. Neuroticismus	,10*	-,20**	-,35**	-,32**	-,36**					
7. Otevřenost	,23**	,19**	,38**	,11*	,33**	-,15**				
8. Harmonie	-,05	,24**	,17**	,24**	,21**	-,30**	,10*			
9. Blízkost	,39**	-,11*	,11*	,11*	,07	,03	,21**	,14**		
10. RASI celkem	-,03	,13**	-,12*	-,07	-,04	,21**	-,04	-,35**	-,17**	

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.; nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

Česká kulturní orientace (GEQ CZ) koreluje pozitivně pouze s osobnostní proměnnou otevřenost zkušenosti a velmi slabě s neuroticismem. Můžeme tedy říct, že jedinci otevření

zkušenosti jsou více orientovaní na českou kulturu. Vietnamská kulturní orientace (měřená GEQ V) koreluje pozitivně s extravertí, přívětivostí, svědomitostí i otevřeností, negativně pak s neuroticismem.

Dimenze BI harmonie souvisí statisticky významně se všemi osobnostními rysy, s neuroticismem pak koreluje záporně. Dimenze blízkosti má statisticky významný pozitivní vztah pouze k extravertě, přívětivosti a otevřenosti. Dále můžeme pozorovat statisticky významný vztah blízkosti identit a české kulturní orientace, negativní vztah blízkosti identit a vietnamské kulturní orientace. Dimenze harmonie koreluje pozitivně pouze s vietnamskou kulturní orientací. Mohly bychom to interpretovat tak, že osoby více orientované na vietnamskou kulturu vnímají své dvě identity sice jako více vzájemně harmonické, ale spíše vzdálené, osoby orientované na českou kulturu vnímají svoje identity jako blízké.

Tabulka 15. Korelační analýza škály RASI.

	1.	2	3	4	5	6	7	8	9
10. RASI celkem	-,03	,13**	-,12*	-,07	-,04	,21**	-,04	-,35**	-,17**
11. Pracovní výzvy	-,00	,15**	-,06	-,01	-,04	,15**	-,01	-,21**	-,09
12. Jazykové znalosti	-,15**	,23**	-,07	,09	-,01	,03	-,17**	-,04	-,21**
13. Interkulturní vztahy	,12*	-,02	-,05	-,15**	-,05	,16**	,05	-,36**	,01
14. Diskriminace	-,02	,04	-,12*	-,08	-,07	,22**	-,04	-,35**	-,11*
15. Kulturní izolace	-,07	,06	-,10*	-,09	,02	,13**	,05	-,18**	-,17**

** p < 0.01; * p < 0.05.; nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

Z osobnostních proměnných akulturační stres pozitivně koreluje s neuroticismem a negativně s extravertí. Škála pracovní výzvy pozitivně koreluje s neuroticismem, škála jazykový stres koreluje negativně pouze s otevřeností, škála interkulturní vztahy negativně s přívětivostí a pozitivně s neuroticismem, škála diskriminace negativně koreluje s extravertí a pozitivně opět s neuroticismem, škála kulturní izolace negativně s extravertí, pozitivně s neuroticismem. Všechny korelace jsou velmi slabé.

Harmonie identit významně záporně koreluje jak s celkovým prožívaným akulturačním stresem, tak se stresem v pracovní oblasti, potížemi v interkulturních vztazích a zažívanou diskriminací a kulturní izolací. Dalo by se tedy říct, že osoby, které vnímají své identity jako harmonické, zažívají méně akulturačního stresu, méně obtíží v pracovních a interkulturních vztazích, i méně diskriminace a kulturní izolace. Blízkost identit negativně koreluje rovněž s celkovým prožívaným stresem, zažívanou diskriminací a kulturní izolací a rovněž s nízkými jazykovými znalostmi. Naš vzorek naznačuje, že osoby, které vnímají českou a vietnamskou identitu jako blízké, zažívají méně diskriminace, kulturní izolace, méně stresu a jsou na tom lépe s jazykovými znalostmi. Orientace na českou kulturu negativně koreluje pouze se špatnými

jazykovými znalostmi, pozitivně koreluje s obtížemi v interkulturních vztazích. Znamená to tedy, že větší orientace na českou kulturu s sebou může nést lepší znalost jazyka, zato ale větší potíže ve vztazích jak s majoritou, tak vlastní minoritou. Další proměnná orientace na vietnamskou kulturu koreluje pozitivně jak s celkovým akulturačním stresem, s pracovními výzvami i horšími jazykovými znalostmi. Podle našich dat osoby více orientované na vietnamskou kulturu zažívají více stresu celkově, více potíží v pracovní oblasti a ovládají hůře češtinu.

6.6 Regresní analýzy

Poté, co jsme na základě korelační analýzy našly některé významné souvislosti mezi proměnnými, rozhodly jsme se pro ověření příčinných vztahů metodou hierarchické (krokové) regresní analýzy pro českou a vietnamskou kulturní orientaci (tabulky 15 a 16) a pro blízkost a harmonii bikulturních identit (tabulky 17 a 18). Chtěly jsme lépe pochopit vzájemné vztahy mezi proměnnými a zodpovědět výzkumnou otázku, čím je nejvíce ovlivňována kulturní orientace českých Vietnamců nebo harmonie a blízkost jejich identit.

6.6.1 Kulturní orientace

V prvním kroku jsme do regresní analýzy zahrnuly demografické proměnné generační status, pohlaví, věk, SES. Tyto demografické proměnné se ale podílejí na vysvětlení české kulturní orientace pouze z 5 %. Ve druhém kroku jsme doplnily osobnostní vlastnosti, ty spolu s demografickými proměnnými vysvětlují 15 % rozptylu české kulturní orientace. Po přidání celkového akulturačního stresu se procento vysvětleného rozptylu zvýšilo na 16 % a po přidání harmonie a blízkosti bikulturní identity na 26 %. Prediktory orientace na českou kulturu je generační status a věk, z osobnostních vlastností přívětivost, neuroticismus a otevřenost, dále harmonie a blízkost (viz tabulka 16).

V souladu s našimi předešlými analýzami závěry můžeme interpretovat tak, že s věkem a vyšším generačním statusem se orientace na českou kulturu zvyšuje, z osobnostních proměnných predikuje orientaci na českou kulturu nejvíce otevřenost a neuroticismus. Nejsilnějším prediktorem orientace na českou kulturu celkově je vnímání české a vietnamské identity jako blízkých.

Tabulka 16. Hierarchická (kroková) regresivní analýza - české kulturní orientace.

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty		Statistiky modelu			
		B	Standardní chyba	Beta	t	p	R	R ²	F
1	konstanta	2,76	,25		11,32	,000	,22	,05	5,17
	Generace	,17	,05	,22	3,36	,001			

	Pohlaví	-,03	,05	-,03	-,52	,600				
	Věk	,02	,01	,29	4,42	,000				
	SES	,01	,02	,04	,83	,406				
2	konstanta	1,17	,35		3,35	,001	,39	,15	8,17	,00
	Generace	,18	,05	,23	3,68	,000				
	Pohlaví	-,09	,05	-,10	-2,06	,040				
	Věk	,02	,01	,31	4,77	,000				
	SES	,01	,01	,04	,84	,404				
	Extraverze	,04	,03	,06	1,04	,298				
	Přívětivost	,11	,04	,13	2,70	,007				
	Svědomitost	,01	,04	,01	,10	,925				
	Neuroticismus	,16	,04	,25	4,54	,000				
	Otevřenost	,18	,04	,24	4,67	,000				
3	konstanta	1,34	,37		3,63	,000	,39	,16	7,58	,00
	Generace	,17	,05	,22	3,41	,001				
	Pohlaví	-,10	,05	-,11	-2,21	,027				
	Věk	,02	,01	,31	4,78	,000				
	SES	,01	,01	,03	,63	,529				
	Extraverze	,03	,03	,05	,98	,326				
	Přívětivost	,11	,04	,13	2,65	,008				
	Svědomitost	,01	,04	,01	,14	,891				
	Neuroticismus	,17	,04	,26	4,74	,000				
	Otevřenost	,18	,04	,24	4,69	,000				
	RASI	-,05	,04	-,07	-1,41	,157				
4	konstanta	1,47	,38		3,91	,000	,51	,26	12,09	,00
	Generace	,11	,05	,14	2,23	,026				
	Pohlaví	-,17	,04	-,17	-3,71	,000				
	Věk	,02	,01	,24	3,96	,000				
	SES	,01	,01	,04	,99	,324				
	Extraverze	,02	,03	,03	,64	,524				
	Přívětivost	,09	,04	,11	2,35	,019				
	Svědomitost	,03	,04	,03	,64	,520				
	Neuroticismus	,14	,03	,22	4,10	,000				
	Otevřenost	,14	,04	,18	3,75	,000				
	RASI	-,05	,04	-,07	-1,37	,171				
	Harmonie	-,12	,04	-,15	-3,05	,002				
	Blízkost	,23	,03	,34	7,35	,000				

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

Obdobný postup jsme zopakovaly i pro proměnnou vietnamská kulturní orientace. V postupných krocích, jak ukazuje obrázek 17, jsme do regresní analýzy přidávaly demografické proměnné, osobnostní proměnné, akulturační stres, harmonii a blízkost biculturní identity. Celkově tento regresní model vysvětluje 28 % variace proměnné. Demografické proměnné vysvětlují 16 % variace, tedy mnohem více než v případě orientace na českou kulturu. Demografické proměnné spolu s osobnostními pak vysvětlují 22 % variace orientace na českou kulturu. Prediktory vietnamské kulturní orientace jsou generační status, věk, SES, z osobnostních proměnných přívětivost a otevřenost, akulturační stres, harmonie a blízkost identit. Nejsilnějším prediktorem je generační status. Na vietnamskou kulturní orientaci má tak vliv mnohem více proměnných než na českou.

S vyšším socioekonomickým statusem a vyšším věkem se orientace na vietnamskou

kulturu zvyšuje. V kontrastu k tomu jsou ale Vietnamci druhé generace orientováni ve většině oblastí svého života na vietnamskou kulturu méně než Vietnamci 1,5. generace. Z osobnostních vlastností má největší vliv otevřenost a přívětivost. Osoby zažívající akulturační stres jsou více orientovány na původní vietnamskou kulturu, stejně jako osoby, které vnímají českou a vietnamskou identitu jako vzájemně sladitelné a nekonfliktní ale od sebe jasně oddělené. Na českou kulturu byly orientované více osoby, které vnímaly českou a vietnamskou identitu jako vzájemně blízké.

Tabulka 17. Hierarchická regresní analýza – vietnamská kulturní orientace.

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty		Statistiky modelu				
		B	Standartní chyba	Beta	t	p	R	R ²	F	p
1	konstanta	4,02	,26		15,32	,000	,40	,16	19,82	,000
	Generace	-,40	,06	-,45	-7,24	,000				
	Pohlaví	,03	,05	,03	,65	,517				
	Věk	-,01	,01	-,13	-2,15	,032				
	SES	,04	,02	,12	2,67	,008				
2	konstanta	3,11	,38		8,11	,000	,47	,22	12,82	,000
	Generace	-,36	,05	-,40	-6,70	,000				
	Pohlaví	,03	,05	,03	,57	,569				
	Věk	-,01	,01	-,16	-2,67	,008				
	SES	,03	,02	,08	1,67	,096				
	Extraverze	,06	,04	,08	1,57	,117				
	Přívětivost	,14	,05	,14	3,09	,002				
	Svědomitost	,02	,05	,02	,464	,643				
	Neuroticismus	-,03	,04	-,04	-,83	,408				
	Otevřenost	,09	,04	,10	2,07	,039				
3	konstanta	2,70	,40		6,73	,000	,49	,24	12,79	,000
	Generace	-,33	,05	-,38	-6,16	,000				
	Pohlaví	,05	,05	,04	,92	,359				
	Věk	-,01	,01	-,17	-2,72	,007				
	SES	,03	,02	,10	2,11	,035				
	Extraverze	,07	,04	,08	1,74	,084				
	Přívětivost	,14	,05	,15	3,20	,001				
	Svědomitost	,02	,05	,02	,37	,710				
	Neuroticismus	-,06	,04	-,08	-1,49	,138				
	Otevřenost	,09	,04	,10	2,04	,042				
	RASI	,13	,04	,15	3,17	,002				
4	konstanta	2,14	,43		5,01	,000	,53	,28	13,18	,000
	Generace	-,28	,05	-,32	-5,26	,000				
	Pohlaví	,09	,05	,08	1,79	,075				
	Věk	-,01	,01	-,15	-2,42	,016				
	SES	,03	,02	,09	2,02	,044				
	Extraverze	,07	,04	,10	1,90	,052				
	Přívětivost	,13	,05	,14	3,02	,003				
	Svědomitost	-,01	,04	-,01	-,06	,952				
	Neuroticismus	-,04	,04	-,05	-,94	,348				
	Otevřenost	,10	,04	,12	2,48	,013				
	RASI	,17	,04	,20	4,07	,000				
	Harmonie	,18	,04	,20	4,13	,000				
	Blízkost	-,11	,04	-,14	-3,00	,003				

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

6.6.2 Bikulturní identita

Jak ukazují výsledky hierarchické regresní analýzy v tabulce 18, dimenze BII harmonie je vysvětlena demografickými proměnnými pouze ze 7 %, osobnostními charakteristikami a demografickými proměnnými ze 14 %. Celkově model doplněný o akulturační stres, českou a vietnamskou kulturní orientaci vysvětluje 28 % variability proměnné harmonie identit. Vliv mají dle konečné podoby regresní analýzy proměnné pohlaví, přívětivost, akulturační stres a orientace na vietnamskou kulturu. Nejsilnějším prediktorem je akulturační stres. I předešlé analýzy (korelační analýza, regresní analýza vietnamské orientace) prokázaly silný obousměrný vztah proměnných harmonie identit a orientace na vietnamskou kulturu.

Vietnamské ženy vnímají českou a vietnamskou identitu jako více konfliktní ve srovnání s muži, starší osoby a osoby s vyšším socioekonomickým statusem je naopak vnímají jako harmoničtější. Z osobnostních vlastností ukazovala významný příčinný vztah pouze přívětivost, silný příčinný vztah vykazuje dále akulturační stres. Je přirozené, že Vietnamci, kteří zažívají akulturační stres v různých oblastech svého života, vnímají českou a vietnamskou kulturu a identitu jako vzájemně konfliktní a neslučitelné.

Tabulka 18. Regresní analýza – harmonie identit.

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty		Statistiky modelu				
		B	Standartní chyba	Beta	t	p	R	R ²	F	p
1	konstanta	3,15	,31		10,17	,000	,26	,07	7,59	,000
	Generace	-,13	,07	-,14	-2,07	,039				
	Pohlaví	-,10	,06	-,08	-1,72	,086				
	Věk	,01	,01	,10	1,47	,141				
	SES	,04	,02	,10	2,21	,028				
2	konstanta	2,76	,45		6,11	,000	,37	,14	7,40	,000
	Generace	-,09	,06	-,09	-1,36	,176				
	Pohlaví	-,07	,06	-,05	-1,16	,247				
	Věk	,01	,01	,05	,70	,482				
	SES	,02	,02	,06	1,17	,241				
	Extraverze	,02	,05	,02	,34	,733				
	Přívětivost	,15	,05	,14	2,80	,005				
	Svědomitost	,07	,05	,07	1,31	,190				
	Neuroticismus	-,14	,05	-,16	-2,95	,003				
	Otevřenost	,01	,05	,01	,23	,821				
3	konstanta	3,92	,44		8,84	,000	,51	,26	14,25	,000
	Generace	-,17	,06	-,17	-2,78	,006				
	Pohlaví	-,12	,06	-,09	-2,12	,035				
	Věk	,01	,01	,05	,81	,417				
	SES	,01	,02	,01	,12	,904				
	Extraverze	,00	,04	,00	-,01	,993				
	Přívětivost	,14	,05	,13	2,80	,005				
	Svědomitost	,08	,05	,08	1,66	,098				
	Neuroticismus	-,06	,04	-,07	-1,39	,164				
	Otevřenost	,02	,05	,02	,39	,694				
	RASI	-,36	,04	-,37	-8,09	,000				

4	konstanta	3,52	,47		7,44	,000	,53	,28	13,61	,000
	Generace	-,09	,06	-,09	-1,48	,141				
	Pohlaví	-,14	,06	-,11	-2,44	,015				
	Věk	,01	,01	,10	1,56	,120				
	SES	-,01	,02	-,01	-,19	,847				
	Extraverze	-,01	,04	-,01	-,24	,809				
	Přívětivost	,12	,05	,11	2,41	,016				
	Svědomitost	,08	,05	,08	1,63	,104				
	Neuroticismus	-,04	,04	-,04	-,83	,409				
	Otevřenost	,02	,05	,02	,35	,723				
	RASI	-,39	,04	-,40	-8,76	,000				
	GEQ CZ	-,08	,06	-,06	-1,31	,192				
	GEQ V	,19	,06	,17	3,36	,001				

Nula před desetinnou čárkou byla kvůli úspoře místa vynechána.

Dimenze BII Blízkost, jak ukazují výsledky hierarchické regresní analýzy v tabulce 19, je vysvětlena osobnostními charakteristikami a demografickými proměnnými z 11 %. Celkově model zahrnující ještě akulturační stres a kulturní orientaci vysvětluje 23 %, což je méně než v případě dimenze harmonie. Významnými prediktory jsou pohlaví, z osobnostních vlastností otevřenost, dále akulturační stres a česká kulturní orientace. Nejsilnějším prediktorem je česká kulturní orientace.

Byl nalezen silný vzájemný vztah mezi orientací na českou kulturu a blízkostí identit. Ženy vnímají českou a vietnamskou identitu spíše jako blízké. Ostatní demografické charakteristiky nemají významnější vliv na blízkost identit. Z osobnostních charakteristik hraje nejvýznamnější roli otevřenost. Stejně jako v případě harmonie identit, osoby zažívající akulturační stres vnímají českou a vietnamskou identitu jako vzdálené a oddělené.

Tabulka 19. Regresní analýza – blízkost identit.

		Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty		Statistiky modelu			
		B	Standartní chyba	Beta	t	p	R	R ²	F	p
1	konstanta	2,22	,352		6,32	,000	,24	,06	6,47	,000
	Generace	,21	,074	,182	2,78	,006				
	Pohlaví	,27	,068	,188	3,96	,000				
	Věk	,02	,006	,217	3,31	,001				
	SES	,01	,021	,001	,03	,976				
2	konstanta	,80	,52		1,54	,124	,33	,11	5,50	,000
	Generace	,23	,07	,20	3,15	,002				
	Pohlaví	,23	,07	,16	3,32	,001				
	Věk	,02	,01	,22	3,31	,001				
	SES	-,01	,02	-,02	-,35	,724				
	Extraverze	,07	,05	,07	1,31	,192				
	Přívětivost	,15	,06	,12	2,40	,017				
	Svědomitost	-,05	,06	-,05	-,79	,432				
	Neuroticismus	,07	,05	,07	1,23	,204				
	Otevřenost	,19	,06	,17	3,33	,001				
	konstanta	1,39	,54		2,57	,011	,37	,13	6,35	,000

3	Generace	,19	,07	,17	2,59	,010				
	Pohlaví	,20	,07	,14	2,98	,003				
	Věk	,02	,01	,22	3,37	,001				
	SES	-,02	,02	-,04	-,82	,411				
	Extraverze	,06	,05	,06	1,17	,245				
	Přívětivost	,14	,06	,12	2,34	,020				
	Svědomitost	-,04	,06	-,04	-,69	,488				
	Neuroticismus	,11	,05	,11	1,97	,050				
	Otevřenost	,20	,06	,18	3,44	,001				
	RASI	-,18	,05	-,17	-	,001				
					3,37					
4	konstanta	,94	,56		1,68	,093	,48	,23	10,10	,000
	Generace	,09	,07	,08	1,23	,219				
	Pohlaví	,25	,07	,18	3,89	,000				
	Věk	,01	,01	,11	1,80	,073				
	SES	-,02	,02	-,05	-,97	,332				
	Extraverze	,05	,05	,05	1,01	,315				
	Přívětivost	,10	,06	,08	1,69	,093				
	Svědomitost	-,04	,06	-,04	-,76	,446				
	Neuroticismus	,02	,05	,02	,42	,678				
	Otevřenost	,12	,06	,10	2,07	,039				
	RASI	-,15	,05	-,13	-	,004				
					2,86					
	GEQ CZ	,47	,07	,32	6,59	,000				
	GEQ V	-,06	,07	-,05	-,97	,331				

Nula před desetinou čárkou z důvodu úspory místa vynechána.

7 Diskuse a shrnutí

Náš výzkum si kladl za cíl zejména prozkoumat vliv osobnostních charakteristik a demografických proměnných na akulturaci, konkrétně na kulturní orientaci, akulturační stres a biculturní identitu 1,5. a druhé generace českých Vietnamců. Chtěly jsme blíže prozkoumat orientaci českých Vietnamců na českou a vietnamskou kulturu, jejich biculturní identitu a zažívaný akulturační stres. V této části věnované diskusi nejdříve porovnáme naše výsledky v jednotlivých oblastech s výsledky předešlých zejména zahraničních studií. Následně shrneme přínosy našeho výzkumu, zhodnotíme jeho limity a navrhneme další možnosti navazujícího výzkumu.

7.1 Kulturní orientace českých Vietnamců

Obecný dotazník etnicity (GEQ) umožňuje zkoumat kulturní orientaci v širším kontextu. Postihuje reálné chování v několika stěžejních oblastech kulturní orientace, které se mohou v různých souborech respondentů a různých zemích odlišovat. Znamená to, že faktorová analýza v různých souborech, tedy u různých minorit, může poskytnout odlišnou strukturu položek GEQ. Pro českou kulturní orientaci jsme dále identifikovaly specifické faktory odlišné pro českou a pro vietnamskou kulturní orientaci: jazyk, kontakt, kulturní hrdost, média, kulturní preference, rekreace a porovnály v nich 1,5. a druhou generaci českých Vietnamců. Druhá generace má více kontaktu s Čechy, další významné rozdíly mezi generacemi nebyly nalezeny. Pro vietnamskou kulturní orientaci jsme identifikovaly specifické faktory: média, jazyk, kulturní vlivy, kulturní hrdost, kulturní preference, kontakt. Druhá generace méně sleduje vietnamská média a věnuje se vietnamským stylům zábavy, hůře ovládá a méně používá vietnamštinu, celkově je méně ovlivněna vietnamskou kulturou a méně ji preferuje.

Mnohá naše zjištění jsou v souladu se závěry výzkumu kulturní orientace tří generací čínských Američanů v USA (Tsaiová, 2000), některá se však odlišují. Tsaiová extrahovala rovněž šest specifických faktorů pro čínskou kulturní orientaci (jazyk, sociální afiliace, aktivity, hrdost, vystavení kultuře a jídlo¹⁵) a šest faktorů pro americkou kulturní orientaci (jazyk, sociální afiliace, aktivity, hrdost, média, jídlo¹⁶). Obsah a pojmenování faktorů ve výzkumu čínských Američanů a českých Vietnamců se liší, zejména co se týká orientace na původní

¹⁵ Language, Social Affiliation, Activities, Pride, Exposure, Food.

¹⁶ Language, Social Affiliation, Activities, Pride, Media, Food.

kulturu. Položky faktoru jazyk u čínské kulturní orientace vstupují u vietnamské kulturní orientace do dvou faktorů (*jazyk* a *média*). Položky faktoru sociální afiliace jsou u nás zahrnuty rovněž do dvou faktorů (*kontakt* a *kulturní hrdost*). Faktor aktivity, kam spadají čínské formy rekreace, u nás není zastoupen. Faktor *kulturní hrdost* se víceméně shoduje názvem i obsahem v obou verzích, faktor *kulturní vlivy* se svým obsahem překrývá s faktorem vystavení kultuře u amerických Číňanů. Faktor jídlo není u českých Vietnamců obsažen a jeho položky jsou zahrnuty ve faktoru *kulturní vlivy* a *kontakt*.

V oblasti orientace na kulturu hostitelskou, tedy americkou v případě výzkumu Tsaiové a českou v případě našeho výzkumu, se faktory více překrývají a shodují. Mnohé položky vstupují do shodných faktorů (*jazyk*, *média*, *hrdost*) v případě čínských Američanů i našich Vietnamců. Samostatné faktory jídlo a aktivity nejsou opět v české kulturní orientaci zastoupeny a položky z nich vstupují do faktorů *rekreace* nebo *kulturní preference*. Sociální afiliaci pak nejvíce odpovídá u nás faktor *kontakt*.

Porovnat můžeme i změny kulturních orientací v souvislosti s generačním statutem. Na rozdíl od Tsaiové pracujeme my nakonec pouze se dvěma generacemi (1. generace byla vyloučena kvůli malému zastoupení). Ve výzkumu Tsaiové kontakt s Američany rostl s generačním statutem, stejně jako v našem případě zájem o kontakt s Čechy. Znalost čínského jazyka, zájem o čínské styly zábavy a čínská média naopak klesal s generačním statutem. Příslušníci druhé generace byli méně vystaveni čínské kultuře, stejně jako u nás čeští Vietnamci vietnamské. Hrdost na původní kulturu se ani v případě Číňanů v USA ani v případě Vietnamců v ČR s generací nemění. Pro minority žijící v kontextu euro-americké společnosti tvoří hrdost na kulturu země svého původu důležitou součástí jejich etnické identity, vnitřní kulturní prvek, který se ani s probíhající akulturací nemění (Gordon, 1964).

Následně jsme ze sebeposouzení českých Vietnamců v obou verzích GEQ odvodily pět faktorů se shodným obsahem (společné faktory). Obdobně jako v naší studii i Ying a Han (2008) hledali faktory, které mají v obou verzích GEQ totožný obsah. Ve shodě s našimi výsledky extrahovali pětifaktorové řešení. Čtyři z těchto faktorů se svým obsahem shodují s faktory odvozenými ze sebeposouzení vietnamských Čechů. V obou studiích se objevily faktory pojmenované *jazyk* (obsahovaly položky vztahující se k různým formám jazykových schopností), *média* (sledování televize, filmů, poslech rádia, tištěná média), *sociální afiliace* (kontakt s lidmi minority i majority). Obsahově se shodují v obou studiích i faktory pojmenované *kulturní hrdost*. Liší se faktor, který v USA pojmenovali jako kulturní aktivity

(s položkami odkazujícími na konkrétní chování), kdežto z našich dat jsme odvodily faktor, který jsme pojmenovaly *kulturní preference* (kombinuje položky zjišťující postoje i konkrétní chování).

Z porovnání společných faktorů kulturní orientace vyplynulo, že vietnamští Češi mají lepší znalost češtiny než vietnamštiny. Také druhé generace Asijců v USA ovládaly lépe angličtinu než jazyky své minority (Tsai, Ying, Lee, 2001; Ying, Han, 2008). Ovládání jazyka majority je pro příslušníky menšin nejdůležitější pro úspěšné fungování ve společnosti, protože jim umožňuje získat kvalifikaci a uplatnit se na pracovním trhu. Vietnamští Češi stejně jako asijsí Američané, kteří participovali na obou výše citovaných studiích, sledují více média majority než média minority (filmy, televize, hudba, rádio, tištěná média). Důvodem je pravděpodobně menší dostupnost médií minoritní kultury. Zajímavé je zjištění, že čtyři skupiny Asijců v USA a také vietnamští Češi jsou více hrdí na svoji etnickou kulturu než na kulturu země, ve které žijí. Jedná se o faktor, který zahrnuje položky odkazující k postojům ke dvěma různým kulturám. Postoje k dané kultuře se mění pomaleji, protože nepodléhají tak výrazně socializačním tlakům jako konkrétní způsoby chování. Zatímco Asijci v USA (Ying, Han, 2008) měli přibližně stejnou míru sociální afiliace vůči příslušníkům obou kultur, vietnamští Češi deklarovali více kontaktu s Čechy než s Vietnamci. Důvodem může být to, že v ČR nejsou dosud ve velkých městech čtvrti obývané převážně imigranty z Asie jako je tomu v aquaparku USA, a vietnamští Češi mají proto ve svém okolí více možností ke kontaktu s majoritou. V preferenci české a vietnamské kultury se vietnamští Češi neliší.

V etnologických a antropologických výzkumech byla vietnamská komunita v ČR charakterizována jako uzavřená, s malým zájmem o integraci (Brouček, 2003; Martínková, 2008). Naopak Bernard a Mikešová (2014) na základě měření vybraných indikátorů akulturace a sociální integrace, jako např. zájem o události v ČR, obliba českých jídel, zájem o kontakt s Čechy, čeští přátelé a zdroje sociální opory, zjistili relativně vysokou míru integrace českých Vietnamců. Výsledky naší studie korespondují se zjištěními Bernarda a Mikešové (2014), kdy byli Vietnamci z našeho vzorku celkově více orientováni na českou kulturu než na vietnamskou. Tsaiová oproti tomu na základě GEQ zjistila, že mladí čínští Američané se neliší ve své orientaci na čínskou a americkou kulturu (Tsai, Ying, Lee, 2001). Kdežto Ying a Han (2008), kteří použili GEQ u tří skupin Asijců v USA (Vietnamci, Kambodžané a Hmongové), ve všech třech skupinách zaznamenali větší orientaci na původní než na americkou kulturu. Stejně jako většina respondentů v naší studii, také respondenti v USA patřili do druhé generace,

případně žijí v nové zemi již od dětství. Důvodem, proč jsou mladí vietnamští Češi orientováni více na českou než na vietnamskou kulturu, mohou být specifické podmínky, ve kterých v ČR vyrůstali. Na jejich rychlejší akulturaci se může podílet český vzdělávací systém i české ženy, kterým někteří pracující vietnamští rodiče svěřovali do péče své děti na místo prarodičů, kteří žijí ve Vietnamu (Souralová, 2015; 2016).

Shodně s výzkumem Yinga, Hana a Wonga (2008) se vietnamští muži a ženy významněji neliší ve své orientaci ani na českou ani na vietnamskou kulturu. Čeští Vietnamci s vyšším socioekonomickým statusem jsou více orientováni na vietnamskou kulturu, zatímco Ying a Han nenašli ve svém vzorku asijských adolescentů v USA rozdíly v kulturní orientaci v závislosti na socioekonomickém statusu. Vyšší socioekonomický status může dávat zdroje pro udržování orientace na původní kulturu.

7.2 Akulturační stres a bikulturní identita

V rámci našich analýz jsme se podrobněji zaměřily i na akulturační stres, provedly jsme faktorovou analýzu inventářů, která víceméně odpovídala řešení Benetové-Martinézové, následně nás zajímal vliv demografických proměnných na akulturační stres a bikulturní identitu.

Druhá generace Vietnamců se cítí méně kulturně izolovaná než 1,5. a je na tom lépe v oblasti jazykových znalostí. Podle našich zjištění starší respondenti zažívají více akulturačního stresu celkově. Ve srovnání s mladšími respondenty se potýkají s jazykovými obtížemi i mezilidskými nedorozuměními s příslušníky minority i majority. Vzhledem k jazykovým obtížím mohou mít omezené možnosti pracovního uplatnění i sociálních kontaktů zejména s příslušníky majority. Vietnamské ženy zažívají statisticky méně v souvislosti s potřebou komunikovat v češtině. Z našich výsledků vyplývá, že v celkové míře prožívaného akulturačního stresu se ale muži a ženy významně neliší. Kim a Ra (2015), kteří zkoumali akulturační stres u korejských studentů v USA, dospěli k obdobným výsledkům. Zjistili, že starší respondenti zažívali více akulturačního stresu, ale nezaznamenali odlišnosti mezi muži a ženami. Stejná míra akulturačního stresu u mužů a žen byla zaznamenána i v dalších výzkumech (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Castillo et al, 2015; Duru, Poyrazli, 2007; Poyrazli, Thukral, Duru, 2010). Lidé s vyšším socioekonomickým statusem zažívají méně akulturačního stresu, méně jazykových obtíží, méně nedorozumění s Vietnamci i Čechy, méně diskriminace a sociální izolace. Vyšší socioekonomický status zde může sloužit jako určitý protektivní faktor. Může poskytovat materiální jistoty, zázemí, společenské postavení uvnitř

vietnamské komunity a respekt ze strany majority, takže prožívají méně negativních jevů provázejících akulturaci.

Ženy průměrně dosahují nižšího skoru harmonie, ale vyššího skoru blízkosti, své identity tedy spíše vnímají jako vzájemně blízké než jako harmonické. Mohlo by to souviset s tím, že častěji než muži musí řešit každodenní praktické otázky akulturace nebo že jsou celkově citlivější na vnímání konfliktních bodů mezi kulturami. Benetová-Martínézová a spolupracovníci souvislost s věkem nenašli (Haritatos, Benet-Martinez, 2005). S věkem respondentů roste míra blízkosti mezi dvěma kulturními identitami jedince, což odpovídá výsledkům Haritatos a Benetové-Martínézové (2005) a můžeme to vysvětlit delší dobou pobytu v dané kultuře, vyšší mírou osobní zralosti i rostoucí adaptací.

7.3 Osobnost a kulturní orientace

Zaměříme-li se blíže na vliv osobnostních charakteristik na akulturaci, z předpokládaných osobnostních charakteristik souvisela v našich datech s orientací na českou kulturu pozitivně pouze otevřenost zkušenosti a slabě neuroticismus, zatímco jsme předpokládaly negativní souvislost neuroticismu a pozitivní souvislost všech zbylých osobnostních vlastností. Otevřenost zkušenosti přináší otevřenost novým myšlenkám, flexibilitu, vyšší připravenost přizpůsobovat se, učit se novým dovednostem (McCrae, John, 1992). Vietnamci s vyšší mírou otevřenosti snadněji zkouší a posléze i preferují česká média a styly zábavy, česká jídla. Pozitivní souvislost mezi otevřeností zkušenosti a adaptací nebo akulturací odpovídá předešlým výzkumům (Huang, Chi, Lawler, 2005; Lee, Balkin, Fernandez, 2017; Zhang, Mandl, Wang, 2010).

Mezi ostatními osobnostními proměnnými (extraverze, přívětivost, svědomitost) a českou kulturní orientací nebyl nalezen významný vztah, neuroticismus souvisel v rozporu s očekáváními s českou kulturní orientací kladně. Přitom jsme předpokládaly, že extravertní a přívětiví jedinci budou snáze navazovat kontakt se členy majority, budou mít více sociální opory a budou úspěšnější v sociálních vztazích, což jim bude usnadňovat adaptaci v novém prostředí (např. Ward, Leong a Low, 2004; Searle, Ward, 1990). Dále jsme předpokládaly souvislost mezi svědomitostí, která napomáhá dosahování zamýšlených výsledků a psychologickou adaptací (Costa, McCrae, 1992). Rovněž v zahraničních výzkumech (např. v Hong Kongu, Austrálii, Singapore, u zahraničních studentů v Německu) s adaptací nebo akulturací pozitivně souvisela extraverze, mnohdy i přívětivost a svědomitost (Lee, Balin, Fernandez, 2017; Searle, Ward, 1990; Ryder, Alden, Paulhus, 2000; Swaglera, Jome, 2005;

Ward, Leong a Low, 2004; Zhang, Mandl, Wang, 2010). Adaptace nebo akulturace v těchto výzkumech byla ale měřena odlišnými metodami (např. Sociocultural Adaptation Scale, jako úroveň životní spokojenosti a nepřítomnosti deprese nebo nepřítomnost dalších psychopatologických symptomů). Rovněž jsme na základě teorie předpokládaly, že neurotičtí jedinci budou více ostražití před novou kulturou, díky své emocionální nestabilitě se budou hůře vyrovnávat s akulturačním stresem a hůře překonávat překážky související s adaptací v nové kultuře (Costa, McCrae, 1992; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008). Neuroticismus ale souvisel v rozporu s hypotézou a výzkumy (Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Searle, Ward, 1990; Söldner, 2013; Swagler, Jome, 2005, Ward, Leong a Low, 2004; Zhang, Mandl, Wang, 2010); s českou kulturní orientací kladně, i když nalezený vztah byl slabý a na hranici statistické významnosti.

Neuroticismus a otevřenost zkušenost bývají často uváděny (např. Zhang, Mandl, Wang, 2010) jako výhradní osobnostní prediktory sociokulturní adaptace, tedy můžeme o vysvětlení našich výsledků uvažovat tak, že orientace na českou kulturu postihuje spíše sociokulturní aspekty adaptace. To ukazuje na potřebu většího rozlišování psychologické a sociokulturní adaptace. Psychologická adaptace bývá dále považována za úzce spjatou se stresem a copingem. V našem výzkumu nebyly obsaženy proměnné zaměřené na copingové strategie, které by mohly být významnými mediátory vlivu osobnosti na akulturaci. Někteří další autoři zejména starších výzkumů také uvádějí negativní nebo nevýznamný vztah těchto osobnostních proměnných k adaptaci (Armes, Ward, 1989; Padilla, Wagatsuma, Lindholm, 1985; Van den Broucke, de Soete, Bohrer, 1989).

Co se týká orientace na vietnamskou kulturu, předpokládaly jsme na základě předchozích výzkumů (Ryder, Alden, Paulhus, 2000; Söldner, 2013) pozitivní vztah mezi svědomitostí a orientací na vietnamskou kulturu, negativní vztah mezi neuroticismem, extravertí a orientací na vietnamskou kulturu. Extraverze, přívětivost, svědomitost i otevřenost souvisela v našich datech s orientací na vietnamskou kulturu pozitivně a neuroticismus souvisel s vietnamskou kulturní orientací negativně. Všechny korelace jsou přitom slabé. Naše hypotéza se potvrdila pouze částečně. Negativní vztah mezi extravertí a orientací na vietnamskou kulturu nebyl na našem vzorku prokázán, místo toho ovlivňuje extraverze orientaci na původní kulturu pozitivně. Navíc byla nalezena souvislost mezi otevřeností a orientací na původní kulturu. Takovýto vzorec vztahů bychom spíše očekávaly mezi osobnostními vlastnostmi a orientací na hostitelskou kulturu. Můžeme z toho usuzovat, že více extravertní a otevření Vietnamci jsou

otevření a aktivní i v udržování kontaktu s původní vietnamskou kulturou a jejími členy. Svědomitost byla významným prediktorem udržení původní kultury v minulých výzkumech (Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008), nikoli v našem. Neurotičtí jedinci z našeho výzkumu jsou orientováni na původní kulturu méně. Celkově mají osobnostní i demografické vlastnosti na kulturní orientaci českých Vietnamců poměrně malý vliv (vysvětlují 15 % rozptylu) a roli musí hrát i řada dalších proměnných (jako např. jazykové znalosti, copingové styly, sociální opora, četnost a kvalita kontaktu s majoritou).

7.4 Osobnost a akulturační stres

Akulturační stres v našich datech pozitivně koreluje s neuroticismem a negativně s extravertzí v souladu s našimi očekáváními a zahraničními studiemi (Benet-Martinez, Haritatos 2005; Duru, Poyrazli, 2007; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Haritatos, Benet-Martinez, 2002, Ward, Leong a Low, 2004). Neuroticismus bývá obecně považován za prediktor vyššího zažívaného stresu, frustrace, úzkosti a obtíží v mezilidských vztazích (např. Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Duru, Poyrazli, 2007).

V tomto našem výzkumu jsou dále naznačeny vztahy mezi osobnostními vlastnostmi a dílčími oblastmi akulturačního stresu. Vietnamci s vyšší mírou neuroticismu více trpí diskriminací, pracovními a interpersonálními obtížemi a kulturní izolací. Extravertní Vietnamci zažívají méně akulturačního stresu, méně diskriminace a kulturní izolace. Přívětiví Vietnamci zažívají méně stresu v oblasti interkulturních vztahů. Dále je naznačen slabý negativní vztah mezi otevřeností a jazykovými obtížemi. Extravertní a přívětiví Vietnamci snáze vstupují do kontaktu s vlastní minoritou i majoritou, častěji hovoří česky a lépe si češtinu osvojí, Vietnamci otevření novému se snáze učí češtinu.

Nyní se ještě pokusím podrobně porovnat naše výsledky s výsledky Benetové-Martinézové a spolupracovníků (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Haritatos, Benet-Martinez, 2002) na minoritách v USA, protože autorka používala shodné metody měření jako my (RASI a jeho subškály pro akulturační stres a BFI pro osobnostní vlastnosti). Benetová-Martinézová uvádí, že neuroticismus souvisel s jazykovými a interpersonálními obtížemi. V našich datech škála jazykové obtíže s neuroticismem nekorelovala, kdežto u zbývajících čtyř subškál RASI jsme zaznamenaly statisticky průkazné korelace. Stejně jako imigranti v USA i čeští Vietnamci s menší mírou otevřenosti zkušenosti vykazují jazykové obtíže. Svědomitost shodně se zmiňovanými výzkumy nemá ani u našeho souboru vliv na prožívaný akulturační stres, shodně s výzkumy Benetové-Martinézové a spolupracovníků jsme u našeho vzorku prokázaly pozitivní

vliv přívětivosti na redukci těžkostí v interkulturních vztazích a souvislost extraverte s kulturní izolací.

7.5 Osobnost a bikulturní identita

Extraverte, přívětivost, svědomitost i otevřenost podle našich výsledků pozitivně koreluje s dimenzí harmonie u bikulturní identity, neuroticismus s ní koreluje záporně. Dimenze blízkost identit souvisí kladně ale slabě s osobnostními proměnnými extraverte, přívětivost a otevřenost zkušenosti. Tyto výsledky odpovídají naší hypotéze i předešlým výzkumům (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Chen, Benet-Martinez, Bond, 2008; Haritatos, Benet-Martinez, 2002). Pro osoby extravertní a přívětivé je navazování kontaktů s členy majority i minority snazší (Schmitz, 1994; Ryder, 2000), proto spíše považují českou a vietnamskou identitu za vzájemně harmonické a kompatibilní. Neurotičtí Vietnamci, kteří snáze zažívají úzkost, stres a negativní afekt, pak spíše vnímají svoje identity jako konfliktní. Současně Vietnamci s vyšší mírou otevřenosti, která se může projevit i ve větší otevřenosti k nové kultuře a jejím příslušníkům, vnímají své identity jako bližší, jak bylo rovněž potvrzeno v předešlých výzkumech Benetové-Martínézové a spolupracovníků v USA (Benet-Martinez, Haritatos, 2005; Haritatos, Benet-Martinez, 2002). Na rozdíl od našich výsledků v zahraničních výzkumech Benetová-Martínézová neuvádí přímou souvislost mezi extravertí, přívětivostí nebo svědomitostí a některou dimenzí BII, z osobnostních proměnných zde významnější roli hraje pouze otevřenost a neuroticismus. Do vztahu přívětivosti, extraverte k bikulturní identitě vstupuje ve výzkumech Benetové-Martínézové ještě akulturační stres jako mediující faktor (viz model Benetové-Martínézové, 2002).

Na vysvětlení dimenze BII harmonie se podílejí osobnostní vlastnosti (BFI) a demografické proměnné (věk, pohlaví, generační status, SES) z 14 %, nejvíce má z osobnostních vliv přívětivost a neuroticismus. Dimenze BII blízkost je vysvětlena osobnostními charakteristikami (BFI) a demografickými proměnnými z 11 %, nejvíce má na ni vliv přívětivost a otevřenost.

7.6 Kulturní orientace a bikulturní identita

Metaanalýza Nguyenové a Benetové-Martínézové (2013) zahrnující 83 studií prokázala silný pozitivní vztah mezi bikulturalismem a adaptací, jak psychologickou, tak sociokulturní, měřenými různými metodami. Na základě našich dat a v souladu s teorií a výzkumy (Berry, Phinney, Sam, 2006; Haritatos, Benet-Martinez, 2005) jsme našly středně silný pozitivní vztah mezi českou kulturní orientací a blízkostí bikulturních identit, jak jsme předpokládaly. Osoby,

kteřé vnímají své identity jako blízké, se více identifikují s českou kulturou. Dále v souladu s předpoklady naše data potvrzují slabý pozitivní vztah mezi vietnamskou kulturní orientací a harmonií bikulturních identit, avšak v rozporu s očekáváními slabý negativní vztah mezi vietnamskou kulturní orientací a blízkostí identit. Mohly bychom to interpretovat tak, že osoby více orientované na vietnamskou kulturu vnímají své dvě identity sice jako více vzájemně harmonické, ale spíše vzdálené. Možná proto, že nebyly dostatečně dlouho nebo intenzivně v kontaktu s českou kulturou a dostatečně se s ní neidentifikují. V zahraničních výzkumech identifikace s čínskou kulturou u čínských Američanů (Haritatos, Benetová-Martínezová, 2005) významně nesouvisela s bikulturní identitou, v jiném výzkumu (Chen, Benet-Martínez, Bond, 2008) byly v některých dílčích studiích nalezeny slabé korelace mezi bikulturní identitou a identifikací s původní i s hostitelskou kulturou. V obou případech však byla měřena identifikace s danou kulturou jednotlivými otázkami nikoli samostatnou metodou určenou pro měření kulturní orientace.

7.7 Akulturační stres a bikulturní identita

Prožívaný akulturační stres záporně koreluje s dimenzí harmonie (středně silně) i dimenzí blízkosti u integrované bikulturní identity, jak jsme předpokládaly na základě předešlých výzkumů (Chen, Benet-Martínez, Bond, 2008; Chen, Sheldon, 2012), kdy byly stres i bikulturní identita měřeny shodnými metodami jako v našem výzkumu (RASI a BIIS). Osoby, které vnímají své identity jako harmonické, zažívají méně akulturačního stresu, méně obtíží v pracovních a interkulturních vztazích, méně diskriminace a kulturní izolace. Osoby, které vnímají českou a vietnamskou identitu jako blízké, zažívají méně diskriminace, kulturní izolace, méně stresu a jsou na tom lépe s jazykovými znalostmi. Dimenze harmonie (a konflikt) vyjadřovala zkušenost rozpolcenosti mezi dvěma identitami, což samozřejmě souvisí s vyšší mírou stresu, a ukázala se více jako emocionální složka BII. Kulturní blízkost (a vzdálenost) vyjadřovala ve svém záporném pólu pocit oddělených, fragmentovaných a vzájemně se nepřekrývajících identit a bývá vnímána více jako kognitivní složka BII (Haritatos, Benet-Martínez, 2005). Osoby, které zažívají např. více diskriminace a akulturační zkušenost je pro ně stresující, logicky vnímají skloubení dvou kultur a dvou identit jako problematické.

Riziko konfliktu identit je u českých Vietnamců stejně jako u čínských Američanů (Haritatos, Benet-Martínez, 2002) predikováno třemi hlavními typy vnímané hrozby: diskriminací, obtížemi v pracovní oblasti (být znevýhodňován na základě vietnamského

původu) a interkulturních vztazích (být považován za příliš českého v určité oblasti a naopak). Rozdílně u čínských Američanů byl jednou z hrozeb jazykový stres (např. obava, že mluvím s přízvukem), u českých Vietnamců nikoliv. U českých Vietnamců hrála roli naopak hrozba kulturní izolace. Riziko vzdálenosti identit zvyšovaly shodně se zahraničními výsledky (Haritatos, Benet-Martinez, 2002) akulturační hrozby jazykových obtíží a kulturní izolace, navíc ještě hrozba diskriminace.

7.8 Akulturační stres a kulturní orientace

V rozporu s očekáváními nebyl nalezen v našich datech negativní vztah mezi prožívaným stresem a českou kulturní orientací, kterou chápeme jako ukazatel akulturace. Orientace na vietnamskou kulturu má k akulturačnímu stresu vztah pozitivní. Slabý statisticky významný negativní vztah má česká kulturní orientace pouze ke škále jazykové obtíže. Ozer (2015) při svém výzkumu zahraničních studentů na univerzitě v Arhusu rovněž nenašel významný vztah mezi akulturačním stresem měřeným Perceived Stress Scale (PSS) a akulturací na hostitelskou kulturu měřenou Vancouver Index of Acculturation (VAI), ačkoli potvrdil jiné vztahy (např. silný vztah mezi akulturačním stresem a sociální podporou). V jiných studiích (Chen, Sheldon, 2012) byl ale nalezen významný pozitivní vztah mezi akulturačním stresem (měřených shodně RASI) a nízkou orientací na hostitelskou kulturu i původní kulturu (měřenou The Identification/Disidentification Motives Measure; Morris, Benet-Martinez, 2008) nebo negativní vztah mezi vnímanou diskriminací a psychologickou adaptací měřenou jako životní spokojenost, vysoký self-esteem a absence psychologických problémů (Berry et al, 2006). Může se jednat o odlišné složení našeho vzorku nebo kulturní specifika vietnamské populace.

7.9 Prediktory kulturní orientace a bikulturní identity

Orientace na českou kulturu je nejsilněji predikována blízkostí české a vietnamské identity. Z osobnostních vlastností má na ni nejsilnější kladný vliv otevřenost a mírně překvapivě i neuroticismus. Orientace na vietnamskou kulturu je predikována řadou dílčích proměnných, nejsilnější vliv má generační status, s rostoucí generací jsou Vietnamci orientováni na svoji kulturu méně. Z osobnostních vlastností mají pozitivní vliv přívětivost a otevřenost. Otevřenost tedy Vietnamcům usnadňuje orientaci a udržení vztahu jak s původní vietnamskou, tak s novou českou kulturou. Zajímavých vztahů si můžeme povšimnout mezi kulturní orientací a bikulturní identitou. Zatímco orientace na českou kulturu je predikována vnímáním identit jako blízkých ale konfliktních, orientace na vietnamskou kulturu je predikována spíše vnímáním identit jako harmonických ale vzdálených. Vztahy jsou vzájemné. Celkově je ale česká kulturní orientace

vysvětlena námi zahrnutými proměnnými pouze z 26 % a vietnamská z 28 %, nalezené vztahy jsou sice statisticky významné, ale poměrně slabé. Na vysvětlení kulturní orientace se tedy podílí ještě řada dalších proměnných, které je třeba vzít do úvahy a zahrnout do budoucích výzkumů.

Harmonie identit je nejsilněji predikována zažívaným akulturačním stresem, čím více stresu Vietnamci zažívají, tím více vnímají svoje identity jako konfliktní. Z osobnostních vlastností má vliv pouze přívětivost. Přívětiví Vietnamci jsou otevřenější kontaktu s druhými, chovají se k nim vlídněji a více vyhledávají spolupráci, snadněji tak mohou překonat překážky mezi českou a vietnamskou kulturou a vnímat je jako vzájemně sladitelné. Blízkost identit je nejsilněji predikována českou kulturní identitou, tento vzájemný vztah byl zmíněn již výše. Z osobnostních vlastností hraje roli otevřenost. Vietnamci s vyšší mírou otevřenosti se snáze seznamují s novou kulturou, více se o ni zajímají a mohou tak snáze najít společné prvky a kultury vnímat jako blízké. Bikulturní identita podobně jako v případě kulturní orientace je ve svých dimenzích vysvětlena námi zahrnutými proměnnými pouze z 28 % a 23 %, tedy zde opět musí být další důležité prediktory.

Haritatos a Benetová-Martínézová (2002) do svého modelu nezahrnuli kulturní orientaci v té podobě jako my, v ostatních bodech se ale můžeme nyní pokusit porovnat naše výsledky s jejich. Jednotlivé oblasti akulturačního stresu hrály i v jejich výzkumu důležitou roli při predikci konfliktu identit. Přívětivost konflikt identit predikovala jen zprostředkovaně, nikoli přímo jako u nás, otevřenost totožně s našimi výsledky přímo predikovala blízkost identit. Neuroticismus na rozdíl od modelu u českých Vietnamců kulturní konflikt identit přímo nepredikoval. Mezi neurotismem a konfliktem identit byl ale nalezen významný vztah, můžeme tedy soudit, že neuroticismus v našich datech ovlivňuje konflikt identit nepřímo (mediační vztah) prostřednictvím akulturačního stresu, s kterým rovněž silně souvisí.

7.10 Shrnutí a přínos

Náš výzkum, na vzorku svou velikostí (430 respondentů) srovnatelném se zahraničími, blíže objasnil průběh akulturace u 1,5. a druhé generace Vietnamců v ČR a představil faktory, které ho ovlivňují. Blíže objasnil důležitost role osobnostních charakteristik v procesu akulturace. Poznatky výzkumu mohou využít organizace pracující s migranty a minoritami (např. v oblasti vzdělávání, začleňování do většinové společnosti). Na základě něj jsme schopni identifikovat skupiny Vietnamců, kteří jsou více ohroženi akulturačním stresem (např.

neurotičtí jedinci), a nabídnout jim podporu. Problematika migrace a akulturace se stává v dnešní společnosti stále aktuálnější. Společnost, včetně české, se stává stále více multikulturní, je potřeba lépe porozumět psychologii osob jiné kulturní tradice a psychickému prožívání při jejich začlenění do české společnosti a problémům s tím souvisejícím. Výsledky mohou přinést cenné informace, jak vietnamské komunitě v ČR, tak širší veřejnosti, o tom, jak úspěšně probíhá proces akulturace Vietnamců do české společnosti. Rovněž jsme ověřily v českém prostředí a na menšině českých Vietnamců výsledky zahraničních výzkumů, které se ukázal aplikovatelným i na minoritu českých Vietnamců. Naše studie naplňuje potřebu komplexnějších na proces orientovaných výzkumů zachycujících vzájemné vztahy mezi kulturními, socio-kognitivními a osobnostními proměnnými a proměnnými popisujícími adaptaci.

7.11 Limity výzkumu

Náš výzkum má i určitá svá omezení, na která chceme nyní upozornit. U anonymní formy online dotazníku se mohou vyskytnout jisté pochyby o skutečné identitě osob, jež dotazník vyplňují (zda je daná osoba skutečně Vietnamcem) a validitě uváděných údajů. U papírové (N=159) i online verze (N=271) se mohou objevit tendence odpovídat společensky žádoucím způsobem nebo prezentovat svoji minoritu v lepším světle. Za omezení našeho výzkumu můžeme dále označit určitou specifickou vzorku, v kterém převažují zejména Vietnamci druhé a 1,5. generace, tedy česky mluvící, české školy navštěvující a poměrně dobře adaptovaní mladí Vietnamci. V celé populaci Vietnamců u nás je však stále ještě početně zastoupena generace první, která ještě nemusí plně ovládat češtinu a mohla by být více orientována na svoji původní vietnamskou kulturu. V důsledku toho soubor nereprezentoval celou vietnamskou minoritu žijící v ČR. Dalším omezením výzkumu je použití sebesouzovacích škál, kde mohla hrát roli i snaha odpovídat v souladu s očekáváním a společenskými normami (social desirability efekt) a které by bylo vhodné doplnit o posuzování druhého (blízké osoby např. partnera, rodičů). Náš výzkum je průřezový a jsme si vědomy, že pouze longitudinální studie by dokázala optimálně postihnout vývoj a případné změny v kulturní orientaci s prodlužující se dobou pobytu v ČR. V tomto případě byly posuzovány odlišné generace, které přišly za odlišných podmínek, nikoli vývoj kulturní orientace v čase. Lze spekulovat, že osobnostní vlastnosti se na prožívání akulturačního stresu nepodílejí přímo, ale jsou zprostředkovány a ovlivněny dalšími skrytými proměnnými, např. vnímaná sociální opora, copingové strategie nebo jazykové kompetence respondentů. Vietnamská kolektivistická

kultura může více potlačovat individuální odlišnosti, a osobnostní rozdíly se pak menší měrou podílejí na vysvětlení akulturačního stresu než v jiných kulturách.

7.12 Směry dalšího výzkumu

S procesem akulturace mohou souviset další proměnné, které jsme už dříve zmiňovaly, v jiných výzkumech jsou zahrnuty, a které bychom mohly do výzkumu dále zařadit. Některé z nich jsou obsaženy např. v MIDA modelu (Safdar et al, 2003). Rovněž se můžeme dále pokusit o vytvoření vlastního modelu postihujícího vztahy mezi proměnnými a model následně porovnat s modelem Benetové-Martinézové (2005). Do disertační práce jsme se nakonec rozhodly zahrnout pouze vícero vícečetných regresních analýz, které jsme zpracovaly a interpretovaly samostatně. Strukturním modelům, popisujícím komplexnější vztahy, se budeme věnovat v dalších publikacích a budeme je konzultovat s dalšími experty.

Dále můžeme uvažovat o proměnných popisujících vztah majority k minoritě a postoje na straně majority, protože proces akulturace je už ze své definice procesem mezi majoritou a minoritou a ovlivňovány jsou obě strany. Akulturace by mohla být také operacionalizována odlišným způsobem, více propojena s adaptací, např. jako souhrn well-beingu nebo pocitu štěstí, self esteemu a absence depresivní symptomatiky. Vztah osobnostních charakteristik a akulturačního stresu nebo adaptace může být moderován dalšími proměnnými, které nebyly do našeho výzkumu zahrnuty, jako např. copingovými styly (viz Roesch, Wee, Vaughn, 2006). O osobnostních charakteristikách můžeme uvažovat nejen jako o nezávislých proměnných a prediktorech akulturačního procesu, ale současně se osobností charakteristiky imigrantů mohou měnit v průběhu pobytu v hostitelské zemi, např. se přibližují charakteristikám populace. Proces akulturace probíhá v čase a jeho povahu by lépe postihl výzkum longitudinální povahy.

7.13 Etické aspekty

Celý výzkum je anonymní, vietnamští studenti nemuseli nikde v online ani papírové formě dotazníku uvádět svoje jméno ani další identifikační údaje. Mohli uvést pouze svůj email, pokud měli zájem o účast v případném navazujícím výzkumu. Data byla a budou dále využita a analyzována pouze za vědeckým účelem např. za účelem publikování ve vědeckých časopisech. Data jsou skladována tak, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. Účast ve výzkumu byla dobrovolná a respondenti mohli v kterékoli chvíli z výzkumu odstoupit bez jakýchkoli sankcí. V úvodních informacích k výzkumu byly uvedeny kontakty, kam se mohou respondenti v případě potřeby obrátit.

Výzkum nevystavoval participanty žádným rizikům. Respondenti byli v úvodu k výzkumu plně a pravdivě informováni o jeho účelu a využití. V úvodním letáčku k výzkumu jim bylo sděleno, že se zajímáme o to, jak se cítí jako Vietnamci žijící v ČR, a že se budeme ptát na jejich zvyklosti, vlastnosti a priority. Čas vyplnění dotazník byl cca 1 h (maximálně 2 h), což považujeme za přiměřené zatížení respondentů. Jako motivaci k účasti a současně odměnu po skončení sběru dat respondenti obdrželi osobnostní profil se svými silnými a slabými stránkami (na základě dotazníku BFI). Dále byli zařazeni do slosování o finanční odměnu (1. místo 2000Kč, 2. místo 1000Kč, 3. místo 500Kč). Osloveným středním školám byly předány souhlasy zákonných zástupců.

Vietnamští respondenti přispěli svojí účastí k rozšíření teoretických základů výzkumu v oblasti akulturace. Jednalo se o první psychologický výzkum tohoto typu u nás věnovaný Vietnamcům žijícím v České republice. Respondenti si mohli vyzkoušet odpovídání na běžně používané psychologické metody. Témata, na která se jsme se ptaly, mohla být inspirací k přemýšlení o sobě, vlastních hodnotách a prioritách.

8 Literatura

- Aguilar-San Juan, K. (2009). *Little Saigons: Staying Vietnamese in America*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Alba, R., Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International migration review*, 31(4), 826-874.
- Allport, G. W. (1937). *Personality: A psychological interpretation*. New York: H. Holt and Company.
- Armes, K., Ward, C. (1989). Cross-cultural transitions and sojourner adjustment in Singapore. *The Journal of social psychology*, 129(2), 273-275.
- Bačová, V. (1996). *Etnická identita a historické zmeny: štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda.
- Bagby, I. (2009). The American mosque in transition: Assimilation, acculturation and isolation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(3), 473-490.
- Bakker, W., van Oudenhoven, J. P., van der Zee, K. I. (2004). Attachment styles, personality and Dutch emigrants' intercultural adjustment. *European Journal of Personality*, 18(5), 387–404.
- Bardi, A., Ryff, C. D. (2007). Interactive effects of traits on adjustment to life transition. *Journal of Personality*, 75(5), 955–984.
- Barona, A., Miller, J. A. (1994). Short acculturation scale for Hispanic youth (SASH-Y): A preliminary report. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 16(2), 155-162.
- Benet-Martinez, V. (2003). *The Riverside Acculturation Stress Inventory (RASI): Development and psychometric properties*. Technical Report. University of California at Riverside: Department of Psychology.
- Benet-Martínez, V., Leu, J., Lee, F., Morris, M. W. (2002). Negotiating biculturalism cultural frame switching in biculturals with oppositional versus compatible cultural identities. *Journal of cross-cultural psychology*, 33(5), 492-516.
- Benet-Martínez, V., Haritatos, J. (2005). Bicultural identity integration (BII): Components and psychosocial antecedents. *Journal of personality*, 73(4), 1015-1050.

- Benet-Martínez, V., Lee, F., Leu, J. (2006). Biculturalism and cognitive complexity. Expertise in cultural representations. *Journal of cross-cultural psychology*, 37(4), 386-407.
- Benet-Martínez, V., Oishi, S. (2008). Culture and personality. In O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin (Eds.) *Handbook of personality: Theory and research*, 542-567.
- Bernard, J., Mikešová, R. (2014). Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením. *Sociologický časopis*, 50(4), 521-545.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (2003). *Conceptual approaches to acculturation*. Washington DC: American Psychological Association.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International migration review*, 21(3), 491-511.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied psychology*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A., Sam D. L. (2011). *Cross-cultural psychology: Research and application*. Third edition. Cambridge: Cambridge university press.
- Blatný, M. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S., Senecal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International journal of psychology*, 32(6), 369-386.
- Bradnová, H. (1993). *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon-Encyklopedický dům.
- Brannen, M. Y., Peterson, M. F. (2009). Merging without alienating: interventions promoting cross-cultural organizational integration and their limitations. *Journal of international business studies*, 40(3), 468-489.
- Brisset, C., Safdar, S., Lewis, J. R., Sabatier, C. (2010). Psychological and sociocultural adaptation of university students in France: The case of Vietnamese international students. *International journal of intercultural relations*, 34(4), 413-426.

- Brouček, S. (2003). *Český pohled na Vietnamce: mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Brouček, S. (2016). *The visible and invisible Vietnamese in the Czech Republic*. Praha: Institute of Ethnology of the CAS.
- Brown, S. K., Bean, F. D. (2006). Assimilation models, old and new: Explaining a long-term process. *Migration information source*, 3-41.
- Brubaker, R. (2001). The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States. *Ethnic and racial studies*, 24(4), 531-548.
- Buss, A. H. (1997). Evolutionary perspectives on personality traits. In R. Hogan, J. A. Johnson, S. R. Briggs (Eds.) *Handbook of personality psychology*, 345-366.
- Castillo, L. G., Navarro, R. L., Walker, J. E. O., Schwartz, S. J., Zamboanga, B. L., Whitbourne, S. K., ... Caraway, S. J. (2015). Gender matters: The influence of acculturation and acculturative stress on Latino college student depressive symptomatology. *Journal of Latina/o psychology*, 3(1), 40.
- Cattell, R. B. (1945). The description of personality: Principles and findings in a factor analysis. *The American Journal of Psychology*, 58(1), 69-90.
- Celenk, O., Van de Vijver, F. J. (2011). Assessment of acculturation: Issues and overview of measures. *Online readings in psychology and culture*, 8(1).
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1985). *The NEO personality inventory*. Odessa: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and individual differences*, 13(6), 653-665.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of personality disorders*, 6(4), 343-359.
- Coughlan, J. (2008). *The changing spatial distribution of Australia's Vietnamese communities*. Conference Paper. The Re-imaging Sociology Conference of The Australian Sociological Association, University of Melbourne.
- Čeněk, J., Smolík, J., Vykoukalová, Z. (2016). *Interkulturní psychologie: Vybrané kapitoly*. Praha: Grada.

Devos, T. (2006). Implicit bicultural identity among Mexican American and Asian American college students. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 12(3), 381-402.

Dixon, J., Levine, M. (Eds.). (2012). *Beyond prejudice: Extending the social psychology of conflict, inequality and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dorais, L.J. (1998). Vietnamese communities in Canada, France and Denmark. *Journal of Refugee Studies*, 11(2), 107-125.

Drbohlav, D. (2001). Mezinárodní migrace obyvatelstva–pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů) *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 17-30.

Drbohlav, D. (2005). Integrace imigrantů bez obcí? Dům stavěný na písku. *Prevence prostorové segregace*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 55-59.

Drbohlav, D., Dzúrová, D. (2007). “Where Are They Going?”: Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A Case Study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague). *International Migration*, 45(2), 69-95.

Drbohlav, D., Dzúrová, D. (2017). Social hazards as manifested workplace discrimination and health (Vietnamese and Ukrainian female and male migrants in Czechia). *International journal of environmental research and public health*, 14(10), 1207.

Duru, E., Poyrazli, S. (2007). Personality dimensions, psychosocial-demographic variables, and English language competency in predicting level of acculturative stress among Turkish international students. *International Journal of Stress Management*, 14(1), 99.

Franco, J. N. (1983). An acculturation scale for Mexican-American children. *Journal of General Psychology*, 108(2), 175-181.

Freidingerová, T. (2014). *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy.

Gadd, C. J. (1971). “Code of Hammurabi”. In Preece, W. E. *Encyclopaedia Britannica* 11. Chicago: William Benton.

Gans, H. J. (1997). Toward a reconciliation of " assimilation" and " pluralism": The interplay of acculturation and ethnic retention. *International migration review*, 31(4), 875-892.

- Goldberg, L. R. (1990). An alternative" description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American psychologist*, 48(1), 26-34.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life. The role of race, religion and national origins*. New York: Oxford university press.
- Guarnaccia, P. J., Hausmann-Stabile, C. (2016). Acculturation and its discontents: A case for bringing anthropology back into the conversation. *Sociology and anthropology (Alhambra, Calif.)*, 4(2), 114-124.
- Gulová, L. (2008). Multikulturní výchova jako specializace ve vzdělávání pedagogů? In Gulová, L. et al. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. Brno: Masarykova univerzita.
- Haritatos, J., Benet-Martínez, V. (2002). Bicultural identities: The interface of cultural, personality, and socio-cognitive processes. *Journal of research in personality*, 36(6), 598-606.
- Hendriks, A. J., Hofstee, W. K., De Raad, B. (1999). The five-factor personality inventory (FFPI). *Personality and individual differences*, 27(2), 307-325.
- Hlinčíková, M. (2015). The Social Integration of Vietnamese Migrants in Bratislava. Visible Actors in Their Local Community. *Central eastern European migration review*, 4(1), 41-52.
- Hofstede, G. (1986). The usefulness of the 'organizational culture' concept. *Journal of Management Studies*, 23(3), 253-257.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and organizations: Software of the mind*. London: McGaw-Hill.
- Hogan, R. (1996). A Socioanalytic perspective on the five-factor model. In J.S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*, 163-179.
- Hong, Y. Y., Chiu, C. Y., Kung, T. M. (1997). Bringing culture out in front: Effects of cultural meaning system activation on social cognition. In K. Leung, Y. Kashima, U. Kim, S. Yamaguchi (Eds.) *Progress in Asian social psychology*, 135-146.
- Hong, Y. Y., Morris, M. W., Chiu, C. Y., Benet-Martinez, V. (2000). Multicultural minds: A dynamic constructivist approach to culture and cognition. *American psychologist*, 55(7), 709-720.

- Horenczyk, G., Jasinskaja-Lahti, I., Sam, D. L., Vedder, P. (2013). Mutuality in acculturation: Toward an integration. *Zeitschrift für Psychologie*, 221(4), 205-213.
- Hřebíčková, M. (2007). The lexical approach to personality description in the Czech context. *Československá psychologie*, 51(1), 50-61.
- Huang, T. J., Chi, S. C., Lawler, J. J. (2005). The relationship between expatriates' personality traits and their adjustment to international assignments. *The International Journal of Human Resource Management*, 16(9), 1656-1670.
- Hutnik, N. (1986). Patterns of ethnic minority identification and modes of social adaptation. *Ethnic and racial studies*, 9(2), 150-167.
- Hutnik, N., Barrett, M. (2003). *Ethnic minority identity: Twenty years on*. 11th European Conference on Developmental Psychology, Milan.
- Huynh, Q. L., Howell, R. T., Benet-Martínez, V. (2009). Reliability of bidimensional acculturation scores, a meta-analysis. *Journal of cross-cultural psychology*, 40(2), 256-274.
- Chen, S. X., Benet-Martínez, V., Harris Bond, M. (2008). Bicultural Identity, bilingualism, and psychological adjustment in multicultural societies: immigration-based and globalization-based acculturation. *Journal of personality*, 76(4), 803-838.
- Chen, K., Sheldon, J. P. (2012). Arab American emerging adults' bicultural identity, acculturation stress, and perceptions of parenting. *Journal of Immigrant Refugee Studies*, 10(4), 438-445.
- Cheng, C. Y., Lee, F., Benet-Martínez, V. (2006). Assimilation and contrast effects in cultural frame switching bicultural identity integration and valence of cultural cues. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(6), 742-760.
- Chirkov, V. (2009). Critical psychology of acculturation: What do we study and how do we study it, when we investigate acculturation? *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 94-105.
- Cho, Y. J., Jang, Y., Ko, J. E., Lee, S. H., Moon, S. K. (2017). Acculturation, Acculturative Stress, and Depressive Symptoms in International Migrants: A Study with Vietnamese Women in South Korea. *Journal of immigrant and minority health*, 1-6.
- Chvojková, P. Hřebíčková, M. (2016). Akulturační stres a osobnostní rysy Vietnamců žijících

v České republice. In Millová, K., Slezáčková, A., Humpolíček, P., Svoboda, M. (Eds). *Sociální procesy a osobnost 2015*. Brno: Masarykova univerzita, 130-135.

Chvojková, P. Hřebíčková, M. (2017). Kulturní orientace českých vietnamců. In Pitel, L (Ed.) *Sociální procesy a osobnost*, Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie, 194-203.

Jarkovská, L., Lišková, K., Obrovská, J., Suralová, A. (2015). *Etnická rozmanitost ve škole. Stejnost v různosti*. Praha: Portál.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G., Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: Perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International journal of intercultural relations*, 27(1), 79-97.

John, O. P., Naumann, L. P., Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative bigfive trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford Press, 114–158.

Kajanová, A., Urban, D., Davidová, E., Elichová, M. (2009). *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Kang, H. (2004). *Heritage language maintenance, acculturation, and identity: Chinese and Korean 1.5 generation immigrants in New Jersey*. Doctoral dissertation. The Ohio State University.

Kim, M., Chen, J.-L., Kools, S., Weiss, S. (2016). The Impact of Personality Traits and Acculturation on the Mental Health of Korean American Adolescents. *Psychology*, 7(9), 1256-1265.

Kim, W. H., Ra, Y. A. (2015). Acculturative Stress: The Experience of Korean Heritage College Students. *Journal of Asia Pacific Counselling*, 5(2), 105-121.

Kocourek, J. (2006). Vietnamci v ČR. *Sociologické studie*, 6(10), 46-62.

Kosic, A. (2006). Personality and individual factors in acculturation. *The Cambridge handbook of acculturation psychology*, 113-128.

Kwak, K., Berry, J. W. (2001). Generational differences in acculturation among Asian families

in Canada: A comparison of Vietnamese, Korean, and East-Indian groups. *International journal of psychology*, 36(3), 152-162.

LaFromboise, T., Coleman, H. L., Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: evidence and theory. *Psychological bulletin*, 114(3), 395-412.

Laroche, M., Kim, C., Hui, M. K. (1997). A comparative investigation of dimensional structures of acculturation for Italian Canadians and Greek Canadians. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 317-331.

Lášticová, B., Petrjánošová, M. (2013). Sociálne inovácie a sociálne identity: občianske iniciatívy slovenských migrantov a migrantiek v Írsku. *Slovenský národopis*, 61(3), 273-288.

Lášticová, B., Petrjánošová, M. (2014). Social identities, societal change, and mental borders: identity construction strategies of young Slovaks commuting between Bratislava and Vienna. *Culture and political psychology: A societal perspective*, 285-312.

Lee, S., Balkin, R. S., Fernandez, M. A. (2017). Asian Intercultural Marriage Couples in the United States: A Study in Acculturation and Personality Traits. *The Family Journal*, 25(2), 164-169.

Liebkind, K. (2001). Acculturation. In R. Brown, S. Gaertner (Eds.) *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes*, Oxford, UK: Basil Blackwell, 386-406.

Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. (2000). Acculturation and psychological well-being among immigrant adolescents in Finland a comparative study of adolescents from different cultural backgrounds. *Journal of adolescent research*, 15(4), 446-469.

Liu, J. H., Chu, Y. H., Frongillo, E. A., Probst, J. C. (2012). Generation and acculturation status are associated with dietary intake and body weight in Mexican American adolescents. *The Journal of nutrition*, 142(2), 298-305.

Martinez, R., Norman, R. D., Delaney, H. D. (1984). A Children's Hispanic Background Scale. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 6(2), 103-112.

Matysová, K. (2012). Akulturace imigrantů v České Republice. *Acta Oeconomica Pragensia*, 20(5), 24-34.

Mayhew, M. G., Gardner, J., Ashkanasy, N. M. (2010). Measuring individuals' need for identification: Scale development and validation. *Personality and individual differences*, 49(5),

356-361.

Mazumdar, S., Mazumdar, S., Docuyan, F., McLaughlin, C. M. (2000). Creating a sense of place: the Vietnamese-Americans and Little Saigon. *Journal of environmental psychology*, 20(4), 319-333.

McCrae, R. R., John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of personality*, 60(2), 175-215.

McCrae, R. R., Costa Jr, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American psychologist*, 52(5), 509.

Miller, D., Burikova, Z. (2013). *Au pair*. John Wiley & Sons.

Miramontez, D. R., Benet-Martinez, V., Nguyen, A. M. D. (2008). Bicultural identity and self/group personality perceptions. *Self and identity*, 7(4), 430-445.

Mishra, R. C., Sinha, D., Berry, J. W. (1996). *Ecology, acculturation and psychological adaptation: A study of Adivasis in Bihar*. New Delhi: Sage Publications, Inc.

Mok, A., Morris, M. W., Benet-Martinez, V., Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2007). Embracing American Culture Structures of Social Identity and Social Networks Among First-Generation Biculturals. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(5), 629-635.

Mok, A., Morris, M. W. (2010). Asian-Americans' Creative Styles in Asian and American Situations: Assimilative and Contrastive Responses as a Function of Bicultural Identity Integration. *Management and Organization Review*, 6(3), 371-390.

Morawska, E. (1994). In defence of the assimilation model. *Journal of American Ethnic History*, 13(2), 76-87.

Martínková, Š. (2008). „Sociabilita vietnamského etnika v Praze. In Z. Uherek, Z. Korecká, T. Pojarová. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*, 167-210.

Nasif, E. G., Al-Daeaj, H., Ebrahimi, B., Thibodeaux, M. S. (1991). Methodological problems in cross-cultural research: An updated review. *MIR: Management International Review*, 21(1), 79-91.

Navas, M., García, M. C., Sánchez, J., Rojas, A. J., Pumares, P., Fernández, J. S. (2005). Relative Acculturation Extended Model (RAEM): New contributions with regard to the study

of acculturation. *International journal of intercultural relations*, 29(1), 21-37.

Ngo Thi Thuy, V. (2016). *Výchova dětí ve vietnamských rodinách v České republice*. Bakalářská práce. Praha: Evangelická teologická fakulta UK.

Nguyen, H. H., Messé, L. A., Stollak, G. E. (1999). Toward a more complex understanding of acculturation and adjustment cultural involvements and psychosocial functioning in Vietnamese youth. *Journal of cross-cultural psychology*, 30(1), 5-31.

Nguyen, H. H., Von Eye, A. (2002). The acculturation scale for Vietnamese adolescents (ASVA): A bidimensional perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 26(3), 202-213.

Nguyen, A. M. D., Benet-Martínez, V. (2007). Biculturalism unpacked: Components, measurement, individual differences, and outcomes. *Social and personality psychology Compass*, 1(1), 101-114.

Ones, D. S., Viswesvaran, C. (1997). Personality determinants in the prediction of aspects of expatriate job success. In Z. Aycan (Ed.), *Expatriate management: Theory and research*, UK: JAI Press, 63-92.

Ozer, D. J., Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annu. Rev. Psychol.*, 57(1), 401-421.

Ozyurt, S. (2013). Negotiating multiple identities, constructing Western-Muslim selves in the Netherlands and the United States. *Political Psychology*, 34(2), 239-263.

Padilla, A. M., Wagatsuma, Y., Lindholm, K. J. (1985). Acculturation and personality as predictors of stress in Japanese and Japanese-Americans. *The Journal of social psychology*, 125(3), 295-305.

Padilla, A. M., Perez, W. (2003). Acculturation, social identity, and social cognition: A new perspective. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 25(1), 35-55.

Park, N., Song, H., Lee, K. M. (2014). Social networking sites and other media use, acculturation stress, and psychological well-being among East Asian college students in the United States. *Computers in Human Behavior*, 36(1), 138-146.

Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: review of research. *Psychological bulletin*, 108(3), 499.

- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of social issues*, 57(3), 493-510.
- Portes, A., Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The annals of the American academy of political and social science*, 530(1), 74-96.
- Poyrazli, S., Thukral, R. K., Duru, E. (2010). International students race-ethnicity, personality and acculturative stress. *International Journal of Psychology and Counselling*, 2(2), 25-32.
- Průcha, J. (2010). Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 3. vyd. Praha. *Portál*.
- Rákoczyová, M., Trbola, R. (2009). Sociální integrace přistěhovalců v České republice. *Praha: SLON*.
- Redfield, R., Linton, R., Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American anthropologist*, 38(1), 149-152.
- Rodriguez, N., Myers, H. F., Mira, C. B., Flores, T., Garcia-Hernandez, L. (2002). Development of the Multidimensional Acculturative Stress Inventory for adults of Mexican origin. *Psychological assessment*, 14(4), 451-61.
- Roesch, S. C., Wee, C., Vaughn, A. A. (2006). Relations between the Big Five personality traits and dispositional coping in Korean Americans: Acculturation as a moderating factor. *International Journal of Psychology*, 41(2), 85-96.
- Rogers, T. B., Kuiper, N. A., Kirker, W. S. (1977). Self-reference and the encoding of personal information. *Journal of personality and social psychology*, 35(9), 677-688.
- Rudmin, F. W. (2003). Critical history of the acculturation psychology of assimilation, separation, integration, and marginalization. *Review of general psychology*, 7(1), 3-37.
- Rudmin, F. (2009). Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 106-123.
- Ryder, A. G., Alden, L. E., Paulhus, D. L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment. *Journal of personality and social psychology*, 79(1), 49-65.
- Saad, C. S., Damian, R. I., Benet-Martínez, V., Moons, W. G., Robins, R. W. (2013). Multiculturalism and Creativity Effects of Cultural Context, Bicultural Identity, and Ideational

Fluency. *Social Psychological and Personality Science*, 4(3), 369-375.

Safdar, S., Lay, C., Struthers, W. (2003). The process of acculturation and basic goals: Testing a multidimensional individual difference acculturation model with Iranian immigrants in Canada. *Applied Psychology*, 52(4), 555-579.

Salo, C. D., Birman, D. (2015). Acculturation and psychological adjustment of Vietnamese refugees: An ecological acculturation framework. *American journal of community psychology*, 56(3-4), 395-407.

Sam, D. L., Berry, J. W. (Eds.). (2006). *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sandhu, D. S., Asrabadi, B. R. (1994). Development of an acculturative stress scale for international students: Preliminary findings. *Psychological reports*, 75(1), 435-448.

Saucier, G. (1992). Openness versus intellect: Much ado about nothing? *European Journal of Personality*, 6(5), 381-386.

Sayegh, L., Lasry, J. C. (1993). Immigrants' adaptation in Canada: Assimilation, acculturation, and orthogonal cultural identification. *Canadian psychology/Psychologie canadienne*, 34(1), 98.

Searle, W., Ward, C. (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International journal of intercultural relations*, 14(4), 449-464.

Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R., Benet-Martínez, V. (2007). The geographic distribution of Big Five personality traits: Patterns and profiles of human self-description across 56 nations. *Journal of cross-cultural psychology*, 38(2), 173-212.

Schmitz, P. G. (1994). Acculturation and adaptation processes among immigrants in Germany. In *Journeys into cross-cultural psychology: Selected papers from the Eleventh International Conference of the International Association for*, 386-395.

Schwartz, S. J., Unger, J. B., Baezconde-Garbanati, L., Benet-Martínez, V., Meca, A., Zamboanga, B. L., ... Soto, D. W. (2015). Longitudinal trajectories of bicultural identity integration in recently immigrated Hispanic adolescents: Links with mental health and family functioning. *International Journal of Psychology*, 50(6), 440-450.

Snauwaert, B., Soenens, B., Vanbeselaere, N., Boen, F. (2003). When integration does not necessarily imply integration different conceptualizations of acculturation orientations lead to different classifications. *Journal of cross-cultural psychology*, 34(2), 231-239.

Söldner, T. M. L. (2013). *Personality, values and cultural perceptions in the sojourner context: A New perspective on acculturation in Germany, Japan, and the US* (Unpublished doctoral dissertation). Berlin: Humboldt-University of Berlin.

Souralová, A. (2015). „Můžeš prostě říct, že máš babičku“: Vietnamské děti, české babičky a význam prarodičovství v jejich biografiích. *Czech Sociological Review*, 51(5), 815-845.

Souralová, A. (2016). Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti. *Sociální studia/Social Studies*, 9(3), 31-50.

Stephenson, M. (2000). Development and validation of the Stephenson Multigroup Acculturation Scale (SMAS). *Psychological assessment*, 12(1), 77.

Suarez-Morales, L., Dillon, F. R., Szapocznik, J. (2007). Validation of the acculturative stress inventory for children. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 13(3), 216.

Sýkora, L., Fiedlerová, K., Freidingerová, T., Svobodová, A., Cermáková, D. (2016). Soužití v městské čtvrti: majorita a Vietnamci v Praze-Libusí*/Living Together in an Urban Neighbourhood: The Majority and Vietnamese Immigrants in Prague-Libus. *Sociologicky Casopis*, 52(4), 475.

Swagler, M. A., Jome, L. M. (2005). The effects of personality and acculturation on the adjustment of North American sojourners in Taiwan. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 527-536.

Šišková, T. (2008). *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi. 2. aktualizované vyd.* Praha: Portál.

Tadmor, C. T., Tetlock, P. E., Peng, K. (2009). Acculturation strategies and integrative complexity the cognitive implications of biculturalism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(1), 105-139.

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: CUP Archive.

Terracciano, A., McCrae, R. R., Brant, L. J., Costa Jr, P. T. (2005). Hierarchical linear modeling

analyses of the NEO-PI-R scales in the Baltimore Longitudinal Study of Aging. *Psychology and aging*, 20(3), 493.

Tsai, J. L., Ying, Y. W., Lee, P. A. (2000). The meaning of “being Chinese” and “being American” variation among Chinese American young adults. *Journal of cross-cultural psychology*, 31(3), 302-332.

Tsai, J. L., Chentsova-Dutton, Y., Wong, Y. (2002). Why and how researchers should study ethnic identity, acculturation, and cultural orientation. In C. C. N. Hall, S. Okazaki (Eds.). *Asian American psychology: The science of lives in context*, Washington, DC: American Psychological Association, 41-65.

Uherek, Z.; Korecká, Z.; Pojarová, T. (2008). *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

Unger, J. B., Gallaher, P., Shakib, S., Ritt-Olson, A., Palmer, P. H., Johnson, C. A. (2002). The AHIMSA acculturation scale: A new measure of acculturation for adolescents in a multicultural society. *The Journal of early adolescence*, 22(3), 225-251.

Van Den Broucke, S., De Soete, G., Böhrer, A. (1989). Free-response self-description as a predictor of success and failure in adolescent exchange students. *International journal of intercultural relations*, 13(1), 73-91.

van Oudenhoven, J. P., Van der Zee, K. I. (2002). Predicting multicultural effectiveness of international students: The Multicultural Personality Questionnaire. *International Journal of Intercultural Relations*, 26(6), 679-694.

van Oudenhoven, J. P., Ward, C., Masgoret, A. M. (2006). Patterns of relations between immigrants and host societies. *International journal of intercultural relations*, 30(6), 637-651.

van Oudenhoven, J. P., Ward, C. (2013). Fading majority cultures: The implications of transnationalism and demographic changes for immigrant acculturation. *Journal of Community Applied Social Psychology*, 23(2), 81-97.

van Oudenhoven, J. P., Benet-Martínez, V. (2015). In search of a cultural home: From acculturation to frame-switching and intercultural competencies. *International Journal of Intercultural Relations*, 46(1), 47-54.

- Walters, D., Phythian, K., Anisef, P. (2007). The acculturation of Canadian immigrants: Determinants of ethnic identification with the host society. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 44(1), 37-64.
- Ward, C. (2008). Thinking outside the Berry boxes: New perspectives on identity, acculturation and intercultural relations. *International Journal of Intercultural Relations*, 32(2), 105-114.
- Ward, C., Kennedy, A. (1994). Acculturation strategies, psychological adjustment, and sociocultural competence during cross-cultural transitions. *International Journal of intercultural relations*, 18(3), 329-343.
- Ward, C., Chang, W. C. (1997). "Cultural fit": A new perspective on personality and sojourner adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(4), 525-533.
- Ward, C., Leong, C. H., Low, M. (2004). Personality and sojourner adjustment: An exploration of the Big Five and the cultural fit proposition. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(2), 137-151.
- Ward, C., Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of cross-cultural psychology*, 30(4), 422-442.
- Ward, C., Stuart, J., Kus, L. (2011). The construction and validation of a measure of ethno-cultural identity conflict. *Journal of personality assessment*, 93(5), 462-473.
- Weinreich, P. (2009). 'Enculturation', not 'acculturation': Conceptualising and assessing identity processes in migrant communities. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 124-139.
- Wiggins, J. S., Trapnell, P. D. (1997). Personality structure: The return of the big five. In R. Hogan, J. A. Johnson, S. R. Briggs (Eds.) *Handbook of personality psychology*, 737-765.
- Wimmer, A., Soehl, T. (2014). Blocked acculturation: Cultural heterodoxy among Europe's immigrants. *American Journal of Sociology*, 120(1), 146-186.
- Wolf, B. (2007). *The Vietnamese Diaspora in Germany. Structure and Potentials for Cooperation with; a Focus on Berlin and Hesse*. Frankfurt: GTZ 3.
- Ying, Y. W., Han, M., Wong, S. L. (2008). Cultural orientation in Asian American adolescents: Variation by age and ethnic density. *Youth & Society*, 39(4), 507-523.
- Zagefka, H., Binder, J., Brown, R., Kessler, T., Mummendey, A., Funke, F., ... Maquil, A.

(2014). The relationship between acculturation preferences and prejudice: Longitudinal evidence from majority and minority groups in three European countries. *European Journal of Social Psychology*, 44(6), 578-589.

Zhang, J., Mandl, H., Wang, E. (2010). Personality, acculturation, and psychosocial adjustment of Chinese international students in Germany. *Psychological reports*, 107(2), 511-525.

Zhou, M. (1997). Segmented assimilation: Issues, controversies, and recent research on the new second generation. *International migration review*, 31(4), 975-1008.

Zhou, M., Bankston, C. L. (1994). Social capital and the adaptation of the second generation: The case of Vietnamese youth in New Orleans. *International migration review*, 28(4), 821-845.

Zhou, M., Bankston, C. (1998). *Growing up American: How Vietnamese children adapt to life in the United States*. New York: Russell Sage Foundation.

Elektronické zdroje:

Celenk, O. van de Vijver, F. CCIS. Acculturation measures. Tilburg University.

Dostupné z <http://uvtapp.uvt.nl/fsw/spits.ccis.frmIndex> (cit.1.7. 2015).

Hofstede Insights. *Country comparison*. Dostupné z: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/czech-republic,vietnam/> (cit. 28.10.2017).

9 Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1. Model vztahů osobnostních proměnných, akulturačního stresu a biculturní identity Benetové Martinézové.	41
Obrázek 2. Srovnání Vietnamu a ČR v Hofstedeho šesti dimenzích kultury.	47
Tabulka 1. Přehled významných akulturačních teorií a modelů.	21
Tabulka 2. Demografické vlastnosti respondentů.	51
Tabulka 3. Průměrné skory, reliabilita a normalita použitých metod.	56
Tabulka 4. Faktory české kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.	57
Tabulka 5. Faktory vietnamské kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.	58
Tabulka 6. Popisné statistiky celkové kulturní orientace a specifických faktorů české i vietnamské verze, porovnání generací.	60
Tabulka 7. Společné faktory české a vietnamské kulturní orientace a faktorové náboje jednotlivých položek.	61
Tabulka 8. Porovnání generací v GEQ a společných faktorech.	62
Tabulka 9. Popisné statistiky celkové kulturní orientace a pěti společných faktorů, reliabilita, párové t-testy pro celkovou kulturní orientaci a společné faktory.	63
Tabulka 10. Faktorová analýza dotazníku RASI, rotace Varimax.	64
Tabulka 11. Porovnání generací v RASI, jeho subškálách a BII.	66
Tabulka 12. Faktorová analýza BIIS.	67
Tabulka 13. Porovnání generací v RASI, jeho subškálách a BII.	68
Tabulka 14. Korelační analýza vztahu kulturní orientace, osobnostních proměnných, biculturní identity a akulturačního stresu.	68
Tabulka 15. Korelační analýza škály RASI.	69
Tabulka 16. Hierarchická (kroková) regresivní analýza - české kulturní orientace.	70
Tabulka 17. Hierarchická regresní analýza - vietnamská kulturní orientace.	72
Tabulka 18. Regresní analýza - harmonie identit.	73
Tabulka 19. Regresní analýza - blízkost identit.	74